

Pečman, Rudolf

**Protokol pracovní porady o problémech edic díla Leoše Janáčka :
(Brno 1972)**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. H, Řada
hudebněvědná. 1972, vol. 21, iss. H7, pp. 97-154*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/112425>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PROTOKOL PRACOVNÍ PORADY O PROBLÉMECH EDIC DÍLA LEOŠE JANÁČKA

(Brno 1972)

Připravil a redakčně upravil Rudolf Pečman

Redakční preambule

V pondělí dne 4. prosince 1972 uspořádalo oddělení muzikologie katedry dějin umění filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně jednodenní pracovní poradou o problémech edic díla Leoše Janáčka, která se konala v zasedací síni rektorátu university v době od 9 do 12 a od 14 do 17 hodin. Symposia se zúčastnili zástupci jednotlivých uměleckých, muzikologických a vydavatelských institucí:

Dr. Jindra Bártová (konzervatoř Brno)

Dr. Jiří Berkovec (Supraphon, n. p., Praha)

Jarmil Burghauser (Praha)

Vlado Čížik (Slovenské národní muzeum Bratislava)

Dr. Vítězslav Dam (Supraphon, n. p., Praha)

Dr. Jiří Fukač (oddělení muzikologie filosofické fakulty University J. E. Purkyně, Brno)

Doc. Ctirad Kohoutek (Janáčkova akademie múzických umění, Brno, a Český hudební fond, Praha)

Dr. Jiří Majer (konzervatoř Brno, Opus musicum Brno)

Dr. Alena Němcová (Československé hudební informační středisko, pobočka Brno)

Dr. Přemysl Novák (Janáčkova akademie múzických umění, Brno)

Arnošt Parsch (Svaz českých skladatelů a koncertních umělců, tvůrčí centrum Brno)

Dr. Rudolf Pečman, CSc. (oddělení muzikologie filosofické fakulty UJEP Brno, Mezinárodní hudební festival Brno)

Jaroslav Procházka (Česká filharmonie Praha)

Univ. prof. dr. Jan Racek, DrSc. (Brno)

Jindřiška Růžičková, Praha

Doc. dr. Jaroslav Smolka, CSc. (Panton, Praha)

Dr. Ivo Stolařík (Janáčkova filharmonie Ostrava)

Dr. Theodora Straková, CSc. (Ústav dějin hudby Moravského muzea, Brno)

Milan Šolc (Supraphon, n. p., Praha)

Univ. prof. dr. Bohumír Štědroň, DrSc. (Brno)

Dr. Miloš Štědroň (oddělení muzikologie filosofické fakulty UJEP, Brno)

Dr. Jan Trojan, CSc. (Janáčkova akademie múzických umění, Brno)

Univ. prof. dr. Jiří Vysloužil, CSc. (katedra dějin umění a muzikologie filosofické fakulty UJEP, Brno)

Prom. hist. Milena Vysloužilová (oddělení hudební výchovy Pedagogické fakulty UJEP, Brno)

Univ. prof. dr. Artur Závodský, DrSc. (oddělení divadelní a filmové vědy filosofické fakulty UJEP, Brno).

Pracovní porada probíhala za předsednictví univ. prof. dr. Jiřího Vysloužila, CSc., a zaměřila se ke klíčovým otázkám edic Janáčkova díla. Referáty otiskujeme v plném znění, diskusi podáváme v mírně zkrácené verzi, upravené a faktograficky místy doplněné. Pro informaci zahraniční veřejnosti připojujeme v závěru německé resumé. V protokolu otiskujeme též dva závažné dopisy institucí, které došly v průběhu příprav naší pracovní rady. Věříme, že protokol pracovní rady o problémech edic díla Leoše Janáčka bude dobrým a přínosným podkladem pro další závažná jednání a projekty, týkající se vydavatelských otázek Janáčkova díla.

R. P.

*

J I Ř Í V Y S L O U Ž I L

Ú V O D N Í S L O V O

*k „Pracovní poradě o problémech a úkolech vydávání díla Leoše Janáčka“ –
Filosofická fakulta UJEP v Brně, 4. 12. 1972*

Vážení kolegové, přátelé a hosté!

Tématem naší dnešní pracovní rady mají být problémy a úkoly *vydávání díla Leoše Janáčka*. Toto téma jsme si nevymysleli. Jde o časově naléhavý, vědecky a kulturněpoliticky závažný úkol, k jehož uskutečnění byly položeny základy již v roce 1934, kdy tehdejší profesor hudební vědy na naší filosofické fakultě, *Vladimír Helfert*, založil tzv. Janáčkův archiv, dnes Janáčkovy sbírky Moravského muzea v Brně, a kdy též redakčně připravil první svazek knižnice Janáčkova archivu (*Dopisy Leoše Janáčka Artuši Rektorsovi*), a kdy revidoval a vydal klavírní výtah Janáčkovy opery *Její pastorkyňa*.

Od tohoto pro janáčkovské bádání mezního data se na poli heuristiky a edice Janáčkova literárního a skladebného díla hodně vykonalo. O tom ostatně uslyšíme v některých referátech. Blížící se *uvolnění autorských práv*

Janáčkových (1978) signalizovalo však již v polovině šedesátých let nutnost kvalitativně odlišného zájmu a péče o mistrův tvůrčí odkaz. To se tolik netýkalo vydávání literární části Janáčkova tvůrčího odkazu jako spíše jeho skladeb. Někdy od roku 1965 byly podniknuty první kroky k přípravě vydání souborného Janáčkova skladebného díla. Jednotlivci, instituce a úřady přišli s iniciativními podněty a někde i s konkrétními pracovními návrhy, jak zajistit realizaci budoucího velkého edičního projektu.

Připomenu alespoň některá důležitá data této přípravné fáze:

6. prosince 1965 se sešla v Praze „*Ediční komise pro kritické vydávání díla Leoše Janáčka*“, svolaná tehdejším šéfredaktorem Státního hudebního vydavatelství Vlastimilem Musilem, aby pojednala o některých organizačních a teoretických edičních otázkách. Byla to jediná schůze této komise.

V letech 1966–68 se edičními otázkami Janáčkových skladeb zabývala *hudebněvědecká komise Janáčkovy společnosti* v Brně. Komise projednala a posoudila *Náčrt návrhu pro rozdělení souborného kritického vydání skladebného díla Leoše Janáčka*, jehož separát tvoří součást tištěného programu naší pracovní porady (zde přetištěno na str. 130 n.). Komise se zabývala teoretickými a organizačními problémy edice Janáčkových skladeb a připravila tak podklady pro vypracování *edičních zásad*. Členové komise analyzovali na poradách hudební text Janáčkův a vypracovali písemné připomínky k *hudební ortografii Janáčkově*. Podařilo se také získat některé ediční zásady významných edičních projektů zahraničních a zčásti i ověřit způsoby práce na přípravě a řízení souborného díla Bachova (Bach-Institut v Göttingen), Händlova (Halle nad Sálou), Mozartova (Mozarteum Salzburg) aj. jako dalších možných vzorů k dosavadním českým souborným edicím.

Posledním úředním aktem, který chtěl důrazně oživit přípravu vydání Janáčkových skladeb, byl návrh brněnské *Komise ČHF, pečující o odkaz Leoše a Zdeňky Janáčkových*, na ustavení, ve skutečnosti na reorganizaci rozšíření ediční komise Supraphonu, jež „Výbor Českého hudebního fondu přezkoumal, označil jako důvodný a předložil 11. září r. 1967 národnímu podniku Supraphon jakožto vydavateli k dalšímu projednání“ (přípis ČHF čj. 163-67-S-Kl podepsán Vladimír Ševčík v. r.). Tento návrh nebyl nakonec realizován. Na *prvním svazku* budoucího Janáčkova souborného díla však z pověření Komise ČHF a Supraphonu i z podnětu hudebněvědecké komise Janáčkovy společnosti začal pracovat Ludvík Kundera s hudebním skladatelem Jarmilem Burghauserem jako konzultantem.

Tato fakta by se jistě dala doplnit o další podrobnosti. Ty by však nic nezměnily na smutné skutečnosti, že necelých 6 let před uvolněním autorských práv díla Janáčkova nepracují ustanovené nebo navrhované řídicí orgány, že dosud nebyly vypracovány, projednány a schváleny ediční směrnice, že nebylo započato s vydáváním Janáčkových skladeb v rámci souborné kritické edice, že dosud nejsou ujasněny a dořešeny ani některé otázky rázu právního a kompetenčního.

Svolavatelé dnešní pracovní porady nepředpokládají, že se již dnes nebo hned zítra podaří sjednat ve všech problémech vydávání Janáčkova díla nápravu. Nebylo by myslím také účelné, abychom adresně obraceli naše kritické ostří na ty právní i vědecké instituce a osoby, jimž jejich postavení ukládá, aby pečovaly o odkaz Janáčkův. Dnešní *kritický stav janáčkovských edičních příprav a politiky* byl způsoben i řadou objektivních příčin. Jedno

je však jisté, že jsme povinni přiložit ruku k tomu, aby se s tímto kritickým stavem co nejdříve skoncovalo. Prosim Vás proto, abyste svou aktivitu projevovali pokud možno pozitivním konstruktivním směrem. Vždyť by nám mělo jít spíše o to, abychom provedli *bilanci* dosavadních výsledků janáčkovské heuristiky a edice, abychom našli a abychom se dohodli na účinných *opatřeních*, jak překonat podivnou stagnaci, abychom věcně a správně odrazovali *požadavky a návrhy*, na nichž se nakonec shodneme. Budeme považovat za velký úspěch, jestliže se nám společnými silami podaří shrnout dosavadní stav janáčkovské heuristiky a edice, jestliže zformujeme aktuální problémy, jestliže zvážíme naše pracovní a jiné kapacity a jestliže ověříme ochotu i připravenost osob a institucí k realizaci náročného díla.

Proto jsme na poradě pozvali *široký aktiv* badatelů, skladatelů, představitelů hudebních institucí, nakladatelství a úřadů. Pokud se tito včas přihlásili, zařadili jsme jejich příspěvky na pořad dopoledního jednání. Věříme, že již odpoledne odezní některé přihlášené referáty a diskusní příspěvky. Bude to ovšem možné jen tenkrát, když se shodneme na určitých časových limitech, pro referáty řekneme 15–20 min., pro přihlášené *diskusní příspěvky* 5–8 min. Odpolední část jednání bychom rádi vyhradili *volné diskusi* a formulaci *usnesení*, jímž bychom se obrátili na Komisi ČHF, pečující o odkaz Leoše Janáčka a Zdeňky Janáčkové a na Výbor ČHF, na hudební odbor ministerstva kultury ČSR, na rektorát UJEP v Brně, na rektorát JAMU v Brně, na ředitelství Moravského muzea a na ředitelství n. p. Supraphon, Panton, Artia, Dilia, na Svaz českých skladatelů a koncertních umělců atd. K tomuto účelu bychom měli svolat *návrhovou komisi*, do níž doporučuji dr. Vítězslava Dama, dr. Jiřího Fukače, dr. Svatavu Přibáňovou. (Srov. prohlášení na str. 151 n.)

Než předám slovo univ. prof. dr. Janu Rackovi, předsedovi Komise ČHF, pečující o odkaz Leoše a Zdeňky Janáčkových, dovoluje, abych vám přečetl alespoň omluvný dopis, který zaslal naší poradě zasloužilý umělec, profesor AMU v Praze a umělecký ředitel České filharmonie Jiří Pauer. (Srov. str. 152.) Dále se omlouvá zasloužilý umělec, prof. JAMU v Brně a šéf Janáčkovy opery Státního divadla v Brně, František Jílek.

Omluvný dopis poslal i skladatel Jan Kunc, jeden z posledních žijících žáků Janáčkových.

JAN RACEK

K HISTORII JANÁČKOVSKÉHO BĀDÁNÍ V BRNĚ

(Problémy heuristické a ediční)

Leoš Janáček (1854–1928) žil nepřetržitě v Brně od r. 1865 až do své smrti v roce 1928, tedy plných 63 let! V tomto městě vytvořil své rozsáhlé a velkolepé životní dílo. V Brně prožil léta utrpení i léta ověčená slávou

a vítězstvím. Jeho životní boj nebyl snadný. Prošel těžkým, bolestným a tvrdým životním údělem, který zpravidla provázel největší postavy umění a vědy. U člověka a umělce tak neústupně přímočarého a mravně zásadního se musilo zákonitě dostavit vše to, co nebylo prominuto nikomu z velkých lidí: utrpení tvůrčího člověka. Janáček za svého života opravdu trpěl tolik, jako málokdo z našich velkých uměleckých zjevů, kromě snad Bedřicha Smetany, Boženy Němcové nebo Mikoláše Alše. Uvažme přece, že jeho dílo bylo dlouho kruté a zlovolně odmítáno a zlehčováno. A přece jeho vzdorný duch nepodleh, naopak se v tomto životním zápase zoceloval a jeho dílo se ideově a umělecky vyhraňovalo. Proto také nakonec ještě za života Janáčkova se stalo Brno jedním z nejdůležitějších evropských center vynikající a autentické interpretace jeho děl, zvláště hudebně-dramatických, k jejichž premiérám se sjížděli představitelé evropské a světové hudební kritiky. V Brně Janáčkovo dílo zvítězilo a odtud si razilo cestu do světa. Dnes je Janáček uznáván za jednoho z největších hudebních géníů dvacátého století. Ale Brno se stalo také jedním z nejvýznamnějších středisek janáčkovského bádání a vědecké interpretace jeho osobitého skladebného ústrojenství. Můžeme proto právem hovořit o Brnu jako městě Janáčkově, podobně jako hovoříme o Praze — městě Smetanově a Dvořákově, Salcburku — městě Mozartově nebo o Beethovenově Vídni. Toto z á v a z n é *epitheton ornans* se nedostalo Brnu jen z vnějších atraktivních důvodů. Mohu říci, že brněnský kult Janáčkova díla měl v sobě od svého počátku něco střízlivě věčného a tím snad opravdovějšího a hlubšího. Nebyl nikdy ani patetický, ani pasivní, ale při vši své věčnosti nekompromisně bojovný, kritický dynamický a tvůrčí. Prošel mnoha vývojovými peripetemi a stadii. Musili jsme tvrdě zápatit o uznání Janáčkova tvůrčího odkazu. Nakonec se nám podařilo včlenit jeho dílo do vývojového kontextu české národní kultury, do povědomí nejširších vrstev našeho národa a do vývojové souvislosti světového hudebního dění.

Poněvadž jsem byl očitým svědkem těchto bojů o uznání Janáčkova díla, a to hned po mém příchodu do Brna v r. 1924, později dokonce jejich aktivním účastníkem a spoluaktérem, jistě mně laskavě dovolíte, abych ve své dnešní přednášce řekl několik slov vzpomínkové a snad i osobního rázu. Chápejte je, prosím, jako příspěvek k historii janáčkovského bádání a kultu jeho díla v Brně.

Základy k soustavnému vědeckému výzkumu Janáčkova tvůrčího odkazu vybudoval můj zvěčnělý učitel prof. dr. Vlad. Helfert (1886—1945), jeden z předních znalců Janáčkova života a díla, autor první monumentálně koncipované janáčkovské monografie, která, bohužel, zůstala nedokončeným torzem. Jeho zásluhou vzniklo v Brně důležité janáčkovské badatelské centrum s přesně vytčeným studijním a výzkumným plánem. Podařilo se mu v Brně vytvořit osobitou muzikologickou školu, jejímž jedním z hlavních úkolů byl podrobný vědecký výzkum Janáčkova životního díla. Dovedl to-muto svému vědeckému projektu zajistit aktivní a činnorodou kontinuitu do budoucna. Z jeho žáků jsou to prof. Boh. Štědroň, prof. Zdeněk Blažek, a dovolíte-li také já, kdož jsme zasvětili kus svého životního a badatelského úsilí soustavnému studiu Janáčkova díla. A z mých bývalých žáků a posluchačů převzali naše janáčkovské badatelské dědictví především dr. Th. Straková, vedoucí Ústavu dějin hudby při brněnském Moravském muzeu, a prof.

dr. Jiří Vysloužil, vedoucí katedry dějin umění a musikologie při filosofické fakultě UJEP v Brně. Tento pracovní tým si vytkl za jeden z hlavních úkolů věnovat se studiu janáčkovské problematiky v nejširším slova smyslu a kritické edici Janáčkovy díla, která se stala dnes jedním z nejnáléhavějších pracovních úkolů brněnské muzikologické školy.

Ve svých vzpomínkách se vracím k r. 1922, kdy jsem se osobně poznal s L. Janáčkem a jeho chotí Zdeňkou Janáčkovou. V této době počínají mé první styky s Janáčkovým dílem, které se zintenzivněly po r. 1924, kdy jako vysokoškolský student byl jsem svědkem a účastníkem všech brněnských premiér Janáčkových skladeb. Nedlouho po smrti Janáčkově jsem navázal přátelské styky s pí Zd. Janáčkovou, která mně vyprávěla v dlouhých, téměř denních rozhovorech podrobnosti ze života a tvorby Janáčkovy.¹

Dík mým osobním stykům s pí Zd. Janáčkovou (1865–1938), které trvaly až do její smrti, podařilo se, že v r. 1933 odevzdala tato šlechtná paní hudebnímu archívu tehdejšího Zemského muzea v Brně, jehož jsem byl správcem, s příkladnou nezištností všechen Janáčkův notový a aktový autografní materiál, dokonce i celé zařízení Mistrovy pracovny. Současně darovala filosofické fakultě tehdejší MU všechnu Janáčkovu korespondenci (od r. 1879), jeho zápisníky, novinové referáty, Janáčkovy články a část Janáčkovy odborné a hudební knihovny, kdežto druhou část této knihovny odevzdala rovněž do sbírek hudebního archívu Zemského muzea. Janáčkovu pracovnu jsem za osobního dozoru pí Janáčkově nejprve provizorně instaloval v říjnu r. 1933 v tehdeším Městském muzeu na Dominikánském náměstí (dnes nám. Družby národů), v květnu r. 1936 byla v nové instalaci zpřístupněna veřejnosti v budově na nádvoří Zemského muzea na tehdejším Zelném trhu čís. 8. Když jsem po dlouhém a svízelném jednání s brněnskou konzistoří a jinými veřejnými institucemi v r. 1956 získal bývalou budovu Janáčkovy varhanické školy, pozdější konzervatoře spolu s Janáčkovým domkem na Smetanově ulici čís. 14 pro sbírky nynějšího Ústavu dějin hudby Moravského muzea, pak tam byla Janáčкова pracovna přestěhována z hlavní budovy muzea a znovu po třetí instalována dr. Th. Strakovou v místnostech Janáčkovy domku.

Dne 15. října r. 1934 jsem započal pracovat na odborné katalogizaci celé notové autografní Janáčkově pozůstalosti. Byla to nezměrně namáhavá práce, poněvadž z obrovské hromady neutříděného materiálu se musila doslova zrekonstruovat a utřídit celá rukopisná pozůstalost Janáčкова. Každý jednotlivý list Janáčkových notových autografů byl vložen do průsvitného papíru a skladby takto konzervované byly volně svázané do tuhých desek a uloženy do ohnivzdorné skříně. V únoru r. 1935 byla téměř celá rukopisná pozůstalost Janáčкова zpřístupněna ke studiu hudebním badatelům. A tak

¹ Tyto vzpomínky Zdenky Janáčkové na jejího chotě jsem později uveřejnil v brožuře *Z duševní dílny Leoše Janáčka* (Brno 1936) a v knihách *Leoš Janáček. Poznámky k tvůrčímu profilu* (Olomouc, Index, 1938), *Leoš Janáček a současní moravští skladatelé* (Brno 1940), *Leoš Janáček* (Leipzig, Reclam Verlag, 1962 a 2. vyd. 1971) a *Leoš Janáček. Člověk a umělec* (Brno, Krajské nakladatelství, 1963). Svě vzpomínky na mé osobní styky s L. Janáčkem a Zd. Janáčkovou jsem vylíčil ve svých memoárových státech „*Leoš Janáček v mých vzpomínkách, mém pojetí a hodnocení*“, které postupně vycházely v Lidové demokracii od 23. března do 6. dubna 1971 (Brno, roč. XXVII, čís. 69–81).

se podařilo zavčas zachránit obsáhlý soubor Janáčkových skladeb v pozoruhodné celistvosti a instalovat jej jako samostatný pramenný fond, *Janáčkův archiv*, v rámci hudebního archívu tehdejšího Zemského muzea v Brně. „*Tak došlo v Brně*“, píše prof. Helfert, „*k takovému soustředění památek po Janáčkově, že se k němu sotva u nás najde obdoby. Stalo se tak jednak proto, že na takové soustředění se pamatovalo v č a s, tak, aby se neopakovaly případy u nás, bohužel běžné, že sbírání dokumentů po našich tvůrcích se děje teprve tehdy, když se rozprchnou na všechny strany, a kdy jejich sbírání naráží na nepřekonatelné překážky*“.² Později byly i všechny janáčkovské prameny převedeny z filosofické fakulty a sloučeny se základním notovým fondem Janáčkova archívu v Zemském muzeu. Stalo se tak po zralé úvaze, že je nutno všechny janáčkovské památky soustředit na jediném vhodném místě.

Tím se konečně vytvořily základy k pozdějšímu Janáčkovu muzeu, které je dnes jako součást Ústavu dějin hudby chloubou Moravského muzea a zároveň jediným střediskem janáčkovského bádání v Československu, neboť obsahuje vedle Janáčkova archívu všechny hmotné muzeální a trofejní památky z Janáčkovy pozůstalosti, které jsou vzorně zkatalogizovány, uloženy a stále se rozmnožují o nové přírůstky namnoze ze soukromého majetku.

Vše, co jsem vykonal v oboru janáčkovské heuristiky a vědeckého zpracování Janáčkovy pozůstalosti, jsem učinil v intencích svého učitele, příznivce a rádce, prof. Helferta, a v záměrech pí Zdeňky Janáčkové. Dnes znovu s vděčností vzpomínám její světlé památky a jejího velkého daru Moravskému muzeu a universitě. Když tato šlechtná paní dne 17. února 1938 zemřela, poděkoval jsem jí v den jejího pohřbu (19. II. 1938) nad otevřeným hrobem ve smuteční řeči za vše, co vykonal pro soustředění janáčkovských rukopisných a hmotných památek.

Od počátku, kdy mně byla svěřena péče o janáčkovské písemné, hmotné a trofejní památky, byl jsem přesvědčen, že prvotním a také nejdůležitějším základem janáčkovského bádání musí být dokonale a vyčerpávajícím způsobem provedená a koncentrovaná *heuristika* a dokumentace dochovaných i všech ještě rozptýlených rukopisných janáčkovských pramenů. Vedle dokumentů písemné povahy se hned od počátku vzniku Janáčkova archívu prováděla podrobná evidence, dokumentace i sběr všech tištěných pramenů, všech dosud existujících edicí Janáčkových skladeb od prvních autorizovaných tisků až po tisky soudobé. Dále je stále evidována dosud existující a nově se utvářející literatura o Janáčkově jak knižní, tak časopisecké povahy, kritiky a recenze jeho děl se zvláštním zřetelem nejen k domácím, ale i zahraničním novinovým referátům, které zachycují v chronologicky vývojové křivce hodnotící soudy o soustavném provádění jeho děl doma i v cizině. V nich se projevuje růst, intenzita i specifičnost reprodukčních problémů ve vztahu ke slohové podstatě Janáčkovy hudby. Systematicky se provádí sběr a evidence programů všech janáčkovských koncertů a

² Viz Vladimír Helfert, *Soustředění památek po L. Janáčkově* (Tempo XIII, 1933–34, seš. 4, str. 91). Přetištěno v knize Vlad. Helfert, *O Janáčkově* (Soubor statí a článků). Práce ze semináře hudební výchovy na Masarykově universitě v Brně. Řídí Bohumír Štědroň (Praha 1949, 88 ad.).

operních představení. Tento soupis a sběr je zase pro nás neocenitelným dokumentárním materiálem k bližšímu poznání a osvětlení Janáčkovy kultury a pronikání jeho díla do okolního světa za hranice našeho státu. Zvýšená péče se od počátku věnovala janáčkovské ikonografii, která zachycuje všechny dokumenty výtvarné povahy, všechen fotografický obrazový materiál, který má jakýkoliv vztah k postavě Janáčkově a k prostředí, v němž žil a tvořil. Konečně je budována janáčkovská diskotéka jak české, tak i zahraniční produkce. Takto pečlivě prováděná heuristika se může teprve stát základem ke kritické edici Janáčkovy skladatelského a spisovatelského díla, konečně k vyčerpávající monografii o jeho životě a díle, k níž vypracoval již základ prof. Vlad. Helfert ve své nedokončené janáčkovské monografii.³

Tato rozsáhlá heuristická a dokumentační práce janáčkovských pramenů je dnes soustředěna v Ústavu dějin hudby při Moravském muzeu. Je organizována za vedení Komise pečující o odkaz Leoše a Zdeňky Janáčkových a finančně dotována za účinné podpory ČHF, který se stal majitelem Fondu Leoše a Zdeňky Janáčkových.⁴ Nejúplněji je dosud provedena heuristika Janáčkových autografních skladeb v původních rukopisných archytech, které se mohou již dnes stát východiskem kritické edice celého Janáčkovy skladatelského díla. Janáček byl nejen plodný skladatel, jehož dílo zahrnuje téměř všechny druhy hudebních forem, ale neméně plodný spisovatel. Jeho rozsáhlé literární dílo je z velké části již také heuristicky uzavřeno, i když není vyloučeno, že dojde k novým objevným nálezům. Janáčkovy neobyčejně bohatá korespondence není ještě heuristicky vyčerpána a uzavřena, poněvadž nám stále ještě chybějí Janáčkovy písemné protějšky k dopisům všech těch, s nimiž Janáček vedl čilou a nanejvýš zajímavou korespondenci. Také Janáčkovy zápisy a glosy všeho druhu, dále velká spousta záznamů nápěvků mluvy, budou vyžadovat další heuristické péče, poněvadž jsou jediným pramenem k poznání Janáčkovy melodického a hudebně-dramatického myšlení. O stavu heuristiky janáčkovských pramenů, jejich odborném zpracování a katalogizaci tu promluví zasvěceně dr. Th. Straková, která dnes vede všechny práce na odborné přípravě tohoto materiálu k jeho definitivní kritické edici.

Na této pevně vybudované heuristické bázi bude možno přistoupit, ovšem etapovitě, k soubornému kritickému vydání celého Janáčkovy rukopisného

³ Vedle jména Helfertova tu musím uvést aspoň některé autory, kteří se zasloužili o výklad a rozbor Janáčkovy díla. Jsou to studie a větší monografické práce Jana Kuncce, A. E. Vaška, Lud. Kundery, Boh. Štědrone, Jar. Vogla, Zd. Blažka, Th. Strakové, Jiřího Vysloužila aj. Z cizojazyčné literatury zvláště práce Rosy Newmarchové, Maxe Broda, Daniela Mullera aj. Nelze tu citovat dnes již rozsáhlou janáčkovskou literaturu a její autory. Odkazují na soupis pramenů a literatury v mých heslech jednak v encyklopedii *Die Musik in Geschichte und Gegenwart VI* (Kassel-Basel 1958, sl. 1693 ad.), jednak v *Čsl. hudebním slovníku I* (Praha 1963, 564 ad.). Viz též soupis pramenů a literatury v knize Jana R a c k a, *Leoš Janáček* (Leipzig, Reclam Verlag, 1971, 266 ad.).

⁴ Fond Leoše a Zdeňky Janáčkových byl zřízen filosofickou fakultou brněnské university z odkazu Leoše Janáčka podle ustanovení občanského práva, platného v českých zemích do 1. ledna 1951. Rozhodnutím ministra školství a kultury ze dne 8. 12. 1956, čj. 66.927/56-D/1 byl prohlášen podle § 79 odst. 2 autor. zákona č. 115/53 Sb. za zaniklý ke dni 1. 1. 1954 jakožto fond, určený k podpoře hudby a tvůrčích pracovníků tohoto oboru. Současně bylo rozhodnuto, že majetek fondu přechází dnem 1. 1. 1954 podle § 79 odst. 1 lit. b na Český hudební fond v Praze.

díla. Již v r. 1965, kdy došlo k přechodnému obnovení Společnosti L. Janáčka v Brně, se soustředila z mého popudu činnost Společnosti do tří pracovních komisí: hudebně-vědecké (předseda Jiří Vysloužil), umělecké (předseda Ludvík Kundera) a hospodářsko-propagační (předseda Zbyněk Mrkos). Komise hudebně-vědecká se počala tehdy vážně zabývat kritickou edicí Janáčkovy díla. Byly dokonce vypracovány rámcové ediční směrnice, ale její činnost brzo ustala pro nepřekonatelné překážky rázu objektivního i subjektivního, o nichž tady nemíním hovořit.

Jestliže v dnešní době máme přistoupit k rozmyslně plánované edici celého Janáčkovy díla, pak musíme postupovat nejmodernější kritickou ediční technikou, která využije všech dnes zdokonalených diplomaticko-paleografických edičních technik. Mluvím také o metodách diplomatických, poněvadž bude žádoucí v souborném edičním díle Janáčkově rovněž přihlédnout ke kritické edici listinného, aktového a genealogického materiálu, který se dochoval jednak v Janáčkově pozůstalosti, jednak v různých městských, okresních, krajských a státních archívech jako dokumentární materiál k Janáčkovu životu. Zvláště třídění pramenného materiálu musí být založeno na moderně koncipovaných diplomaticko-edičních zásadách, podobně jako zase autografy notové povahy na moderních metodách hudebně-paleografických a dešifračních. Přísně kritická a vědecky fundovaná edice Janáčkovy životního díla se soustředí podle mého názoru přibližně do těchto sedmi edičních řad:

1. Edice celého Janáčkovy skladatelského díla (skladby dokončené, částečně dokončené, neúplná torza a skici).
2. Edice katalogu nápěvků mluvy.
3. Edice tematického katalogu všech Janáčkových skladeb.
4. Edice korespondence z Janáčkovy pozůstalosti a jejích protějšků.
5. Souborná edice Janáčkovy literárního (fejetony), hudebně teoretického, pedagogického a kritického díla.
6. Edice Janáčkových deníkových záznamů a poznámek, hlavně z jeho kapesních kalendářů.
7. Edice listinného a aktového materiálu, jenž má jakýkoli vztah k Janáčkovu životu a dílu.

O ediční technice hudebních pramenů lze obecně říci, že tu jde o diplomaticko-paleografický přesný otisk nebo přetisk pramenného archetypu, tedy originálního pramene, případně o jeho faksimilovaný snímek. Při kritické edici notového pramene jde především o jeho přesnou intonační, diastematickou a zvukovou rekonstrukci se všemi artikulačními, dynamickými, agogickými, rytmickými, frázovacími znaménky a s upřesněním tempového (metronomického) pohybu skladby. Jde tu tedy nejen o věrný přetisk původního znění notového textu, o kritické sjednocení všech tzv. různověstí, ale zároveň o jeho rekonstrukci a uzpůsobení notového textu k praktickému provádění, k hudebnímu, zvukovému uživatelnosti. Přitom tu nepůjde v žádném případě o hlediska snad instruktivně-pedagogická, ale o edici kriticky vědeckou, která účelně spojí vědeckou dokumentárnost notového textu s jeho praktickou upotřebitelností. Tato praktická rekonstrukce pramene musí být ovšem provedena ve smyslu dnešní vyspělé ediční techniky. Musíme si také uvědomit, že hudební skladba jako taková je nerozlučně spojena s notovým písmem, které je však samo o sobě velmi nedokonalé k interpretačnímu uživatelnosti skladby jakožto uměleckého díla, znějícího, probíhajícího a odvíje-

jícího se v čase a zvukovém prostoru. Je proto nutné, aby se vhodnou ediční technikou uzpůsobila k největší výrazové sdělnosti a tak prostřednictvím této doplněné a zdokonalené ediční techniky se umožnilo interpretu co nejsnáze a nejhloběji proniknout do vnitřního ústrojenství skladby. Při takto pojaté edici musíme vycházet z předpokladu, že otisk skladeb je sice věrnou kopií původní pramenné předlohy, ale zároveň edicí kriticky přizpůsobenou dnešní reprodukční praxi. Proto je nutné, aby všechny dodatky, opravy, respektive nejnnutnější úpravy, které editor citlivě provedl v původním notovém textu, byly v edici jasně vyznačeny buď odlišnými notovými typy nebo v podčárovém aparátu. Všechny doplňky vydavatele se musí na první pohled výrazně lišit od původního zápisu pramenné předlohy, a to buď odlišným grafickým typem notopisu, hranatými nebo kulatými závorkami nebo odlišnou tiskařskou barvou. Jejich smysl musí být přesně zdůvodněn v podrobně vypracované vydavatelské zprávě.

Budeme-li tyto obecně vytyčené vydavatelské zásady specifikovat na edici skladatelského díla Janáčkova, pak si musíme být vědomi toho, že je nelze snad mechanicky aplikovat. Uvažme přece, že duktus Janáčkových autografů je velmi osobitý, nesoucí všechny znaky a atributy jeho povahového temperamentu, jeho neklidného, stále těkajícího ducha. Janáčkovovo písmo je nositelem jeho okamžitých inspirací, fragmentárnosti a aforističnosti jeho hudebního i literárního myšlení. Jak diametrálně se např. liší od přímo krasopisně psaného notového duktu Smetanova, jež je zase výrazem jeho přímo klasicky vyrovnané, monumentálně koncipované hudební představitosti a zároveň dokonalým výrazem i projevem jeho klasicko-romantické stylové syntézy. Měl jsem před dávnými lety příležitost se podrobně probírat téměř všemi autografy Smetanovými a sotva jsem nalezl něco z nich, co by narazilo na dešifrační potíže. Téměř nikde nebylo nic nečitelného nebo těžko čitelného, dokonce notačně sporného. Podobně rukopisný duktus Dvořákových autografů, i když nese místy stopy jeho muzikantské bezprostřednosti, povahové roztěkanosti a živého temperamentu, přece je také lehce dešifrovatelný. To nelze říci o autografech Janáčkových. Jeho notový rukopis je často těžce čitelný, až na sporé výjimky. Janáčkovy partitury se hemží množstvím těžce rozluštitelných razúr, přepisů, škrťů, vsuvek, posuvek, odrážek, frázovacích i artikulačních znamének. Často jsme postaveni před nesnadno řešitelná různocnění. Proto také v dosavadních Janáčkových tiscích je mnoho rušivých chyb nejen intonačnědiastematických, ale i rytmických, agogickodynamických, artikulačních nebo v nesprávném umístění posuvek a odrážek, též v osobitém použití notačních znaků zvláště v překvapujících, ryze janáčkovských postupech nebo v enharmonice. Proto Janáčkovy autografy vyžadují pro svou těžkou čitelnost, jež se místy blíží nesnadné čitelnosti Beethovenových autografů, velké dešifrační péče a kritické ediční akribie. Tedy největším problémem při edici Janáčkových notových textů jsou problémy paleografické, do jisté míry i diplomatické. U některých děl narazíme na složitě problémy definitivní verze rukopisu, tzv. primárního pramene v souvislosti s pravidlem rukopisu poslední ruky. Tyto dešifrační problémy jsem poznal z autopsie, když jsem prováděl katalogizaci, popis, třídění a odborné uložení Janáčkových autografů. Tehdy jsem musil z neuspořádaného materiálu nejdříve pečlivě jeho rukopisy utřídit a uvážlivě slučovat v jeden organický celek různé a několikrát verze Janáčkových autografů. S největšími potížemi jsem se

setkal zvláště u posledních Janáčkových děl, která psal s horečným chvatem a s velkou myšlenkovou roztěkaností, i když se stále ústrojným vnitřním, typicky janáčkovským skladebným řádem. Týká se to především jeho posledních hudebně-dramatických děl, *Věci Makropulos* a *Z mrtvého domu*, dále jeho nedokončené symfonické básně *Dunaj*, druhého smyčcového kvartetu, *Concertina*, *Capriccia* aj. skladeb. U skladeb neúplně dochovaných (např. *Dunaj*, *Z mrtvého domu*) se musí chybějící hudební text kriticky, velmi obezřele, v přísně janáčkovské kompoziční metodě a v duchu jeho originálního hudebního slohu zrekonstruovat na principu srovnávací metody s jinými jeho dochovanými skladbami z téže tvůrčí periody, v níž tyto nedokončené skladby vznikly. Srovnávací ediční proces je v případě kritické edice Janáčkových skladeb usnadněn tím, že máme téměř všechna jeho význačná díla dochována až na některé ztracené a nedochované skladby nebo ty, jež se uchovaly v pouhých torzech.⁵

Jak je vidět, k této pracovně a odborně náročné edici Janáčкова skladebného díla se musí přistoupit velmi odpovědně na základě přesné vypracovaných edičních směrnic, které by plně vyhovovaly všem zvláštnostem Janáčкова písemného duktu, jeho originální notaci a jeho tak osobitě vyhraněnému stylovému kánonu. Tyto ediční směrnice musí vytyčit všechny ediční problémy, které se vyskytnou při kritické paleografické dešifraci jeho písemného duktu, a promyšleně je ujednotit. Jedině takto vytvoříme spolehlivou a objektivní bázi, která by se stala východiskem jednotné ediční praxe při edici Janáčкова díla. Budou tu také některé podstatné difference mezi jeho skladbami instrumentálními, vokálními a hudebně-dramatickými. Při skladbách vokálních a hudebně-dramatických musí ediční směrnice přihlídnout i k jednotnému modernímu přepisu literárních, textových předloh podle nejnovějších jazykových, filologických a literárně-historických pravidel a uzancí.

Janáčkovské ediční směrnice bylo by možno do jisté míry vypracovat na zkušenostech, které jsme získali při edici pramenné sbírky *Musica Antiqua Bohemica*. Tyto však platí pro oblast české hudby ze 16. až 18. století, nikoli pro hudbu 19. a 20. století. Totéž lze říci o všech jiných edičních směrnících, které byly vypracovány pro evropskou hudbu z gotického, renesančního nebo barokního slohového údobí.⁶ Naproti tomu lze čerpat cenné poznatky z edičních směrnic (tzv. *Editions-Richtlinien*), které byly vypracovány pro souborná vydání děl Gluckových, Händlových, Fuxových, Haydnových, Mozartových, Beethovenových, Čajkovského, Mahlerových, Schönbergových aj. skladatelů 19. a 20. století.⁷ Pro janáčkovské ediční směrnice by

⁵ První soupis janáčkovských pramenů, literatury a obrazového materiálu vyšel u příležitosti prvního velkého festivalu a výstavy Janáčkovy v Brně r. 1948 za mé redakce v publikaci *Leoš Janáček. Obraz života a díla. Prameny, literatura, ikonografie a katalog výstavy* ve zpracování Th. Strakové, Vítězslava Veselého, Oty Frice a Jaroslava Raaba. Nejnověji v publikaci Bohumíra Štědrého, *Seznam Janáčkových skladeb a úprav* (2. vyd. Praha 1959, též ruský, německý a anglický).

⁶ Viz publikaci, kterou vydali Jan Racek a Jaroslav Pohanka s názvem *Padesát svazků edice Musica Antiqua Bohemica* (Praha 1961), v níž jsem v úvodní studii pojednal o edičních zásadách a směrnících pro tuto pramennou edici.

⁷ Ze souborných vydání vynikajících skladatelských zjevů 18. až 20. století, jež by mohly sloužit v určitém slova smyslu za vzor janáčkovské souborné edici, uvádím v abeced-

byly mnohem vhodnějším vzorem ty směrnice, které byly vypracovány k soubornému vydání díla Smetanova a Dvořákova, zvláště však směrnice, které vypracoval belgický muzikolog Denijs Dille pro soubornou edici Bély Bartóka. Dille dnes spravuje Bartókův ústav a stojí v čele Bartókovy společnosti v Budapešti. Ale i tyto zde citované ediční směrnice by se musily tvůrcím způsobem přizpůsobit originální skladebné metodě Janáčkova díla.

Zcela specifické ediční směrnice, k nimž dosud pro jejich výlučnost nejnajdeme obdobý ani jakéhokoli vzoru, se musí vypracovat pro kritickou edici Janáčkových nápěvků mluvy, které se pokusil třídit již sám Janáček

ním soupisu aspoň nejzávažnější kritické edice těchto skladatelů: J. S. Bach (Kassel 1954 ad., vyd. J.-S.-Bach-Inst. Göttingen a Bach-Archiv Leipzig), L. v. Beethoven (Duisburg 1964 ad., vyd. Beethoven-Archiv Bonn), Joh. Brahms (Ann Arbor, Mich. 1949 ad.), Ant. Bruckner (Wiesbaden 1951 ad., vyd. Oest. Nationalbibliothek a Intern. Bruckner-Gesellschaft), P. I. Čajkovskij (Moskva 1946 ad.), Ant. Dvořák (Praha 1955 ad., vyd. Společnost Ant. Dvořáka), J. J. Fux (Graz 1960 ad., vyd. J. J. Fux-Gesellschaft), M. I. Glinka (Moskva 1955 ad.), Chr. Wil. Gluck (Kassel 1951 ad., vyd. Inst. für Musikforschung Berlin), G. Friedr. Händel (Kassel 1955 ad., vyd. G. Friedr. Händel-Gesellschaft), Jos. Haydn (München 1958 ad., vyd. Jos. Haydn-Institut Köln), Fryd. Chopin (Warszawa 1949–63), Fr. Liszt (London 1952 ad., vyd. Liszt Society, Gustav Mahler (Wien 1960 ad., vyd. Int. Gustav-Mahler-Gesellschaft), Felix Mendelssohn-Bartholdy (Leipzig 1961 ad., vyd. Intern. F.-Mendelssohn-Gesellschaft), W. A. Mozart (Kassel 1955 ad., vyd. Intern. Stiftung Mozarteum Salzburg), Max Reger (Wiesbaden 1954 ad., vyd. Max-Reger-Institut Bonn), Arnold Schönberg (Mainz a Wien 1966 ad.), Richard Wagner (Leipzig 1912–29, pouze 10 svazků) aj. souborné edice. Podrobný soupis souborných edicí uvádí Wolfg. Schmieder v hesle *Gesamtausgaben* (in: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, sv. 4, Kassel–Basel 1955, sl. 1850 ad.) a t ý ž v hesle in: *Riemann Musiklexikon*, Sachteil (Mainz 1967, 326 ad.).

O ediční technice historické i novodobé hudby existuje již velká odborná literatura, která je zaměřena speciálně na jednotlivé slohové epochy nebo na jednotlivé skladatelské zjevy. Avšak dosud nemáme vyčerpávající syntetické dílo, které by monografickým způsobem pojednalo o moderní ediční technice v celkovém obecném a syntetickém pohledu. Po vlastních zkušenostech, které jsem získal studiem tohoto problému, mohu říci, že dosud snad nejpečlivější ediční směrnice byly vypracovány v Joseph-Haydn-Institutu v Kolíně n. Rýnem. Tyto směrnice k soubornému vydání Haydnových skladeb vyšly v l. 1950–51 péčí Haydn Society v Bostonu, Vidni, Lipsku a ve Wiesbadenu za řízení J. P. Larsena. Dále bych tu uvedl dokonale vypracované směrnice k soubornému vydání děl Johanna Jos. Fuxe, především velmi cenné *Editions-Richtlinien* k *Neue Mozart-Ausgabe*, jež vydává v rozmnožených strojopisných sešitech Internationale Stiftung Mozarteum za účasti mozartovských měst Augšpurku, Salcpurku a Vidně. Tyto směrnice i s dodatky vypracoval v letech 1955–60 z největší části Ernst Fritz Schmid. Viz též ediční směrnice v prvním svazku *Hallische Händel-Ausgabe* (Leipzig 1958) aj. O hypertrofičnosti a často až příliš úzkostlivě přehnané akribii některých těchto edičních směrnic, které pro praktické provádění a uživatelnosti skladatelských děl nemají valného významu a zbytečně zatěžují edice nepodstatnými věcmi, jsem pojednal ve studii *Vladimir Helfert and the Brno School of Musicology* (in: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university XVIII*, 1969, řada uměnovědná H4, 29 ad.) a v pojednání *K metodologickým problémům brněnské musikologické školy* (in: *Časopis Moravského musea LIII–IV*, 1968–69, *Vědy společenské II*, 53 ad.).

O dílčích problémech ediční techniky hudebních pramenů ve spojitosti s otázkami reprodukční praxe, notace a její dešifrace bylo vydáno množství drobnějších prací a studií. Z nich uvedu aspoň tyto nejdůležitější: Walter Emery, *Editions and musicians* (London, Novello, 1927), J. P. Larsen, *Die Haydn-Überlieferung* (Kopenhagen 1939), A. Carapetyan, *Problems of Editing and Publishing Old Music* (in: MD XV, 1961), D. Stevens, *Problems of Editing and Publishing Old Music* (in: *Kongreßbericht, New York 1961, Bd. I. a II.*), W. Osthoff, *Per la notazione originale nelle pubblicazioni di musiche antiche e specialmente nella nuova ed. Monteverdi* (in: *AMI*

v tzv. nápěvkový katalog. V Janáčkově katalogu nápěvků mluvy je uložen nesmírně cenný pramenný materiál k bližšímu poznání a vědeckému ozřejmění Janáčkova tvůrčího principu, metody a skladebné techniky.

Pro edici tematického katalogu Janáčkových děl lze čerpat vzory z množství tematických katalogů, z nichž uvedu aspoň Nottebohmův tematický katalog Beethovenových děl, Hobokenův skladeb Haydnových a u nás zase Burghauserův tematický katalog skladeb Antonína Dvořáka.⁸

Odlíšné ediční směrnice, i když v podstatě vycházející z jednotných edičních předpokladů, bude vyžadovat edice Janáčkovy korespondence a jeho literárního (fejjetony), hudebně-teoretického, pedagogického a kritického díla.

K edici janáčkovské korespondence, z níž byl vydán za redakce prof. Helferta pouze jeden svazek a za mé redakce osm svazků, tedy celkem 9 svazků, vypracoval jsem ediční model zvláště v 9. svazku této edice (*Korespondence L. Janáčka s Maxem Brodem*. Vydali Jan Racek a Artuš Rektorys. Janáčkův archiv řada I, Praha 1953). Podobně k edici Janáčkova literárního díla jsem vypracoval ediční vzor v kritické edici *Leoš Janáček, Fejjetony z Lidových novin* (Brno, 2. vyd. 1958), které jsem vydal spolu s Leošem Firkušným. K Janáčkovu hudebně-teoretickému dílu jsem jako redaktor usměrnil ediční techniku ve třech dalších svazcích. Z nich první svazek *Leoš Janáček, O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie* vydal Jiří Vysloužil (Janáčkův archiv řada II., Praha 1955 a další dva svazky *Leoš Janáček, Hudebně-teoretické dílo. Spisy a dokumenty* vydal Zdeněk Blažek (Janáčkův archiv řada II., I. díl, Praha 1968, II. díl je v tisku). V těchto edicích se bude dále pokračovat, i když jsem si plně vědom toho, že s určitými zdokonalenými edičními modifikacemi.

Konečně tu ještě zbývají dva ediční úkoly, a sice edice Janáčkových deníkových záznamů a zápisků všeho druhu, uložených v jeho kapesních kalen-

XXXIV, 1962 aj. Viz též hesla Hanse Albrechta *Editionstechnik* (in: MGG III, Kassel-Basel 1954, sl. 1110 ad. a totéž heslo (in: Riemann Musik Lexikon, Sachteil, Mainz 1967, 250 ad.), kde je také uvedena podrobná literatura k tomuto tématu. Nejnověji pojednal o ediční technice hudebních textů Georg von D a d e l s e n v publikaci *Editionsrichtlinien musikalischer Denkmäler und Gesamtausgaben*. Im Auftrag der Gesellschaft für Musikforschung (Kassel, Bärenreiter, 1967, zde je rovněž uvedena obsáhlá odborná literatura). Ke kritické edici textů vokálních a hudebně-dramatických děl viz aspoň tuto základní literaturu: H. Kantorowicz, *Einführung in die Textkritik. Systematische Darstellung der textkritischen Grundsätze für Philologen und Juristen* (Leipzig 1921), G. Pasquali, *Storia della traduzione e critica del testo* (Firenze 1934) a P. Maas, *Textkritik* (4. vyd. Leipzig 1960).

⁸ Viz Martin Gustav N o t t e b o h m, *Thematisches Verzeichnis der im Druck erschienenen Werke von L. v. Beethoven* (Leipzig 1868, 2. vyd. 1913 a 3. vyd. z r. 1925, přepracováno Th. v. Frimmelem), Anthony van H o b o k e n, *Joseph Haydn, Thematisch-bibliographisches Werkverzeichnis* (I. sv. Mainz 1957, II. sv. tamtéž 1971) a Jarmil B u r g h a u s e r, *Antonín Dvořák. Tematický katalog. Bibliografie. Přehled života a díla* (Praha 1960, též německy a anglicky). Ze starších tematických katalogů tu uvádím aspoň tematické katalogy Gluckovy, Mendelssohnovy, Schubertovy aj. O tematických katalozích aspoň tyto práce: W. A l t m a n n, *Über thematische Kataloge* (in: Kongreß-Bericht, Wien 1927), N. B r i d g m a n, *L'établissement d'un Cat. par incipit musical* (in: MD IV, 1950), t ý ž, *A propos d'un cat. central d'incipits musicales* (in: Fontes artis musicae I, 1954) a t ý ž, *Nouvelle visite aux incipit mus.* (in: AMI XXXIII, 1961). Podrobný soupis temat. katalogů uvádí Alf. O t t a v hesle *Thematische Verzeichnisse* (in: MGG, sv. 13, Kassel-Basel 1966, sl. 311 ad.) a heslo *Thematische Kataloge* in: Riemann Musiklexikon, Sachteil (Mainz 1967, 952 ad.).

dářích, a konečně edice listinného a aktového materiálu, který má vztah k jeho životu a dílu. Zvláště jeho deníkové záznamy jsou velmi cennou studnicí poznatků k Janáčkovým uměleckým (nápěvky mluvy), teoretickým a hudebně-kritickým názorům, které musí být vydány v celistvosti a s toutéž ediční akribií jako např. jeho korespondence nebo jeho literární dílo. K tomuto edičnímu podniku by mohla sloužit za vzor poměrně dokonalá, ale ne vždy zcela logická edice Beethovenových konverzačních sešitů, která postupně vychází pod názvem *Ludwig van Beethovens Konversationshefte* v edici Karl-Heinze Köhlera, Gritzy Herte a Günthera Brosche. Dosud vyšly tři svazky (sv. I., Leipzig 1972, sv. IV., Leipzig 1968 a sv. V., Leipzig 1970). Ovšem zase poněkud jiná povaha Janáčkových zápisů bude vyžadovat speciální ediční techniky, i když vzor edice Beethovenových konverzačních sešitů se může stát pro Janáčkovské ediční směrnice v určitém slova smyslu východiskem, částečně i vzorem. Snad by bylo účelné a také úsporné spolu s těmito Janáčkovými deníkovými záznamy vydat společně Janáčkovský listinný a aktový materiál.

Tedy jak vidíte, je tento ediční Janáčkovský program do budoucna rozsáhlý, nesmírně odpovědný, závazný. Jsem si plně vědom nesnadnosti tohoto velkého pracovního úkolu, který se bude moci uskutečnit jen po jednotlivých etapách. Je povinností nejen všech odborníků a kulturních pracovníků, ale i všech činitelů naší veřejné lidové správy, aby tento nemalý ediční podnik co nejvydatněji hmotně i mravně podporovali. Obracím se proto o účinnou pomoc především na *Český hudební fond* v Praze a pak na všechny odpovědné činitele Jihomoravského krajského národního výboru v Brně a Národního výboru města Brna, tím spíše, že naše město, Janáčkově Brno, dosud ani zdaleka nevykonalo vše to, co je dlužno Janáčkově za jeho velké tvůrčí dary, kterými tak nevšedním způsobem obohatil českou národní hudební kulturu a proslavil moravskou metropoli daleko za hranicemi naší vlasti.

BOHUMÍR ŠTĚDRŮN

K EDICI SKLADEB LEOŠE JANÁČKA

Vážení přítomní, my všichni zde shromáždění máme jistě upřímný zájem o Leoše Janáčka a o jeho dílo u vědomí světového významu Mistra. Přítom nehodláme zanedbávat jiné veliké české skladatele.

Janáčkově však třeba věnovat první pozornost, protože se blíží kvapem rok 1974, tj. 120. výročí mistrových narozenin, a zvláště rok 1978, kdy bude Janáčkově dílo podle platných norem volné. Konečně nesmíme zapomenout, že Janáček může být co nejvíce podporován Českým hudebním fondem (Janáčkův fond).

Děkuji vedoucímu katedry prof. Jiřímu Vysloužilovi za laskavé pozvání k této veledůležitě konferenci, inspirované Jaroslavem Procházkou, a utěšuji se velmi, že z této konference konečně vzejde něco užitečného.

Je zcela oprávněné, vyzvedneme-li úvodem článek Jarmila Burghausra, nazvaný *Rok 1978?* v Hudebních rozhledech (XVII, 1964, 964), v němž skladatel a editor Burghauser poprvé veřejně upozorňuje na důležitý rok pro celé Československo, tj. na 50. výročí od Janáčkovy smrti a tedy na naše povinnosti k jeho dílu, a zároveň navrhuje vytvoření vydavatelské komise pro Janáčkovu díla, aby jednak vyšla díla dosud nevydaná už ve spolehlivých vydáních podle světově platných norem, jednak aby byla už připravena i díla vydaná pro rok 1978.

Zdá se, že jeho podnět nevyzněl naprázdno. 25. listopadu 1965, tedy před 7 lety, jsem obdržel od tehdejšího ředitele Státního hudebního vydavatelství v Praze dr. Vojtěcha Strnada pozvánku na první poradu ediční komise pro kritické vydání díla Leoše Janáčka, která se konala 6. prosince 1965, a zároveň jsem byl jmenován členem této ediční komise. Několikrát jsme se sešli v Brně (brněnští členové komise), začali si ujasňovat ediční problémy, dr. Kundera byl pověřen vydáním klavírního díla Leoše Janáčka, s ním jsem často v jeho bytě konzultoval, a tím funkce ediční komise skončila.

Ač jsem vydal poprvé vůbec několik Janáčkových děl již v Hudební Matici a na přímé doporučení prof. Vladimíra Helferta, a též v Supraphonu jsem poprvé vydal například Janáčkův *Otče náš* roku 1963, nejednal se mnou Supraphon o dalších edicích. Zatím vydal v Supraphonu Osvald Chlubna Janáčkův *Úvod k Její pastorkyni* – *Žárlivost* (1964) a dr. Jan Trojan z pověření dr. J. Berkovce Janáčkovu violoncellové *Presto* (1971) a nedokončenou *Mši Es dur* (1972). Trojan dále připravil do tisku kantátu *Hospodine, Slavnostní trojsbor*, reedici tří smíšených sborů, které jsem vydal v Orbisu 1951, *Graduale* a *Constitues*. Když jsem nabídl řediteli Jar. Šedovi vydání původní verze *Říkadél*, vešla se mnou v jednání redaktorka Supraphonu M. Ernstová. I když v těchto všech jmenovaných případech nešlo o vydání kritická, měl Supraphon pokračovat v jednání i spolupráci s ediční komisí, kterou v roce 1965 jmenoval, a která by odpovídala za nová vydání Janáčkových děl a plánovitě připravovala edici kritickou.

Po smrti zaslužilých editorů Janáčkovu díla dr. L. Kundery, Bř. Bakaly i O. Chlubny v Brně, po cenné editorské činnosti Českého hudebního fondu je třeba podle mého názoru s největším urychlením obnovit *ediční komisi, jak pro skladebné, tak i komisi pro literární dílo Leoše Janáčka*, komise, složené ze zástupců brněnských i pražských, popřípadě jiných odborníků, a začít systematicky především s edicí skladeb podle návrhu, který publikoval prof. Vysloužil ve Sborníku prací filosofické fakulty brněnské university, XVIII, 1969, řada hudebněvědná (H), č. 4.

Protože jsem byl vedoucím katedry dějin umění a muzikologie UJEP prof. J. Vysloužilem požádán, abych promluvil o problémech edice skladebné, skladeb Janáčkových, budu se snažit stručně doplnit Vysloužilův vzpomenuť Náčrt návrhu na rozdělení souborného kritického skladebného díla L. Janáčka a upozornit jen na některé problémy.

Janáčkovu dílo – skladby a úpravy – obsahuje včetně nedokončených děl na 300 prací, přičemž cyklické instrumentální i vokální skladby jsou započítány jako skladba jedna. Jde o rozsáhlé a bohaté dílo, ve svém vý-

znamu evropské a světové důležitosti. Pro tvůrčí vývoj mistrův bylo by nutné brzy vydat též různé verze skladeb; například Maryčka Magdónová ve svém prvním znění není dosud známa a nebyla provedena.

Pro popularitu Janáčkovy díla jsme dosud učinili málo. Fantasie z Její pastorkyně pro salónní nebo universální orchestr nestačí, bylo by nutné vydat zdařilou Fantazii z Její pastorkyně pro symfonický orchestr od Iši Krejčího nebo v brzké době aspoň Fantazii z Její pastorkyně pro klavír na 2 ruce, jak učinilo již roku 1918 Universal Edition péčí Bohumíra Morláka. Vydáváme nedokončenou Janáčkovu mši, ale nevydáváme jeho Deset církevních zpěvů ani jeho úpravu Lisztovy varhanní mše pro smíšený sbor a varhany.

Pro proniknutí Janáčkovy významu do nehuděbních škol, nejdůležitějšího střediska hudební výchovy mládeže, jsme také mohli vykonat daleko více. Krásnou, poměrně snadnou neznámou árii z Její pastorkyně i neznámý duet z prvního znění Její pastorkyně nabízel jsem před mnoha lety k vydání Vlastimilu Musilovi, jakož i cenný Janáčkův Návod pro vyučování zpěvu byl častokrát navrhován z filosofické i pedagogické fakulty k vydání. Marně.

Jmenoval jsem těchto několik návrhů přednostně, protože jejich vydání by nečinilo zvláštních potíží po stránce právní.

Daleko obtížnější a odpovědnější však budou edice děl, vyšlých v Universal Edition od roku 1917.

Zvláštním edičním problémem bude na prvním místě nejpobláznější Janáčkovy opera Její pastorkyňa. Je známo, že skladatel Joanes Martin Dürr vydal roku 1969 podruhé v Universal Edition partituru Její pastorkyně a připojil k německému textu anglický překlad Otakara Krause a Edwarda Downese. Ačkoli Dürrova vydavatelská práce jeví znaky pečlivosti a svědomitosti a byla pracována na základě 6 partitur i orchestrálních hlasů, nelze říci, že to je vydání vpravdě kritické. Zřetel k prvnímu znění partitury nebyl úplný a Dürr uvedl jen několik zpěvů z prvního znění, například Kostelníččinu árii Aji on byl žlutohřivý. Mimo to přihlédl k retuším Talichovým i Kleibrovým v malé míře, takže jde v podstatě o vydání s retušemi Karla Kovařovice. A zde při otázce Kovařovicových retuší půjde o uvedení nebo neuvedení jisté formulace podílu Kovařovice na úpravě partitury Janáčkovy Její pastorkyně.

Jak známo, podal Kovařovicův syn JUDr. Karel Kovařovic v Diliu v Praze žádost o dobrozdání o Kovařovicových retuších v Janáčkově opeře Její pastorkyňa. Dva recenzenti, Jaroslav Vogel a Jan Hanuš, oba zasloužili umělci, se lišili ve svých úsudcích. Kdežto dirigent Jar. Vogel soudil, že šlo o Kovařovicův tvůrčí čin, pokládal J. Hanuš Kovařovicovy zásahy za běžnou kapelnickou práci. Dilia rozhodla ve prospěch soudu Voglova a Kovařovicův syn požaduje, aby veřejně bylo v programu oznamováno, že jde o „úpravu“ Kovařovicovu. Protestoval jsem proti tomu veřejně v tisku (G 70, 1. dubna 1970, v článku „Na obranu Leoše Janáčka“). Podobné problémy se vy-noří i v otázce „úprav“ jiných oper Janáčkových.

Vedení Janáčkových sbírek, uložených v Moravském muzeu, si vyžádalo po mnoha letech na mé doporučení z Universal Edition asi 400 dopisů, které psal Leoš Janáček Universal Edition, ale dosud nemá ani jeden klavírní vý-tah aneb partituru Janáčkových oper a kantát, z kterých se tisklo v Universal Edition, ač jsem o tom psal v Hudebních rozhledech již před 9 lety. Ke

kritické edici Janáčkových děl bude nutné vykonat pořádnou evidenci rukopisů Janáčkových děl právě v Universal Edition. Asi před 2 roky po Chlubnově vydání Janáčкова Úvodu k Její pastorkyni — Žárlivosti našel jsem v Universal Edition neznámou partituru téhož Úvodu k Její pastorkyni a dal ji k dispozici Janáčkovým sbírkám Moravského muzea.

To je několik vnějších poznámek k problémům edicí Janáčkových děl. Zbývá jen malá zmínka o vnitřních potížích a praxi ediční, která se objeví v plné složitosti, až komise zahájí činnost. U nás stanovil editorské zásady Otakar Šourek a František Bartoš. Vzorem nám mohou být komise pro vydání děl B. Smetany, Ant. Dvořáka a Zd. Fibicha. Komise editorů po předchozí podrobné přípravě budou muset třeba hodiny diskutovat o každém sebemenším znaménku a o jednotlivých notách. Bude muset být zcela jasný autorův původní i konečný text. Editori jsou oprávněni pozměnit autograf v případě jasně prokazatelného písařského omylu apod.

Je přirozené, že komise pro edici skladeb bude mít nesrovnatelně obtížnější úkol než komise pro vydání literárního díla Janáčкова. Obě komise budou muset tuto cestu zahájit v nejbližší možné době, nejpozději do 14 dní. Závěrem podávám tyto nejnutnější návrhy pro komisi k vydání literárního díla L. Janáčka (Edice Janáčkových studií folkloristických péčí J. Vyslouzila a teoretických péčí Zd. Blažka jsou již tiskem rozšířené, rovněž Korespondence — 9 svazků v revizi Vl. Helferta, J. Racka a Ar. Rektoryse).

1. Vydání Janáčkovy korespondence s Universal Edition,
2. se spisovateli a s Českou akademií věd a umění,
3. s brněnskými přáteli a spolupracovníky,
4. se skladateli a umělci,
5. s divadly a institucemi,
6. s Kamilou Stösslovou,
7. edice Janáčkových studií o nápěvcích,
8. edice Janáčkových rozborů děl českých skladatelů (B. Smetany, A. Dvořáka, Zd. Fibicha, K. Kovařovice aj.).

Několik návrhů pro ediční komisi skladeb Janáčkových:

1. Tematický katalog Janáčkových děl (alfabetický, chronologický, systematický).
2. Edice a reedice děl, které nebyly vydány v Universal Edition.
3. Edice dosud nevydaných děl, zejména lidových písní a tanců.
4. Dokončení plánovaných Janáčkových edic v Supraphonu péčí dr. Trojan, ale v *kritické edici vydavatelské komise*.

Doufám pevně, že za pomoci Českého hudebního fondu, za dohledu konečně v brzku obnovené Janáčkovy společnosti v Brně, péčí Katedry dějin umění a muzikologie filosofické fakulty UJEP, která má být zastoupena aktivními členy v takzvané janáčkovské komisi Českého hudebního fondu, rovněž za podpory Janáčkovy akademie múzických umění a v neposlední řadě ochotou a pomocí vedení Janáčkových sbírek v Moravském muzeu a Supraphonu se podaří jednotlivým vydavatelským komisím zbudovat důstojný pomník českému géniu z Moravy. K složité, ale krásné a záslužné práci přeji všem zúčastněným na edicích mnoho upřímného zdu.

THEODORA STRAKOVÁ

**STAV JANÁČKOVSKÉ PRAMENNÉ ZÁKLADNY
JAKO PŘEDPOKLAD KE KRITICKÉ EDICI JANÁČKOVA DÍLA**

Janáčkův archiv při Ústavu dějin hudby Moravského muzea soustřeďuje a uchovává pramenný a dokumentační materiál, vztahující se k osobnosti a dílu Leoše Janáčka. Základ archívu tvoří skladatelská a literární pozůstalost Janáčkova. Fondy se rozšiřují a kompletují jednak koupěmi a dary rukopisů i jiných originálních památek, jednak pomocí mikrofilmů a fotokopii. K vlastním sbírkovým fondům Janáčkova archívu se připojuje složka dokumentační a bibliografická.

Sbírkový i dokumentační materiál je roztríděn podle své povahy do několika skupin, které jsou zpracovávány do specifických katalogů. Tím chci říci, že se zcela odlišně katalogizují hudebniny, literární studie, libreta, zápisníky a další materiál. Ke katalogům se pak vypracovávají rejstříky, umožňující rychlou a detailní orientaci po materiálu ve vztahu k nejrůznějším problémům.

Katalogizace veškerého janáčkovského materiálu není jen předpokladem k studiu a publikačnímu zpracování, ale též ediční přípravě.

Prof. dr. Vladimír Helfert, který založil edici Janáčkův archiv, při vydání prvního svazku korespondence v r. 1934 uveřejnil tituly svazků, které chtěl v edici vydat. Z ohlášených titulů byla realizována v poválečných letech celá řada, některé však mimo edici. Helfertův ediční plán obsahoval vedle dalších svazků korespondence též literární studie, paměti paní Zd. Janáčkové a Janáčkových současníků, katalog děl a dokonce i studie k životu a činnosti Janáčkově. Helfertův nástupce prof. dr. Jan Racek pokračoval v edici I. řady Janáčkova archívu, k níž připojil řadu II. — literární studie. První svazek vydán v r. 1955. Tolik jen úvodem. Nemíním se dále zabývat edicemi; o těch bude řeč v dalším referátě dr. Němcové (v tomto sborníku na str. 117 n.).

Když r. 1964 předložil prof. Racek jako redaktor obou řad zmíněné edice dlouhodobý ediční plán na souborné vydání celého Janáčkova díla a když byl tento plán přijat a potvrzen tehdejším Státním hudebním vydavatelstvím, stal se závazným i pro náš ústav. Z něho totiž vyplynuly závazné úkoly, týkající se přípravy materiálu pro jednotlivé edice, a to v pořadí naléhavosti podle termínů dodání jednotlivých svazků.

Zmíněný ediční plán počítá s pěti skupinami:

- I. Janáčkovy teoretické a literární dílo;
- II. Kritické vydání všech libret;
- III. Korespondence a deníky;
- IV. Tematický katalog;
- V. Skladatelské dílo.

Zastavme se nyní u jednotlivých materiálových skupin, z nichž mají uvedené ediční řady čerpat. Nejvýznamnější a nejcenější součástí Janáčkova archívu jsou Janáčkovy skladby. K většině děl jsou zachovány autografy

nebo aspoň autorizované spisy a tisky pokud možno ve všech dostupných verzích. Dále jsou tu uchovány autografní skici skladeb, zlomky nedokončených děl, náčrtky k zamýšleným skladbám apod. Z těchto skic a z rubních stran Janáčkových autografů se rekonstruuji pomocí fotokopii jednotlivé verze skladeb jako podklad k studiu a k přípravě souborného kritického vydání díla. Ve fotokopiích se doplňují také ty skladby (autografy, opisy), které jsou uloženy v jiných institucích, např. z Národního musea, Dvořákova musea apod. Z torza archivu Hudební matice byly získány starší tiskové předlohy, pokud nezůstaly v Supraphonu k dalším vydáním. Máme evidenci materiálu, který je v Universální edici. Část se podařilo získat již na filmech, o zbývajících se jedná. Podařilo se získat opisy, jež byly v majetku některých interpretů (např. Capriccio z majetku Ot. Hollmanna). Naproti tomu je však ještě řada věcí, které jsou v soukromých rukou a které nemůžeme získat koupí; nemůžeme z nich dostat ani fotokopie, dokonce ani provést jejich dokumentaci (např. K. Hradil). Dokonce někteří majitelé nedovolí ani materiál studovat. Jisté jsou ještě v soukromých rukou materiály, o jejichž existenci nevíme. A tu bych prosila vás všechny, kdybyste se o něčem dověděli, abyste nás upozornili na takové majitele, s nimiž bychom mohli vejít ve styk a nabídnout odkup. Je to v zájmu Janáčka, aby mohl být materiál soustředěn na jednom místě alespoň v dokumentaci – ve fotokopii – když už nelze získat originál. Bylo by dobré, kdyby otázka přednosti odkupu materiálu pro příslušné instituce byla řešena právnicky; bylo by snad nejlepší řešit věc zákonem. Nepomůže, má-li např. některý badatel nebo interpret nebo milovník Janáčka jeho rukopis doma jako vzácnou relikvii, zatímco ústav, který zpracovává jeho pozůstalost a připravuje materiál k edicím, o něm neví. Dali jsme do odborného i denního tisku zprávy a výzvy pro veřejnost, že odkupujeme janáčkovské rukopisy a památky. Ale odezva byla téměř nulová.

Za základ k edici Janáčkovy díla považujeme vydání tematického katalogu Janáčkových skladeb. S jeho přípravou bylo započato již před několika lety. Postupně byly zpracovávány jednotlivé skladby a k nim soustřeďovány údaje k popisu pramenů, rekonstruovány a srovnávány jednotlivé verze skladeb, upřesňována data jejich geneze, premiér, vydání; u vokálních skladeb jsou zjišťovány překlady, úpravy, dále shromážděna bibliografie i diskografie skladeb z domácí i zahraniční produkce. U jednotlivých skladeb se pořizují incipity ze všech rozdílných verzí. Přípravné práce jsou už takřka v závěrečné fázi; zbývá zpracovat materiál ke třem operám.

Než jsme přistoupili k práci na katalogu, byly prostudovány všechny dostupné tematické katalogy skladatelských osobností a ze získaných zkušeností jsme pak vycházeli při přípravě podkladů pro katalog. Po ukončení přípravných prací obceme otázku definitivní verze katalogu ještě prodiskutovat v kolektivu odborníků.

V souborném edičním plánu jsou uvedena také libreta. V Janáčkově archivu jsou libreta k operám i dalším skladbám; jsou to převážně autografy, rukopisy Janáčkových libretistů, tištěné předlohy libret s Janáčkovými poznámkami atd. Materiál k libretům je shromážděn takřka v úplnosti. Při zpracování tohoto materiálu byly v první řadě stanoveny jednotlivé verze libret, v několika případech vypracovány kritické studie. Na této práci se podílel převážně dr. Otakar Fiala. Dojde-li k dohodě o rozsahu a způsobu

edice, bude započato s přepisem definitivního textu libret. Z verzí a průvodního materiálu budou pořízeny fotokopie, jež by sloužily editorům za podklady nebo jako srovnávací materiál.

Literární dílo Janáčkovy obsahuje autografy nebo opisy a tisky jeho literárních prací a studií lidopisných, hudebně teoretických a kritických, pedagogických, dále fejetonů, nápěvkových studií, autobiografických črt apod. Lidopisné studie vyšly v r. 1955. Ostatní literární práce Janáčkovy byly přepsány a chronologicky uspořádány. Text studií byl kriticky přehlédnut a ujednocen podle edičních zásad kritických edicí literárních pramenů. Tento úkol provedl dr. Otakar Fiala. Stejným způsobem bylo postupováno i v případě teoretických prací; takto připravený teoretický materiál byl pak postoupen prof. dr. Zdeňku Blažkovi k edičnímu zpracování.

Chronologické hledisko pro edici literárních studií jsme volili zejména proto, že není možno při jednotlivých Janáčkových studiích jednoznačně určit, zda jde o studii kritickou, nápěvkovou apod., neboť se obvykle do-
týkají najednou několika problémů. Nakonec se i u knižně vydaných studií lidopisných a teoretických tato hlediska mnohdy překrývají. Domnívám se, že bude možné uplatnit věcný třídící aspekt u seznamech studií, jež by byly uveřejněny v posledním svazku, kde by se některé studie objevily v různých seznamech s odkazem, ve kterém svazku jsou otištěny.

Zbývá ještě vyřešit otázku studií pedagogických. Jsou opsány, je též provedena jejich textová kritika až na Návod pro vyučování zpěvu, v němž je poměrně velká část notová. Vyjdou-li pedagogické studie v samostatném svazku, bude třeba, aby byly vydány i s uvedeným již Návodem. Pro úvodní studii by se snad dalo využít materiálu, který se týká Janáčkovy pedagogické činnosti a je roztroušen zvláště po Janáčkových zápisnicích.

Z významných písemných dokumentů je v Janáčkově archívu dochováno 75 Janáčkových zápisníků z let 1879 až 1928. Jsou v nich poznámky, jak jsem již uvedla, k pedagogické činnosti Janáčkově, některá data k životu a dílu, ale především množství nápěvků s udáním místa a doby, kde a kdy byly zapsány. Zápisníky byly přepsány a vypracován k nim obsahový rejstřík. Z nápěvků i z dalších torzovitě zachovaných notových záznamů pořizuje se nápěvkový katalog, tříděný chronologicky a podle lokalit. Jde vesměs o materiál, který se hodí pro studium, nikoliv pro soubornou edici.

Janáčкова korespondence, uložená v Janáčkově archívu, má přes 12 000 dopisů, převážně adresovaných Janáčkově. Je soustavně doplňována o další přírůstky, jež se získávají v originále, ve fotokopiích nebo v opisech. To se týká zejména Janáčkovy korespondence s institucemi (např. Hudební maticí, Univerzální edicí apod.), dále souborů a jednotlivých dopisů, které jsou uloženy v různých archívech, muzeích apod. Byla podniknuta řada akcí k získání Janáčkových protějšků k dopisům uloženým v Janáčkově archívu, nepotkaly se však s povzbuzujícím výsledkem. Uveřejňovali jsme v denním i odborném tisku noticky, že kupujeme janáčkovské dokumenty za výhodných podmínek, v antikvariátech jsme zajišťovali přednostní nákup. Co se podařilo takto získat, není jistě ani zdaleka vše, co je roztroušeno po soukromnicích. Edice Janáčkovy korespondence, jež byla publikována v 9 svazcích I. řady Janáčкова archívu, uveřejňovala povětšinou vzájemnou korespondenci Janáčkovu s jednotlivými osobnostmi. Tento způsob se ukázal v některých případech jako málo vhodný, protože nepostihoval podstatné

skutečnosti z Janáčkova života a díla. Proto byl v návrhu z r. 1964 preferován chronologický způsob edice pro korespondenci. Avšak po zkušenostech, které jsme získali s obstaráváním protějšků, jak jsem již shora uvedla, se ukazuje, že by vydání Janáčkovy korespondence muselo ještě dlouho čekat na svou realizaci. Proto uvažujeme o návrhu novém, který by byl zaměřen k edicím, osvětlujícím závažná Janáčkova díla, nebo postihoval důležité etapy života nebo činnosti. Celá korespondence je zpracována v katalozích, tříděných podle pisatelů i podle dat, opatřených textovými incipity a podrobnými registry. Z nich jsou pak vypracovány rejstříky, které jsou nejen vydatnou studijní pomůckou pro badatele, ale i pro editora. I zde máme v úmyslu připravovat opisy dopisů, kolacionovat je a připravit tak podklady pro jednotlivé svazky.

Tím jsem vyčerpala informace o stavu janáčkovských pramenů, jež mají význam pro souborné vydání. Uvedený materiál nevyčerpává však obsah všech našich fondů; zejména tzv. průvodní dokumentace, která je rovněž rozepisována do katalogů nebo rejstříků, může být důležitou pomůckou, zejména obsáhlá bibliografie, rejstříky k výstřížkům, fotografie aj.

I když jsme zásluhou Českého hudebního fondu mohli značně posunout realizace jednotlivých katalogizačních a dokumentačních úkolů a mnohé z pramenů přípravně zpracovat pro edici, není to ještě zdaleka vše, co bychom měli udělat. Po zkušenostech, kterých jsem nabyla v cizině, pokud jde o organizaci ediční přípravy souborných edicí, bylo by třeba ke všemu, co náleží k edici, pořídit xeroxové kopie třeba v několika exemplářích, aby editoři měli k ruce stále potřebný materiál, tedy v případě edice skladeb od každého díla autograf, autorizovaný opis, případně jednotlivé verze i průvodní materiál a pevně vypracované ediční směrnice. Jen tak bude možno dosáhnout jednotnosti, spolehlivosti a vysoké úrovně našich janáčkovských edic.

ALENA NĚMCOVÁ

PŘEHLED EDIC DÍLA LEOŠE JANÁČKA

Uvažujeme-li dnes perspektivně o kritickém vydání skladebného i literárního díla L. Janáčka, neuškodí snad přehled dosavadních janáčkovských edic. Pokusila jsem se shrnout základní vydání Janáčkových skladeb, korespondence, teoretických studií, fejetonů a dalších dokumentů, abychom dostali obraz toho, co po této stránce již bylo vykonáno.

U Janáčkových skladeb je situace nejjasnější. V minulosti došlo k vydání stěžejních skladeb L. Janáčka, v poslední době vycházejí drobné, dosud nepublikované skladby, které již nemění celkový profil skladatele a jsou spíše repertoárovým doplňkem nebo historickým dokumentem. V nakladatelství

Supraphon jsou připraveny k vydání Slavnostní trojsbor z r. 1877, Hospodine, pomiluj ny, Graduale-Suscepimus a Constitues a nedokončená mše Es-Dur. Generální katalog půjčovních materiálů Supraphonu obsahuje Constitutes (Co-Edition: UE, Mainz), Slavnostní trojsbor (Co-Edition: Bärenreiter-Verlag, Kassel), Graduale (Co-Edition: UE-Mainz), Hospodine, pomiluj ny (Co-Edition: Alkor-Edition, Kassel), Nedokončenou mši (Co-Edition: Bärenreiter-Verlag, Kassel) a Dva tance – Kozáček a Srbské kolo (Co-Edition: Alkor Edition, Kassel). Z velkých Janáčkových děl dosud chybí vydání baletu Rákos Rákoczi, oper Počátek románu, Šárka a Osud.

Vydány byly:

Hudba ke kroužení kuželi

Těl. jednota Sokol, Bo 1895

HM 1950 (rev. B. Štědroň)

Moravské lidové písně pro klavír (15 písní s podloženým textem)

HM 1950 (rev. B. Štědroň)

Moravské tance pro klavír – Čeladenský, Pilky

A. Píša, Bo 1905 (2 seš.)

in Národní tance na Moravě, KLHU 1953

Národní tance na Moravě

A. Píša, Bo 1891 a 1893 (3 seš.)

KLHU 1953 (předml. B. Štědroň, přičleněny též Čeladenský a Pilky)

Po zarostlém chodníčku

verze pro harmonium v ed. Slovanské melodie V-1901 a VI-1902 (obsahuje Naše večery, Lístek odvanutý, Sýček neodletěl, Frýdecká Panna Maria, Dobrou noc)

1. řada klavírní verze A. Píša, Bo 1911

HM 1925

HM 1938 (rev. V. Kurz)

HM – O. Pazdírek 1942 – obě řady, rev. V. Kurz a Fr. Schäfer

HM 1947

KLHU 1958

Supraphon, Artia 1967

Supraphon 1971

Lístek odvanutý – úprava pro vno a piano (arr. Jan Štědroň), KLHU 1956

úprava pro vcello a piano (arr. M. Sádlo), O. Pazdírek,

Bo 1943

Sonáta pro klavír 1. X. 1905

HM 1924

HM 1949

in Soudobé klavírní skladby, Supraphon 1968 Thema con variazioni

HM 1944 (Klavírní rep. č. 24)

V mlhách

Klub přátel umění, Bo 1913

HM 1924

HM 1938 (Klav. rep. č. 19, rev. V. Štěpán)

HM 1944

HM 1949

- Supraphon, Artia 1972
 č. 3 in Česká klavírní hudba, Supraphon 1971
- Vzpomínka
 Hudební příloha čsp. Muzika, Bělehrad 1928
 in Moravští skladatelé mládeži, Melpa 1936
 in Skladatelé dětem, KLHU 1958
- Skladby pro varhany – 2 koncertní fantasie
 Benediktinská tiskárna, vl. nákladem, Bo 1884
 in Česká varhaní tvorba I, KLHU 1954
- Dumka pro housle a klavír
 HM 1929
 HM 1945
 in Deset skladeb pro housle a klavír, HM 1947
- Romance pro housle a klavír
 HM 1938 (rev. J. Štědroň, předml. B. Štědroň)
 HM 1949
- Sonáta pro housle a klav.
 HM 1922 (rev. R. Reissig)
 HM 1929
 HM 1947
 SHV, Artia 1966
 Balada: v Kutné Hoře 1915
- Presto pro vcello a klavír
 Supraphon 1970 (rev. J. Trojan)
- Pohádka pro vcello a klav.
 HM 1924 (rev. J. Junek)
 HM 1949 (rev. Fr. Smetana)
 SHV, Artia 1966
- Pochod modráčků pro flauto piccolo a piano
 in Hudební besídka IV – 1928, 121 ad.
 Supraphon 1970 (krit. vydání J. Burghauser)
- I. smyčcový kvartet z podnětu Tolstého Kreutzerovy sonáty
 HM 1925 (k. p. + hlasy, předn. úprava J. Suk)
 HM 1945 (k. p., rev. O. Šourek)
 HM 1948 (hlasy)
 SHV, Artia 1953 (hlasy)
 KLHU 1960 (k. p., předml. R. Smetana)
- II. smyčcový kvartet – Listy důvěrné
 HM 1938 (k. p. + hlasy, rev. Fr. Kudláček a O. Nebuška)
 HM 1949 (k. p. + hlasy, rev. O. Šourek)
 SHV, Artia 1966 (v. p. + hlasy, rev. Fr. Kudláček a Jar. Ruis)
- Mládí – suita pro dech. sextet
 HM 1925 (k. p. + klav. výt. B. Bakaly)
 HM 1947 (k. p. O. Šourek)
 KLHU 1958 (hlasy)
- Capriccio – klav. levou rukou a kom. soubor, rev. J. Burghauser
 KLHU 1953 (v. p. + hlasy)
 KLHU 1959 (k. p.)

Concertino – klav. a kom. soubor

HM 1926 (part. + hlasy)

HM 1949 (part. + hlasy, rev. O. Šourek)

KLHU, Artia 1959 (k. p.)

SHV 1966 (part. + hlasy)

Idyla pro smyčce

Orbis 1951 (k. p. + hlasy)

Orbis 1952 (v. p.)

Suita pro smyčce

O. Pazdírek, Bo 1926

Orbis 1952

SHV 1962 (předml. B. Štědroň)

Ádagio pro velký orchestr

ČHF 1958 (rozmn.)

SHV 1964 (rev. O. Chlubna, předml. T. Straková)

Balada blanická

KLHU 1958 (k. p. + v. p., rev. B. Bakala)

Dva tance – Kozáček, Srbské kolo

ČHF 1958 (rozmn.)

Lašské tance – Starodávňý I, Požehnaný, Dymák, Starodávňý II, Čeladenský, Pilky

HM 1928 (v. p.)

Orbis 1951 (k. p.)

SHV 1965 (v. p.)

SHV 1961 (k. p.)

Muzgiz, Moskva 1954

Úprava pro klav. (J. Máslo), HM 1929, HM 1940, HM 1948

Moravské tance pro orchestr – Kožich, Kalamajka, Trojky, Silnice, Rožek (z baletu Rákos Rakoczi)

ČHF 1958 (rozmn.)

Sinfonietta

Wiener Philharmonischer Verlag, W 1927 (k. p.)

UE 1927 (v. p., rev. dr. R. A. Pisk)

UE 1954 (k. p.)

UE-Supraphon 1964 (v. p.)

Supraphon 1967 (k. p.)

Fanfáry ze Sinfonietty SHV 1963 (faksimile)

Suita op. 3

KLHU 1958 (k. p. + v. p., předml. B. Štědroň)

Šumařovo dítě

Klub přátel umění Bo 1914 (k. p.)

HM 1924

HM 1949 (k. p., rev. O. Šourek)

Taras Bulba

HM 1925 (klav. výt. pro 4 ruce B. Bakala)

HM 1927 (v. p.)

HM 1947 (k. p. + v. p., rev. O. Šourek)

SHV 1967 (v. p., rev. J. Burghauser)

Žárlivost

CHF 1957 (rozmn.)

SHV 1964 (rev. O. Chlubna, předml. T. Straková)

26 lidových balad — 6. nár. písní jež zpívala Gabel Eva, Lidová nokturna,
Písňe detvanské, 5 nár. písní

HM 1922 v sešitech (I—IV)

HM 1950

Jarní píseň

O. Pazdírek, Bo 1944

Královničky

KLHU 1954 (předml. B. Štědroň)

Bartoš—Janáček: Kytice z národních písní moravských

E. Šolc, Telč 1890

E. Šolc, Telč 1892

E. Šolc, Telč 1901

KLHU 1953 (rev. A. Gregor a B. Štědroň)

Moravská lidová poesie v písniích

E. Šolc, seš. I. (1—15), nedat., seš. II. (16—53) 1901 pod názvem Kytice
z nár. písní mor. od Fr. Bartoše a L. Janáčka, klav. průvod

E. Šolc, Telč kolem 1908 jako Mor. lid. poesie v písniích

HM 1929 (3 seš.)

HM 1947

č. 18 a 37 v hud. příloze čsp. Sovětskaja Muzyka 1958, č. 10

Řikadla

UE 1928 (výťah E. Stein pro zpěv, klav., vlu nebo vno, též něm. R. St.
Hoffmann)

UE 1929 (úplná part. pro 10 nástr.)

UE cop. renewed 1956

2 čísla z Řikadel in Revue musicale 1926

Slezské písně

B. Svoboda, Bo 1920

KLHU 1954 (rev. B. Štědroň)

Ukvalská lidová poesie v písniích

A. Piša Bo 1899

HM 1929

HM 1949 (rev. a předml. B. Štědroň)

Zápisník zmizelého

O. Pazdírek Bo 1921 (k. p. + v. p.)

KLHU 1953 (k. p. + v. p., též něm., angl. a franc.)

KLHU 1957

č. 13 — Intermezzo erotico pro klav. O. Pazdírek, Bo 1943

Text knižně se studiemi Fr. Trávníčka, B. Štědroň a L. Kundery, red.

A. Kroupa, Kraj. nakl. Bo 1956

Sbory ženské:

Hradčanské písničky — Belveder, Plačící fontána, Zlatá ulička

HM 1922 (harf. part rev. H. Kličková-Nebeská)

SHV 1950

SHV 1966 (též angl. a něm.)

Kašpar Rucký (žen. sbor + soprán sólo)

HM 1925

HM 1938

Vlčí stopa (žen. sbor a klav.)

Supraphon, Artia 1968 (též něm.)

Sbory mužské:

Čtvero mužských sborů moravských – Dež viš, Komáři, Klekánica, Rozloučení

M. Urbánek 1906

HM 1950 (rev. B. Štědroň)

č. 3 a 4 ve sbírce Männerchöre aus dem Repert. des Sängerbundes
Mährischer Lehrer 9, 10

č. 1 in Sborový repertoár 18 (Z rep. PSMU), Supraphon 1968

Čtveřice mužských sborů – Vyhrůžka, Ó lásko, Ach, vojna, vojna, Krásné oči tvé

K. Winkler Bo 1886

HM 1924

HM 1948

KLHU, Artia 1957 (jen německy)

SHV 1962

č. 2 in Sborový repert. (Mužské sbory bez doprovodu), SHV 1963

Čtyři lidové mužské sbory – Orání, Což ta naše bříza, Vínek, Perina

HM 1923

HM 1929

HM 1948

č. 1 in Rok české hudby KLHU 1954

Kantor Halfar

HM 1923

HM 1948

Artia 1958 (něm.)

Maryčka Magdonova

F. A. Urbánek 1909 (ve sbírce čtvero zpěvů pro muž. hlasy Dalibor, seš. 73)
tamtéž, nedat. 2. vyd.

HM 1950

Artia 1959 (něm.)

Odpočiň si – smuteční sbor pro muž. hlasy

HM 1926

Ohlas národních písní – Láska opravdivá, Divím se milému, Vínek stonulý

Melpa 1937

in Rok české hudby KLHU 1954

Potulný šílenec (muž. sbor se sopránovým sólem)

HM 1925

70.000

HM 1923

HM 1929

Tři mužské sbory – Loučení, Holubička, Žárlivec

KLHU 1959 (rev. M. Venhoda, též něm., angl.)

Sbory smíšené:

Smíšené sbory — Píseň v jeskyni, Kačena divoká, Naše píseň

Orbis 1951 (rev. B. Štědroň, Sbor. repert., č. 11)

č. 2 in Zpěvník pro školy střední a měšťanské II, J. Barvič, Bo 1885

Ukvalské písně pro smíšený sbor

HM 1949 (rev. B. Štědroň)

A. Dvořák: Moravské dvojzpěvy, úprava L. Janáčka pro smíš. sbor

soukr. tisk J. Plavec P 1939

soukr. tisk J. Plavec P 1945

Duchovní:

10 českých církevních zpěvů z Lehnerova mešního kancionálu

K. Winkler, Bo 1881—2

Exaudi Deus — graduale pro smíš. sbor

Cecilie IV — 1877, 3. příloha

Pedagogické:

Návod pro vyučování zpěvu

A. Piša, Bo 1899

Kantáty:

Amarus

HM 1938 (k. p., O. Nebuška, rev. K. Šolc a Vl. Helfert)

KLHU 1957 (k. p.)

KLHU 1958 (sbor. part., něm., angl.)

ČHF 1957 (v. p., rozmn.)

Elegie na smrt dcery Olgy

KLHU 1958 (též něm. a angl.)

Glagolská mše

UE 1928 (k. v. B. Bakala, též něm.)

UE 1930 (k. v. B. Bakala, + angl.)

SHV-UE 1966 (k. v.)

Na Soláni čarták

KLHU 1958 (k. v. B. Bakala, též něm., angl., rus., franc.)

KLHU 1959 (sbor. part.)

ČHF 1958 (part., rozmn.)

Otče náš

SHV 1963 (part.)

Věčné evangelium

KLHU 1959 (sbor. part.)

ČHF 1958 (rozmn. part.)

Opery:

Její pastorkyňa

K. v.: Klub přátel umění, Bo 1908

HM 1917 (rev. O. Nebuška)

HM 1934 (rev. a předml. V. Helfert)

HM 1942

HM 1948

KLHU 1955

Dotisky UE

- V. p.: UE 1917
 UE 1969 (rev. J. M. Dürr)
- Libreto: něm. UE 1917 a 1918 (překl. H. Reichenberger)
 angl. N. York 1924 (Frederick H. Martens)
 čes. in IX. vyd. dramatu G. Preissové, P 1945
 Gramofonové závody, P 1953 (red. J. Procházka)
 KLHU 1959 (Operní libreta č. 19)
- Úpravy: Její pastorkyňa, fantasie na motivy opery pro klav. (B. Morlák)
 UE 1918
 Její pastorkyňa, fantasie pro salonní i malý orchestr (E. Bauer)
 UE 1927
 Její pastorkyňa – fantasie iz opere, Zagreb, ed. Slave
 Jenufa-Rhapsodie (Max Schönherr) UE nedat.

Káťa Kabanová

- k. v.: UE 1922
 UE-HM 1948
 UE-HM 1950
 Supraphon 1969
- V. p.: UE 1922
 UE v tisku (1973)
- Libreto: čes. UE 1922
 čsp. Divadlo 1958 (red. J. Procházka)
 SHV 1961 (Operní libreta č. 24)
 angl. UE-London 1951 (Norman Tucker)

Příhody lišky Bystroušky

- k. v.: UE 1924
 UE 1925 (něm. M. Brod.)
 Dotisk nedat. UE
 UE 1957
 Supraphon – UE 1969
- Libreto: čes. UE 1924
 KLHU 1961 (Operní libreta č. 23)
 něm. UE 1925 (M. Brod)
 Unter Benutzung der Bearbeitung von M. Brod nach ursprünglichem Text von R. Těsnohlídek ins Deutsche übertr. von W. Felsenstein, Reclam-Verlag 1962
- Úpravy: Suite aus der Oper Das schlaue Fuchslein, UE
 Zwei symphonische Fragmente aus Das schlaue Fuchslein, UE

Věc Makropulos

- k. v.: UE 1926
 UE 1954
 KLHU 1958
- Libreto: čes. UE 1926
 SHV 1961 (Operní libreta č. 25)

Výlety páně Broučkovy

k. v.: UE 1919

UE cop. renewed 1947

UE cop. renewed 1965

Supraphon-UE 1967

nová verze v němčině k mnichovskému provedení, úprava libr.

Karlheinz Gutheim, UE 1959

Libreto: čes. UE 1920

SHV 1962 (operní libreta č. 26)

Z mrtvého domu

k. v.: UE 1930

Dotisk UE nedat.

Supraphon-UE 1967

V. p.: UE 1930

Libreto: čes. UE 1930

v čsp. Divadlo 1958 (red. J. Procházka)

SHV 1962 (Operní libreta č. 27)

angl. M. Rayment, soukr. tisk

Úpravy: Dostojewsky-Ouverture (předehra k opeře) UE

Suite aus der Oper Aus einem Totenhaus UE

Dosavadní notové edice jsou vydávány pro potřeby interpretů a jejich re-
vize byly prováděny z hlediska nástrojové interpretace. Novější vydání jsou
často opatřena předmluvou, obsahující základní data o skladbě i jejím ideo-
vém začlenění, někdy i stručnou revizní zprávu. Výjimku tvoří vydání Ada-
gia a Žárlivosti (P 1964) s podrobnou revizní zprávou O. Chlubny a před-
mluvou Th. Strakové, dále Capriccio (P 1953), Taras Bulba (P 1967) a Po-
chod modráčků (P 1970, krit. vydání), jejichž revizi provedl J. Burghauser.
Jeho revizní zprávy obsahují podrobné srovnání jednotlivých verzí s noto-
vými ukázkami a podrobný popis všech revizních zásahů. Nové vydání par-
titury Její pastorkyně v UE uvádí ve zprávě seznam všech pramenů, k nimž
bylo při vydání přihlédnuto, a v notovém textu též větší škrtnuté partie
(např. árie Kostelníčky z I. jedn.). Instrumentační zásahy K. Kovařovice
nejsou označeny. Nové vydání klavírního výtahu opery Z mrtvého domu
zveřejňuje v dodatku Janáčkův autentický závěr.

V přehledu Janáčkových literárních prací uvádím jen jejich nové souborné
edice a výběrově některé jednotlivé novější přetisky. U korespondence, feje-
tonů, drobných aforistických črt a jiných pramenných dokumentů není jejich
výčet úplný, poněvadž jejich publikování je značně roztroušeno a s výjim-
kou kompletních edic byly publikovány porůznu v časopisech a studiích
janáčkovských badatelů jako dokumentační materiál k řešeným problémům.
Vycházely též jednotlivě v denním tisku, divadelních programech a jako
příležitostné lokální tisky, takže už jejich podchycení je značně obtížné.
Někdy mělo jejich vydání charakter spíše bibliofilský (faksimilovaný tisk
fejetonu Pro pár jablek?, Museum města Brna 1958), nebo beletristický
(Hukvaldské studánky – výběr 14 fejetonů, výběr a ilustrace Jos. Strnadel,
ČS 1954; Listy důvěrné – úryvky z dopisů G. Horvátové a K. Stösslové

se spojovacím textem Jar. Slavického a verši K. Bednáře, Panton 1966) a nelze je, zvláště skupinu druhou, chápat jako objektivní přepis pramene.

Janáčkovy etnografické studie a dokumenty:

J. Vysloužil: O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie, Janáčkův archiv II, sv. 1, P 1955

Studie hudebně teoretické:

Zd. Blažek: Hudebně teoretické dílo I. Spisy, studie a dokumenty, Janáčkův archiv II, sv. 2, Supraphon 1968
Díl II. v tisku

K dokumentům hudebně teoretickým může být zařazen i stenografický záznam Janáčkových přednášek, který publikoval M. Hanák: Z přednášek L. Janáčka o sčasování a skladbě in Leoš Janáček, sborník statí a studií, KHRo, P 1959

Ad. Veselý: Leoš Janáček, P 1924 — Janáčкова autobiografie

B. Štědroň: Janáček ve vzpomínkách a dopisech, Topičova edice, P 1946
(též něm. a angl. P 1955) — výběr z dopisů a vzpomínek Janáčkových současníků

Přetisky Janáčkových poznámek, skic a anketních příspěvků:

Z neznámých projevů L. Janáčka (OM II-1970, 105)

Neznámý zlomek skici z I. jednání Janáčkovy Její pastorkyně (l. c. II-1970, 293)

Janáčkovy poznámky k frankfurtskému festivalu (l. c. III-1971, 8)

Janáček o sobě a Její pastorkyni (l. c. III-1971, 106)

Neznámé marginálie L. Janáčka (l. c. III-1971, 112)

Janáčкова skica o lidových písních (l. c. IV-1972, 782)

Fejetony:

J. Racek, L. Firkušný: L. Janáček, Fejetony, Bo 1938, něm. Berlín—Lipsko 1957

reedice jako: Janáčkovy fejetony z Lidových novin Bo 1958, něm. Lipsko 1959

Moje Laško — vychází jako úvod k vydání Lašských tanců (poprvé HM 1928)

Moje Luhačovice — B. Štědroň in L. Janáček a Luhačovice, Luhačovice 1939

Obrátit! — Vlastivědné muzeum v Prostějově 1964 (J. Procházka)

Triptychon — Rytá slova, Majstři pěvci a Adolf Šrajbr a Doslov P, HM 1948 (J. Racek)

Články a kritiky:

Nápěvky dětské mluvy, KN Ostrava 1960

Janáčkovy dvořákovské studie a analýzy in A. Dvořák a L. Janáček, Musikologie V-1958, 324 ad. (B. Štědroň)

Kritiky L. Janáčka z Mor. listů in L. Janáček kritikem brněnské opery v letech 1890—92, Otázky divadla a filmu I — Bo 1970, 207 (B. Štědroň),

Kritiky a referáty z Hud. listů in L. Janáček kritikem brněnské opery, Bo 1935 (L. Firkušný)

Korespondence:

Dopisy L. Janáčka A. Rektorysovi, JA sv. 1, P 1934

- Korespondence L. Janáčka s O. Ostrčilem, JA sv. 2, P 1948
- Āorespondence L. Janáčka s F. S. Procházkou, JA sv. 3, P 1949
- Korespondence L. Janáčka s A. Rektorysem (rozšíř. vyd.) JA sv. 4, P 1949
 s libretisty Výtětú páně Broučkových JA sv. 5, P 1950
 s Gabrielou Horvátovou JA sv. 6, P 1950
 s Karlem Kovařovicem a ředitelstvím ND, JA sv. 7, P 1950
 s M. Calmou a MUDr. Fr. Veselým, JA sv. 8, P 1951
 s Maxem Brodem, JA sv. 9, P 1953
- Dopisy Zdence, Supraphon 1968 (z něm. originálů Janáčkovy korespondence Zd. Schulzové přel. O. Fiala)
- Fr. Bartoš: Janáčkovy dopisy Fr. Skácelíkovi (korespondence k opeře Osud), T XX-1947/8, 244 ad.
- L. Firkušný: Dopisy L. Janáčka z archivu ND v Brně, Musikologie I-1938, 130
- H. Hollander: Drei Briefe L. Janáček's zur Wiener Jenufa-Premiere ÖMZ-1964
- J. Racek: Bři Mrštikové a jejich citový vztah k L. Janáčkoví a V. Novákovi. Hrst vzpomínek a dopisů, Bo 1940
- I. Stolařík: Jan Löwenbach a L. Janáček. Vzájemná korespondence, Hud. ed. SSÚ X, Opava 1958
- Th. Straková: Janáčkova opera Osud. Část prvá: Osudy díla ve světle korespondence, ČMM XLI—1965, 209 ad.
 Fr. Bartoš a L. Janáček. Vzájemná korespondence, Studie Kraj. muzea v Gottwaldově, G 1957.
 Setkání L. Janáčka s G. Preissovou, ČMM XLIII—1958, 145 ad.
- B. Štědroň: L. Janáček a Fr. Neumann, Smetana XXXIV—1941/2, 58 ad.
 K Janáčkově opeře Osud in Živá hudba, P 1959 159 ad.
 L. Janáček Ad. Veselému, SPFF VII, F 3, Bo 1959.
 Ke korespondenci a vztahu L. Janáčka a K. Kovařovice, SPFF XI, F 6, Bo 1962
 Janáčkova korespondence s UE v letech 1916—1918 týkající se její pastorkyně, Otázky divadla a filmu II, Bo 1971, 249.
- V. Veselý: Dopisy H. Vojáčka L. Janáčkoví, Musikologie II—1949.
- J. Vysloužil: Z korespondence O. Hostinského L. Janáčkoví, Musikologie III—1955 a V—1958, 171.
 Z korespondence k Janáčkově hudebně folkloristické činnosti, Musikologie IV—1955, 246 ad.

Jak je zřejmé ze stručného výčtu janáčkovských edic, bylo v minulosti učiněno dost, vzhledem k rozsáhlosti zachovaného materiálu však mnoho práce zbývá budoucím editorům. Bude nutno spravedlivě a kriticky zhodnotit jednotlivá vydání a znovu je srovnat s prameny. Mnohé edice napovídají směr, jímž je možno dojít k takové interpretaci Janáčkovy textu, která se co nejlvíce přiblíží autorovu tvůrčímu záměru.

**AKTUÁLNÍ OTÁZKY A ÚKOLY
SOUBORNÉ KRITICKÉ EDICE JANÁČKOVÝCH SKLADEB**

Progresivní ideový obsah, neobyčejný rozsah (podle mého Náčrtu na rozdělení souborného kritického vydání skladebného díla Leoše Janáčka, ŠPFFBU 1969, H4 str. 117–120 zhruba 60 svazků, srov. str. 130 n. tohoto sborníku) a umělecká osobitost Janáčkova díla jsou toho druhu, že dnes patří k základním *hodnotám* české národní a světové hudební kultury. Z této skutečnosti pramení i neochabující zájem o Janáčkův tvůrčí odkaz mezi interprety a teoretiky hudby, mezi skladateli i v řadách publika.

Janáčkovo skladebné dílo by mělo být pro tento svůj umělecko-historický a aktuální kulturní význam vydáno v edici, která by splňovala požadavky moderní hudební praxe i teorie (vědy). Těmto požadavkům může dostát jedině *souborná kritická edice*, tzn. takové vydání Janáčkových skladeb, které by zpřístupnilo jeho dílo v úplnosti a které by se zároveň řídilo vědecky *edičními zásadami*. Vzhledem k osobitosti Janáčkova hudebního slohu, k nejednotnosti a někdy i k nedefinitivnosti jeho notového zápisu, do jehož konečné písemné podoby zasáhla nejednou i cizí ruka, bude muset budoucí souborná kritická edice Janáčkova díla řešit řadu speciálních problémů heuristické, filologické, historické i technické povahy, na něž již ostatně v jednotlivostech upozornili i někteří editoři a interpreti Janáčkova díla, například Vladimír Helfert,¹ Ludvík Kundera,² Otakar Šourek³ ad.

Ediční projekt toho rozsahu a té náročnosti, jakým by měla být souborná kritická edice Janáčkových skladeb, je proto nemyslitelný bez plánovité, odborně fundované, patřičně dotované spolupráce celé řady partnerů, tzn. osob, kolektivů a institucí, jejichž činnost by byla předem jasně *vymezena, časově rozvržena a jednotně řízena*. V našem daném případě by se tato koordinovaná činnost měla týkat především:

1. *Ediční komise* jako hlavního řídicího odborného orgánu celého edičního projektu,
2. editorů a redaktorů, jednotlivců či týmů jako vlastních autorů jednotlivých svazků,
3. *filosofické fakulty* UJEP v Brně a *JAMU* v Brně jako vědecko- a umělecko-výchovných vysokých škol zabývajících se již tradičně Janáčkovým dílem a připravujících janáčkovské speciality z oboru hudební teorie (vědy) a praxe,
4. *janáčkovských sbírek* při Moravském muzeu jako ústavu spravujícího odborně mistrovu pozůstalost,

¹ V předmluvě k 3. revidovanému vyd. klavírního výtahu opery *Její pastorkyňa*, Praha 1934,

² L. Kundera, Janáčkovo klavírní dílo, *Musikologie III* – 1955, str. 306–329; týž, K otázce interpretace Janáčkových děl, in: Leoš Janáček a soudobá hudba, Praha 1963, str. 189–197.

³ O některých janáčkovských problémech edičních, *Musikologie III* – 1955, str. 450–461.

5. brněnská Komise ČHF, pečující o odkaz Leoše a Zdeňky Janáčkových a Výboru Českého hudebního fondu jako současných právních zástupců a spravovatelů Janáčkovy pozůstalosti,

6. *Supraphonu*, n. p., případně dalších nakladatelství (Artia, Dillia) jako edičních gestorů projektu.

Představitelům úřadu a podniků přísluší připomenout možnosti a podmínky, za nichž by se dal realizovat janáčkovský ediční projekt jako souborná kritická edice. Hlavní přípravnou a řídicí odbornou funkci při přípravě rukopisů by měla vykonávat *ediční komise*, v jejímž složení by měla být uplatněna hlediska kulturněpolitická a odborná, ale v zájmu zajištění kontinuity řídicích i vlastních edičních prací i dynamická hlediska generační.⁴

Ediční komise by měla bezprostředně řešit dva úkoly: Projednat a přijmout *rozdělení* celého edičního projektu do tematiky a vývojově sestavených řad (oddílů případně skupin) a jednotek a zvážit zároveň otázku, jakým způsobem budou zveřejněna nedokončená díla a torsa, která nemají pro hudební praxi význam.⁵ Ediční komise by také měla bezprostředně navrhnout *první svazky a editory*, s nimiž by byla uzavřena tvůrčí objednávka.

Již tyto první svazky souborné kritické edice by však měly být připravovány v souladu s vypracovanými a schválenými *edičními zásadami*, které by měly obsahovat obecné, pro všechny svazky závazné normy týkající se obsahu i formy edičního textu (název, předmluva, ediční zpráva, notový nebo literární text, revizní zpráva), které je jistě možné přijmout s patřičnými modifikacemi z jiných souborných edic českých i cizích. Doporučuji však, aby i všechny obecně platné a osvědčené *normy a techniky* moderní ediční praxe, které se týkají například edičního a diplomatického titulu skladby, určování hlavního a vedlejšího pramene, jeho grafické úpravy, různých zkratk, odkazů, speciálních termínů atp. byly vždy zvažovány z hlediska janáčkovské ediční specifiky a jako takové pak teprve vkomponovány do verbálního znění edičních zásad. Zcela zvláštní pozornost by měly ediční zásady věnovat *hudební ortografii* Janáčkově a přímo a názorně vysvětlit a uložit budoucím editorům, aby v případě edičního textu zvažovali nakolik grafický zápis Janáčkův odpovídá i vnitřní hudební logice a gramatice jeho díla.

Reorganizaci ediční komise pro vydávání Janáčkových skladeb, oživení — či spíše okamžité zahájení — její činnosti považuji za prvořadý základní úkol. Jestliže bude vyřešen, vydávání Janáčkových skladeb se dostane brzy ze současného problematického stavu, který zatím charakterizuje nahodilost a bezperspektivnost. Je to stav, který se přičií výjimečnosti uměleckého zjevu Janáčкова. A je to zároveň situace, která neodpovídá možnostem ve splacení našeho druhu Janáčkovu génium na poli vydávání jeho skladebného díla.

⁴ Původní složení „Ediční komise pro kritické vydávání díla Leoše Janáčka“ v *Supraphonu* z r. 1965 i návrh ČHF z r. 1967 pozbyly svou operativnost a funkčnost. Nový návrh by z nich však měl vycházet.

⁵ Schönbergova souborná edice řeší toto dilema pragmaticky: Je sice rozdělena do devíti tematických oddílů, ale ty jsou dále členěny na skupinu A (s dokončenými díly [podle posledního znění] s nedokončenými, ale provedení schopnými díly a s klavírními výtahy, které pořídil sám A. Schönberg), a na skupinu B, která obsahuje neproveditelná nedokončená díla, první znění dokončených děl, skici, náčrtky a revizní zprávy.

JIŘÍ VYSLOUŽIL

**NÁČRT NÁVRHU NA ROZDĚLENÍ SOUBORNÉHO
KRITICKÉHO VYDÁNÍ SKLADEBNÉHO DÍLA
LEOŠE JANÁČKA**

Souborné kritické vydání skladebného díla Leoše Janáčka se člení do řad a do svazků.

Uspořádání a rozdělení skladebného díla do řad vychází ze slohu a umělecké povahy Janáčkovy tvorby, není tedy nahodilým seskupením skladeb do skupin, ale dbá o to, aby byly vytvořeny větší ediční celky ze skladeb formově nebo jinak příbuzných a spolu souvisejících.

Souborné kritické vydání skladebného díla Leoše Janáčka obsahuje tyto řady:

- A. Hudebně dramatické dílo,
- B. Kantáty,
- C. Sbory a písně,
- D. Orchestrální skladby,
- E. Komorní skladby,
- F. Klavírní skladby,
- G. Úpravy lidových písní,
- H. Studijní a jiné příležitostné skladby, fragmenty, úpravy děl jiných autorů aj.

Zařazení všech Janáčkových skladeb do těchto osmi řad lze uskutečnit bez podstatnějšího porušení zvolených kritérií. Dalo by se jistě uvažovat o tom, zda např. zařadit operní fragmenty, symfonii o pěti částech Dunaj do řady H a ne do řady A a D; dvojitá možnost zařazení se nabízí i u některých „příležitostných“ a studijních skladeb orchestrálních (Kolo srbské a Kozáček) a klavírních (Thema con variazioni). Zařazení těchto a jiných ještě skladeb do řad A–G a nikoliv do řady H, která obsahuje „příležitostné, studijní skladby a fragmenty“, však lze odůvodnit tím, že všechny tyto skladby tvoří z vývojového i uměleckého hlediska organickou složku sedmi hlavních, početných a slohově vyhraněných skupin Janáčкова díla. To např. nelze už tvrdit o Janáčkových varhanních skladbách, které si jak co do počtu tak co do způsobu uměleckého zpracování uchovaly v kontextu Janáčкова souborného díla charakter skladeb „příležitostných“ v pravém smyslu toho slova.

Zařazení Janáčkových skladeb do jednotlivých svazků vychází ze zásady, že každý svazek má vždy obsáhnout úplný notový materiál jednoho díla nebo skupiny skladeb, jež vnitřně nějak souvisejí. I při vytváření svazků je nutné respektovat především uměleckohistorické požadavky. Zařazení svazků do jednotlivých řad a jejich signování vychází z celkového rozdělení edice a respektuje současně chronologii vzniku skladeb. Vnitřní vybavení všech svazků Souborného kritického vydání skladebného díla Leoše Janáčka se řídí „směrnicemi pro vydávání Janáčкова skladebného díla“.

Řada A – hudebně dramatické dílo

1. sv. Šárka,
2. sv. Rákos Rákoczy,
3. sv. Počátek románu,
4. sv. Její pastorkyňa,
5. sv. Osud,
6. sv. Výlety páně Broučkovy,
7. sv. Káťa Kabanová,
8. sv. Příhody Lišky Bystroušky,
9. sv. Věc Makropulos,
10. sv. Z mrtvého domu,
11. sv. Hudebně dramatická torsa, hudby k činohrám, nezhudebněná libreta (Andělská sonáta, Anna Karenina, Divoška, Gazdina roba, Maryša, Paní mincmistrová, Schluck und Jau, Živá mrtvola – Pod Radhoštěm, Valašské tance)

Řada B – Kantáty

- 12. sv. Amarus,
- 13. sv. Hospodíne, Otče náš, Elegie na smrt dcery Olgy, Zdrávas Maria,
- 14. sv. Na Soláni čarták,
- 15. sv. Věčné evangelium,
- 16. sv. Glagolská mše

Řada C – sbory a písně

- 17. a–b sv. Mužské sbory I. (Nestálost lásky, Osamělá bez těchy, Ohlasy národních písní, Osudu neujdeš, Zpěvná дума, Na košatej jedli dva holubi sedá, Na prievoze; – Tři mužské sbory, Čtveřice mužských sborů, Čtyři lidové mužské sbory, Čtvero mužských sborů moravských,
- 18. a–b sv. Mužské sbory II. (Kantor Halfar, Maryčka Magdónova, 70.000; – Česká legie, Potulný šilenec, Naše vlajka),
- 19. sv. Ženské sbory (Vlčí stopa, Kašpar Rucký, Hradčanské písničky),
- 20. sv. Smíšené sbory,
- 21. sv. Zápisník zmizelého,
- 22. sv. Řikadla

Řada D – orchestrální skladby

- 23. sv. Suita pro smyčcový orchestr,
- 24. sv. Idylla pro smyčcový orchestr,
- 25. sv. Lašské tance,
- 26. sv. Suita op. 3,
- 27. sv. Žárlivost,
- 28. sv. Adagio, Kolo srbské, Kozáček,
- 29. sv. Šumařovo dítě,
- 30. sv. Taras Bulba,
- 31. sv. Balada blanická,
- 32. sv. Sinfonietta,
- 33. sv. Dunaj

Řada E – Komorní skladby (pro dva a více nástrojů)

- 34. sv. Dumka pro housle a klavír, Romance pro housle a klavír, Sonáta pro housle a klavír č. III,
- 35. sv. I. smyčcový kvartet „Z podnětu Kreutzerovy sonáty“,
- 36. sv. II. smyčcový kvartet „Listý důvěrné“,
- 37. sv. Pohádka a Presto pro violoncello a klavír,
- 38. sv. Dechový sextet Mládí

Řada F – Klavírní skladby

- 39. sv. Thema con variazioni, Ej danaj, Moravské tance, Moravské lidové písně pro klavír, Vzpomínka,
- 40. sv. Po zarostlém chodníčku I, II,
- 41. sv. Klavírní sonáta S. X. 1905 „Z ulice“,
- 42. sv. V mlhách,
- 43. sv. Capriccio,
- 44. sv. Concertino

Řada G – Úpravy lidových písní

- 45. a–d sv. Moravská lidová poezie v písních; Ukvaldská poezie v písních; 26 lidových balad; Slezské písně,

46. sv. Národní tance na Moravě, Královničky,
 47. sv. Pilařská, Krajcopolka, Tovačov, Podme milá, Rodinu nám, Sedel věžeň, Sklenovské pomezí, Ballada pro zpěv a klavír,
 48. sv. Zelene sem sela, Vyletěla holubička, Keď zme šli na hody, pro zpěv a orchestr,
 49. sv. Ukvaldské písně pro smíšený sbor, Už je slúnko z téj hory vén (sólo a sbor),

Řada H – Studijní a jiné příležitostné skladby

50. sv. Varhanní skladby (Skladba pro varhany, Sonáta pro varhany, Varyto pro nové varhany, Chorální fantazie pro varhany, Předehra pro varhany),
 51. sv. Duchovní sbory (Communio, Constitues, Exaudi Deus, Graduale I, II, Regnum mundi, Introitus, Veni sancte spiritus, Regnum mundi),
 52. sv. Návod pro vyučování zpěvu, Jarní píseň,
 53. a–b sv. Příležitostné sbory a úpravy duchovních a světských zpěvů (Naše píseň, Slavnostní sbor, Sbor při kladení základního kamene brněnské university, Odpočiň si, Válečná, Komenského ukolébavka, Rakouská hymna; – Sv. Václave, Církevní zpěvy české vícehlasé z příborského kancionálu, deset českých církevních zpěvů z Lehnerova kancionálu, Narodil se Kristus Pán),
 54. sv. Příležitostné instrumentální skladby (Pochod modráčků, Znělka pro čtyřery housle, Zvuky ku památce Förchtgotta-Tovačovského, Skladba o psu Čiperovi, Hudba ke kroužení kuželi, Berlín aj.),
 55. sv. Mše Es Dur,
 55. a–b sv. Úpravy děl jiných skladatelů (Dvořák – Moravské dvojzpěvy, Mše dle Lisztovy Messe pour orgue, Grieg – Olaf Trygvason).

JAROSLAV PROCHÁZKA

K SOUČASNÉMU STAVU EDICE LITERÁRNÍHO DÍLA LEOŠE JANÁČKA

Profesor Vladimír Helfert zdůraznil již roku 1938: „V Janáčkoví vždy byly dvě osobnosti: jedna muzikantská a druhá spisovatelská.“ Že tak to cítil i sám Janáček, dokazuje okolnost, že ve svém velkomyslném odkazu určil, aby tehdejší Masarykově universitě, generální dědičce tohoto odkazu, bylo financováno souborné vydání Janáčkova literárního díla. Ačkoli od tohoto Janáčkova rozhodnutí uplynulo již více než čtyřicet let, nebylo dosud splněno toto Janáčkovo výslovné přání, ačkoli mělo být pojímáno jako závazný, v mnohém i *morální úkol*. Skutečnost je taková, že – jak se zdá – nebude Janáčkovo přání ještě dlouhou dobu splněno.

A přece působí silně paradoxně např. zjištění, že již Jan Kunc – první autor, který souhrnně psal již r. 1911 o Janáčkoví – podtrhl, že „v literárním projevu Janáčkově spočívá veškerá váha jeho osobnosti“ a že se „musí odečísti všechn jeho temperament odlišný, poetický a nepřesný (v tom smyslu, že plní slova obsahem jiným, než dosud obvyklou) způsob jeho mluvy, abychom dostali se k jádru. Tak najdeme vždy kus pravdy v jeho slozech. A je v nich snad pravdy více, než mnozí se domnívají. Už proto, že jsou tak plny života.“

Naproti tomu Max Brod, německý autor první janáčkovské knižní monografie, vůbec nepochopil tuto neodlučitelnou dvojdomost Janáčkovy tvůrčí osobnosti, když uvedl v obou verzích své knihy naprosto mylný postřeh: „*Jeho [rozuměj Janáčkův] ohnivý duch jeví se dále často v jeho jednostranných, často přestřelujících polemikách a teoriích, které bohužel dosti často způsobily, že jeho dílo bylo falešně vykládáno (úmyslně i neúmyslně) a které podle mého názoru musí být co nejpřísněji odděleny od jeho hudby.*“

To nehudebník Arne Novák pochopil naprosto správně význam a hloubku souvztažnosti obou stránek Janáčkovy tvůrčí osobnosti, když napsal: „*Komponoval stejně jako psal a nepsal jinak než mluvil.*“ A byl to znovu Arne Novák, který zdůrazňoval – deset let po Janáčkově smrti – naléhavost urychleného souborného kritického vydání Janáčkovy literárního díla. Optimisticky napsal, že tento úkol „*snad nedá na sebe dlouho čekat*“. Arne Novák vyslovil pohříchu marnou naději a touhu. Po neúplném souboru Janáčkových fejetonů z Lidových novin, vydaném v edici Jana Racka a Leoše Firkušného péčí Dobročinného komitétu v Brně 1938, vyšel první (a na dlouhou řadu let ojedinělý) svazek Janáčkových folkloristických statí a studií, nazvaný „*O lidové písni a lidové hudbě*“. Záslužně jej připravil Jiří Vysloužil, vydání realizovalo tehdejší Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (Praha 1955), a to za podpory z Fondů Leoše a Zdeňky Janáčkových. Stalo se tak v edici „*Janáčkův archiv*“ (řada II, sv. 1, Theoretické a literární dílo Leoše Janáčka, redaktor Jan Racek). První řadou Janáčkovy archivu byla tu míněna původně edice, nazvaná „*Janáčkův archiv. Dokumenty a studie o životě a díle Leoše Janáčka*“, kterou s použitím prostředků z téhož Fondu Leoše a Zdeňky Janáčkových založil v roce 1934 profesor Vladimír Helfert a byl i jejím prvním redaktorem (šlo tu prakticky o vydání vzájemné korespondence Leoše Janáčka s Artušem Rektorýsem); jako vydavatel byla uvedena Filosofická fakulta Masarykovy university v Brně a edičním realizátorem byla Hudební matice Umělecké besedy v Praze. Byl to však, bohužel, první a současně i poslední svazek „*Janáčkovy archivu*“, který mohl Vladimír Helfert realizovat do konce svého předčasně přetrženého života.

Druhý svazek, se stejným označením, vyšel za téže ediční konstelace až po čtrnácti letech, za redakce Helfertova nástupce profesora Jana Racka. Byl to svazek „*Korespondence Leoše Janáčka s Otakarem Ostrčillem*“ (připravil jej opět Artuš Rektorýs). Rektorýs vydal pak ještě samostatně dalších 7 svazků a poslední devátý – společně s Janem Rackem; stalo se tak v poměrně krátkém časovém rozpětí pěti let. V Hudební matici vyšlo však ještě dalších 6 svazků, osmý (v r. 1951) – po likvidaci Hudební matice v „*Národním hudebním vydavatelství Orbis*“ a devátý (poslední) svazek, „*Korespondence Leoše Janáčka s Maxem Brodem*“, vyšel ve třetím nakladatelství, ve Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění v Praze. Vydávání všech těchto svazků bylo dotováno ze stejných fondů. Devátým svazkem zaniklo roku 1953 další vydávání Janáčkovy korespondence. V této edici nebylo obnoveno ani po dvaceti letech. Mimo tuto řadu vyšel v roce 1968 podstatný výbor Janáčkových dopisů z Lipska, adresovaných Zdence Schulzové (v českém překladu). Edičně jej připravil František Hrabal. V této souvislosti jmenuji dále např. edici Ivo Stolaříka: Jan Löwenbach a Leoš Janáček. Vzájemná korespondence. Opava 1958. (Přehled vydané korespon-

dence viz ve studii Aleny Němcové v tomto sborníku, str. 125 n. Pozn. red.)

Není úkolem tohoto referátu zabývat se podrobněji edicí „Janáčkova archivu“. Rád bych podotkl pouze tolik, že po zevrubné kritice některých svazků objeví se nutnost nového, revidovaného vydání. Platí to zvláště např. o posledním 9. svazku, o korespondenci Janáčkově s Maxem Brodem; tento svazek má nedostatky a mezery takového rázu, jako je např. vynechání pásože o vztahu Janáčka ke Smetanovi (tyto materiály u nás publikoval samotný Max Brod již předtím). Celou řadu závažných mezer odhalil dokonce i anglický badatel John Tyrrell, když se seznámil s prameny v brněnském Ústavu dějin hudby Moravského muzea.

Druhý svazek druhé řady „Janáčkova archivu“ řízené Janem Rackem vyšel v dalším nakladatelství, v nynějším Supraphonu, až po odstupeu třinácti let, v roce 1968. Mezitím změnila tato edice svůj podtitul. Místo původního podtitulu „Theoretické a literární dílo Leoše Janáčka“ je tu uveden podtitul nový: „Dokumenty a studie o životě a díle Leoše Janáčka“. Takto původně označil tuto edici Vladimír Helfert. Obsahově je druhý svazek druhé řady prvním dílem souborného vydání hudebně-teoretického díla Leoše Janáčka. Edičně byl připraven Zdeňkem Blažkem a má dvě části. V prvé jsou shrnuty rané hudebně-teoretické studie z časopisu Cecilie a hlavně z Janáčkových Hudebních Listů. Ve druhé části je pak přetištěna prvá Janáčkova samostatná teoretická práce „O skladbě souzvukův a jejich spojův“ (Praha 1897, u Fr. A. Urbánka). Tímto svazkem z roku 1968 prozatím souborné vydávání Janáčkova literárního odkazu končí.

K doplnění této skromné a neradostné bibliografické bilance třeba uvést ještě druhé vydání fejetonů z Lidových novin, které vydalo přesně po dvaceti letech (1958) Krajské nakladatelství v Brně. Připravil je opět Jan Racek (tentokrát společně s Radovanem Cíglerem). Druhé vydání mohlo již plně těžit z početné literatury, vyšlé v rozmezí dvaceti let. Vyšlo proto podstatně rozšířené a doplněné především o 6 fejetonů z nejstarších ročníků Lidových novin (1893 až 1906), z nichž většinu objevil a mezitím i publikoval Bohumír Štědroň.

Nepatrně rozšířené I. vydání fejetonů z Lidových novin vydal Jan Racek též v německém jazyku v nakladatelství Breitkopf & Härtel v Lipsku v roce 1959 (v překladu Charlotty Mahlerové). Tato edice se zrodila z objednávky Německé akademie umění v Berlíně (Deutsche Akademie der Künste, Berlin). Vydavatelem svazku byl Leo Spies, který je autorem úvodu. Jinak bylo vydání doplněno překlady studií a statí Vladimíra Helferta, Arna Nováka, Jana Racka a Leoše Firkušného (vesměs z prvního brněnského vydání). Prostřednictvím této edice se mohl tedy seznámit s nepatrným zlomkem Janáčkova literárního odkazu i širší svět.

Tato celkem chudičká ediční bilance dokládá, jak málo byla respektována Janáčkova poslední vůle v tomto palčivém bodě. Tento tíživý dluh — především dluh brněnského badatelského centra — zvyšuje ještě ta okolnost, že zde nebylo možno se vymlouvat — jako obvykle — na nedostatek finančních prostředků. O toto zajištění se velkoryse postaral svým odkazem již sám Janáček. K splnění tohoto bodu Janáčkova testamentu nestačilo ani půl století! Tato skutečnost je o to bolestivější, že u edic Janáčkova literárního odkazu nebylo třeba čekat 50 let na uvolnění nakladatelských práv. Kritické vydávání bylo možno zahájit poměrně brzy po Janáčkově smrti, a to

už proto, že vydávání literárního odkazu není zdaleka tak složité jako vydávání díla skladatelského.

Z tohoto stavu je celkem vysvětlitelné, že přes zdůrazňování neodlučitelnosti Janáčkovy skladatelského projevu od jeho projevu spisovatelského, jak to podtrhl již před šedesáti lety Jan Kunc, po něm Vladimír Helfert i jiní autoři, vyšla první hlubší vědecká studie až v roce 1964, tedy 36 let po Janáčkově smrti. Jejím autorem je, jak známo, Antonín Sychra, dnes již zesnulý žák Vladimíra Helferta. Jde tu o průkopnickou a objevnou Sychrovu studii „Janáčkův spisovatelský sloh — klíč k sémantice jeho hudby“ (in: *Estetika* 1964, č. 1 a 2).

Po Arnu Novákovi a Vladimíru Helfertovi se podnětně zabýval spisovatelským uměním Janáčkovým Pavel Eisner, který otiskl svou esejisticky pojatou studii v *Hudebních rozhledech* 1958. Mnoho podstatného k tématu Janáček — spisovatel by mohl jistě říci skromný literární vědec a janáčkovský badatel dr. Otakar Fiala, spolupracovník a překladatel edice *Dopisy Zdence* (pracoval při realizaci edice též jako revizor a korektor). Dr. Fiala se zabývá od roku 1951 systematicky — jako jediný pracovník v brněnském janáčkovském badatelském okruhu — právě literárním odkazem Janáčkovým a zaměřuje se speciálně na janáčkovskou epistolografii. Má také nepochybně rozhodující zásluhu na poměrně vzorném stavu a evidenci tohoto základního fondu Janáčkovy pozůstalosti a archívu. Lze jen litovat, že svých specifických znalostí dr. Fiala dosud publikačně nevyužil. Je možné, že mu nebyla dána v Brně publikační příležitost, ačkoli je nepochybné, že by mohl k tématu říci mnoho podstatného, zvláště pokud jde o shrnutí dlouholetých zkušeností z práce s tímto pramenným fondem. Jedině o svých pětadesátinách publikoval dr. Fiala v časopise *Moravského muzea* 1964 svou studii o libretu Janáčkovy opery *Počátek románu*. Je nespravedlivé, že byl též přehlédnut brněnskými editory v *Československém hudebním slovníku*.

Nyní k hlavnímu účelu mého referátu, k problematice Souborného kritického vydání literárního odkazu Leoše Janáčka. Příspěvky Jana Racka a Theodory Strakové (srov. 100 n. a 114 n. v tomto sborníku) doplňují alespoň poznámkou, že nemáme dosud provedeny např. bibliografické rešerše domácích dobových pramenů, ať jde o centrální periodika brněnská a pražská, nebo o listy regionální, o ročenky, almanachy, sborníky apod. Dokazují to např. nedávné objevy Bohumíra Štědrone nebo Aleny Němcové, která prokazuje, že ještě i přímo v Janáčkově archívu jsou skryté, dosud neodhalené rezervy. Zcela tu chybějí rešerše v zahraničních fondech. Zahraniční archívy, především na území bývalé tzv. Velkoněmecké říše, nebo archívy vídeňské, skrývají ne jeden cenný Janáčkův písemný projev, například na okraj premiér jeho díla. Mohu to dosvědčit sám osobně vlastními nálezy otištěných překladů Janáčkových originálů ve Varšavě, Vídni nebo Berlíně, které jsou u nás dosud neznámé. Cenné příspěvky nebo komentáře psal Janáček též na požádání správ operních divadel k četným premiérám svých oper v zahraničí (texty do divadelních programů). O většině z těchto textů dosud ani nevíme.

Zcela nezpracovanou kapitolou jsou Janáčkovy domácí, především však zahraniční interviewy, zvláště jeho svérázné příspěvky do četných domácích i mezinárodních anket.

Goethe kdysi prohlásil, že nejcennější díla jsou díla příležitostná. Mohlo

by to platit i o Janáčkových příspěvcích do různých časopiseckých anket. Janáček dovedl s osobitou bezprostředností a s ostrovtipem odpovědět např. i na tak banální otázku redakce, jako je dotaz: „Co darujete k vánocům?“ I v takovém případě dovedl Janáček se sžíravou ironií a výbušností vyslovit např. svou nespokojenost s prováděním svého operního díla na domácích jevištích. Proto na tuto otázku v předvánoční Prager Presse odpověděl před svými posledními vánocemi 1927: *„Přeji si jen, aby přestalo být legendou, že naše divadla — velká i malá — jsou komponentou české kulturní práce. Nejsou jí ani zpolovice.“*

Abych potvrdil potřebu sebrání i těchto krátkých, útržkovitých, typicky janáčkovských projevů, vzniklých z praktické potřeby deníkové žurnalistiky, uveřejňuji zde poprvé svůj nedávný objev Janáčkovy příspěvků do svato-dušní přílohy večerníku liberální Deutsche Demokratische Partei, vydávaného známým dramatikem Victorem Hahnem pod titulem „8 Uhr-Abendblatt der National-Zeitung“ (uloženo v Deutsche Staatsbibliothek v Berlíně). I když časopis nepatřil k vedoucím berlínským listům, jde tu v případě Janáčkovy o cenný a významný projev v neprávem zapadlé anketě. Redakce dotazovala se tehdy předních osobností světové hudby na názor o možnosti vytvoření Písně, nebo Hymny míru pro potřebu světového mírového hnutí a boje. Skladatelé byli dotazováni na oprávněnost této akce a v případě souhlasu měli podat návrh na formu této mírové hymny, má-li to být pochod, píseň, kantáta nebo hymna. Vedle Janáčka byl dotázán např. Richard Strauss, Schönberg, Honegger, Charpentier, Respighi, d'Albert, d'Indy, de Falla, Malipiero aj. Většina odpovědí zněla skepticky. Richard Strauss např. odpověděl jedinou ironickou větou: *„Krásně zazpívaná Hymna míru, každým způsobem neškodná.“* Schönberg se v obsáhlém příspěvku zamyslel zajímavě nad vztahem politiky a umění; podobně jako Honegger odpověděl i Schönberg skepticky. Janáček, jako vždy, vyjádřil se lapidárně a po janáčkovsku. Český originál je nezvěstný, proto podávám janáčkovsky pojatý překlad německého textu, který zde poprvé zveřejňuji: *„Hymna ruské revoluce, hymna francouzské revoluce, ty rodily se v potocích lidské krve. — Píseň míru mohla by jásavě vytrysknouti a zroditi se v hodině, kdy se skoncuje s vražděním lidstva. — Proč nepovstala již tehdy v roce 1918? V žádném národě nevzplál tenkrát v jásavou píseň oheň štěstí. — Též český národ, ačkoli po tolika stáletích starosti znovu získal svobodu, držel se utkvěle sentimentální radosti nad ‚zemským rájem na pohled‘. — Hymny mohou vzplát jen z vrcholné extase: ty nevyskočí z vezdejších pocitů, ani z vynuceného agitování — pro věčný mír.“*

Stejně významné jsou např. Janáčkovy příspěvky do zahraničních anket k stému výročí Beethovenova úmrtí v r. 1927. U nás jsou tyto Janáčkovy výroky známé, souborně je publikovala v novém překladu Alena Němcová v Opus musicum 1970, a to z anonymního přetisku v Prager Presse. Skutečným pramenem je však příloha „Das Unterhaltungsblatt“ ve „Vossische Zeitung“, kde se Janáček objevil v Beethovenovské anketě mezi jmény takového významu jako Glazunov, Ysaye, Szymanowski, Cortôt, Henry Wood, Ansermet, Mengelberg, Falla j.

Myslím, že tyto náhodně vybrané příklady dokazují, kolik heuristické, rešeršní práce dosud čeká na editora (nebo editory) jednotlivých svazků Souborného vydání literárního díla Leoše Janáčka. Bude třeba bádat přede-

vším v zahraničních archívech. Mezi pia desideria patří např. úplnější soupis Janáčkova známého literárního díla, který by byl orientační pomůckou a měl by být urychleně vypracován. Podnět i základ k němu položila již v roce 1948 Theodora Straková v publikaci „Leoš Janáček. Obraz života i díla“, kterou vydal Výbor pro pořádání oslav L. Janáčka v Brně. Pohříchu se však autorka k jeho nutnému doplnění, revizi a upřesnění dosud nevrátila, aniž tím pověřila jiného autora, třeba z okruhu pracovníků Janáčkova archívu. Do jisté míry jsme mohli chápat její rozdělení v oddílu nazvaném „Janáček spisovatel“ jakožto návod k rozdělení příští edice Souborného kritického vydání. Straková dělí svůj soupis do šesti oddílů a zahrnuje do něj i Janáčkovy práce neotištěné a zachované pouze v rukopise. Nezahrnula do soupisu drobné příležitostné články, vztahující se k organizaci brněnského hudebního života, hudební rozbory a referáty z Janáčkových Hudebních listů, z odborných časopisů, z výročních zpráv varhanické školy a z denních listů (jako jsou Moravská orlice, Moravské listy apod.).

Svůj soupis dělí Straková takto:

1. Stati hudebně pedagogické,
2. Stati hudebně teoretické,
3. stati hudebně kritické,
4. stati hudebně lidopisné,
5. nápěvky mluvy,
6. vzpomínky a autobiografické črty.

Myslím však, že při dnešní znalosti materiálu a přehledu o širí Janáčkova literárního odkazu nevystačíme s tímto úsporným dělením do šesti oddílů (čili řad) v příštím Souborném kritickém vydání. Rovněž dělení Jan Racka a Leoše Firkušného (z prvního vydání Fejetonů L. Janáčka z Lidových novin), které zachoval Jan Racek naprosto přesně i ve II. vydání z roku 1958 a dokonce i v německém vydání z roku 1959, je v nynější situaci nedostačující. Racek a Firkušný dělili fejetony z Lidových novin do těchto osmi oddílů:

1. Rodné „Ukvaly“.
2. V životě a práci (zde je zahrnut komentář k vlastní Janáčkově tvorbě).
3. Lidová hudba a píseň.
4. Nápěvky mluvy.
5. V přírodě.
6. Národní uvědomění.
7. Dojmy z cest.
8. Psychologie tvorby.

Toto dělení bylo jistě naprosto vyhovující pro přetištění 58 fejetonů z Lidových novin, které však z celkového Janáčkova literárního díla představují jen zcela malý zlomek. Po dlouholetém studiu Janáčkova literárního tvůrčího odkazu a po svých dosavadních edičních zkušenostech sdílím názor, že k dokonalému kritickému soubornému vydání, které by odpovídalo dnešnímu stavu našich znalostí, budeme muset použít rozdělení daleko upřesněnějšího, ať už z hlediska chronologie, ať po zákonu vnitřní (obsahové) souvztažnosti. Toto členění nemůže být — obdobně jako u souborného kritického vydání skladebného — žádným nahodilým seskupením Janáčkových

slovesných projevů a musí vycházet z přesné analýzy Janáčkovy tvůrčí povahy, z analýzy vývoje slohu jeho tvorby, z charakteru jeho skladebného díla, s nímž bude a musí i edice Janáčkovy slovesné tvorby harmonicky korespondovat.

Navrhuji proto rozvrh do tří základních řad, které by byly dále děleny do jednotlivých tematických skupin a podskupin, podle povahy a rozsáhlosti textového materiálu. Čísla těchto skupin nemusejí znamenat počet svazků. Do jednotlivých svazků bude sdružováno jistě vždy více skupin v tematickém rozmezí jednotlivých řad. Zásadně by však neměl obsah jednotlivých svazků přesahovat rozmezí jednotlivých řad. Ostatně nemůžeme dnes ani přibližně určit předpokládaný rozsah jednotlivých svazků (ani přesněji plánovat jejich počet), protože neznáme úplný rozsah textového materiálu, rozsah knižní sazby, rozsah překladových převodů apod.

První, možno říci základní řadu vlastního Janáčkovy literárního díla, určeného z převážné části pro veřejnou publicitu, dělím do 15 tematických skupin, bez jednotlivých podskupin. Vycházím logicky z Janáčkových statí, črt, vzpomínek a zápisů autobiografických a pokračuji druhou skupinou statí a komentářů k vlastnímu skladatelskému dílu. Používám kritéria chronologie a tvůrčího vývoje Janáčkovy a navrhuji další čtyři skupiny: Juvenília, Příspěvky do Hudebních listů (s výjimkou statí hudebně teoretických, kritických a pedagogických, kterým jsou vyhrazeny samostatné tematické skupiny, které možná budou představovat i samostatné svazky. Ty řadím pak dále jako skupinu sedmou, osmou a devátou. Na ně by měly navázat další čtyři tematické skupiny: 10. Komentáře a glosy k politickým, kulturním a veřejným událostem, 11. portréty různých osobností z oblasti hudby, 12. reportáže a dojmy z cest a 13. statí o vztahu k přírodě. Samostatnou skupinu mají tvořit projevy v interviewech a anketách a závěrečnou skupinu pak samostatný svazek víceméně příruční a doplňkový k celé souborné edici, který by obsahoval slovníček Janáčkových výrazů ze slezsko-lašského dialektu, ostatní svérázné a osobité výrazy Janáčkovy terminologie, jeho hudebně teoretického názvosloví, dále chronologický soupis úplného literárního díla, případně systematický soupis a souhrnné rejstříky jmenné a místní, soupisy periodik, editorů, nakladatelství, redakcí atd.

Vyslovuji názor, že u některých skupin I. řady bude nezbytné připojit — buď průběžně v hlavním textu, nebo v samostatných doplňcích — excerpta z Janáčkových dopisů, pokud obsahově navazují na dané téma nebo s ním přímo souvisejí; doporučoval bych, aby tyto doplňky byly uveřejňovány nejen v poznámkovém aparátu, ale také jako integrální součást hlavního textu. Soudím, že tím nikterak neporušíme zvolená kritéria, protože i Janáčkovy epistolografické projevy jsou osobitými projevy povýtce literárními, i když nebyly určeny veřejnosti.

Jako příklad pro nutnost takového integrálního zařazení uvedu třeba u druhé skupiny (Statí a komentáře k vlastnímu skladatelskému dílu) nezbytnost doplnit text excerpty z korespondence s Kamilou Stösslovou, kde nalezneme cenné unikátní pasáže ke genezi vrcholných Janáčkových děl z posledního tvůrčího desetiletí (srov. objevenou edici výběru Janáčkových dopisů s K. Stösslovou, kterou uveřejnil Bohumír Štědroň v Hudebních rozhledech VI, 1953). Stejně je tomu i s korespondencí s Maxem Brodem, s Universální edicí apod.

Pro samostatnou II. řadu Souborné edice bych předkládal k úvaze zařazení pouze jediné skupiny, a to kritického zpracování, resp. kritického výboru z obrovského odkazu více než třicetileté Janáčkovy sběratelské práce v oblasti nápěvků mluvy. Janáček sám tu měl na mysli využití ve formě jakéhosi „Slovníku živé mluvy“.

Třetí řadu by pak měla tvořit kritická vydání libret Janáčkových oper, pokud se Janáček na nich přímo podílel literárními zásahy různých stupňů, korekturami, doplňky, měněním dějových situací, kontaminováním figur, režijními poznámkami apod. Platí to prakticky o všech hudebně dramatických dílech s výjimkou uplatnění Janáčkových lašských, valašských a hanáckých tanců a písní v představení činohry Jana Herbena, původně nazvané „Pán na Nových Zámčích“ a obecně známé pod konečným názvem Rákos Rákoczy. Podle dochované korespondence víme, že Janáček až do příjezdu na generální zkoušku nevěděl, v jakém jevištním rámci uvede Národní divadlo v Praze jeho tance a písně.

Z vlastní vydavatelské zkušenosti s librety Její pastorkyně, Káti Kabanové a Z mrtvého domu, v nichž jsem se alespoň částečně pokusil již o kritický přístup, mi je jasné, že tento úkol nepatří k nejlehčím a že bude vyžadovat hlubší heuristické přípravy, značnou míru znalostí literárně historických a teatrologických, hlavně pak zkušeností z ediční praxe kritických vydání literárních děl (znalost vlastní hudební problematiky je tu samozřejmostí). Zde zdaleka nevystačíme s normální, běžnou praxí libretních edic. Edice bude muset vycházet i ve zvláště uzpůsobeném formátu a v osobitěm typografickém řešení, aby bylo možno obsáhnout všechny varianty a metamorfózy Janáčkových libretních textů, měněných ještě i během provozování. Nedostačující tu bude např. i forma obvyklého poznámkového aparátu. Je pochopitelné, že celá tato ediční problematika kritického vydání Janáčkových operních libret bude vyžadovat odborné diskuse, případně i samostatného symposia, a to už proto, že Janáčkovu hudebně dramatické dílo tvoří důležitou a světově proslulou část Mistrova skladatelského odkazu.

Uvedená třetí řada by měla mít čtyři skupiny, s celou řadou podskupin. První skupinu by tvořila kritická vydání původních operních libret od Šárky až po epilog Z mrtvého domu, tedy celkem 10 podskupin (počítáme-li u Výletů pana Broučka dvě samostatné podskupiny). Ostatní zlomky libret zamýšlených oper a baletů by tvořily jedenáctou podskupinu (zařadili bychom sem takové zlomky, v nichž je prokazatelně patrný Janáčkův tvůrčí literární zásah a podíl; eliminovali bychom takové literární a dramatické předlohy, které si Janáček pouze vyhlédl ke zhudebnění, nebo které pouze pasivně převzal nebo opsal).

Druhou skupinu budou pak tvořit též kritická vydání operních libret v německém překladu Maxe Broda, protože vykazují namnoze výrazné Brodovy literární zásahy, samostatné doplňky apod. Brod všechny své zásahy konfrontoval s Janáčkovými názory, Janáček tyto doplňky vesměs autorizoval (s výjimkou Z mrtvého domu). Brodovy zásahy zacházejí někdy tak daleko, že ze základu mění celkově vyznění a smysl dějových situací a zasahují do charakteristiky jednotlivých figur. Mění i znění textu, jak je to nejvýrazněji patrné v případě překladu libreta Příhod lišky Bystroušky. Tato skupina musí mít 4 podskupiny, a to edici překladu Její pastorkyně, Káti Kabanové, Příhod lišky Bystroušky a Věci Makropulos. I zde předpoklá-

dám, že nutně půjde o 4 samostatné svazky (důvody pro toto sdělení jsou obdobné jako u vydání původních libret).

Pro úplnost bych ještě na závěr Souborné kritické edice navrhoval zvážit potřebu, resp. nutnost kritického vydání původních textů vokálních skladeb, pokud tu lze prokázat Janáčkovy literární zásahy. U skladeb typu Zápisníku zmizelého se dokonce zdá, že kritické vydání textu tu bude nezbytnou nutností. Edici textů vokálních skladeb bych pak řadil jako třetí skupinu třetí řady; na ni by měla navazovat závěrečná čtvrtá skupina, která představuje kritické vydání textových překladů vokálních skladeb, pokud tyto textové překlady vznikaly v literární konfrontaci překladatelů s Janáčkem. S oběma těmito skupinami by bylo možno souběžně vydat další samostatný svazek, který by přinesl fundované studie o textové stránce Janáčkovy vokální tvorby.

*

Jsem přesvědčen, že takto rozvržené Souborné kritické vydání Janáčkovy literárního odkazu by bylo nejlogičtější a odpovídalo by všem daným kritériím kladeným na potřebu i realizaci takovéto kritické edice. Bylo by v této navrhované formě ideální, až maximalistické. Splnil by se jím palčivý dluh Janáčkově památce i odkazu, dnes už bezmála půlstoletý. Splnili bychom tak i Janáčkovu přání vyslovené v poslední vůli, které by mělo být pro nás všechny — zejména však pro brněnské pracovníky — kategorickým morálním imperativem, tvůrčím závazkem sine qua non. Ke splnění tohoto náročného úkolu bychom všichni měli napřít své síly. Závazné, rozhodující slovo o urychleném edičním zajištění by měly říci i nakladatelské podniky a Český hudební fond, do jehož rukou přešly jak správa Janáčkovy dědictví, tak Fond Leoše a Zdeňky Janáčkových.

JAROSLAV PROCHÁZKA

NÁČRT NÁVRHU NA ROZVRH SOUBORNÉHO KRITICKÉHO VYDÁNÍ ODKAZU LEOŠE JANÁČKA

(Do návrhu není pojat odkaz epistolografický)

I. RADA

1. JANÁČKOVY AUTOBIOGRAFICKÉ STATI, ČRTY, VZPOMÍNKY A ZÁPISY (v doplňku excerpta z korespondence)
2. STATI A KOMENTÁŘE K VLASTNÍMU SKLADATELSKÉMU DÍLU (včetně excerpt z korespondence)
3. JUVENILIA 1869–1878 (Báseň, kritiky, články a glosy z Cecilie, Hlasu, Moravské orlice aj.)
4. PŘÍSPĚVKY DO „HUDEBNÍCH LISTŮ“ 1884–1888 (kromě statí hudebně teoretických, kritických a pedagogických)

5. STUDIE A STATI Z OBLASTI HUDEBNĚ LIDOPISNĚ
6. STUDIE A STATI K TEORII NÁPĚVKŮ MLUVY 1875–1928 (včetně excerpt z korespondence)
7. STUDIE A STATI HUDEBNĚ TEORETICKÉ
8. STUDIE A STATI HUDEBNĚ KRITICKÉ
9. STUDIE A STATI HUDEBNĚ PEDAGOGICKÉ
10. KOMENTÁŘE A GLOSY K POLITICKÝM, KULTURNÍM A VEŘEJNÝM UDÁLOSTEM (včetně excerpt z korespondence)
11. PORTRÉTY RŮZNÝCH HUDEBNÍCH, POLITICKÝCH A KULTURNÍCH OSOBNOSTÍ
12. REPORTÁŽE A DOJMY Z CEST 1896–1928 (včetně excerpt z korespondence)
13. STATI O VZTAHU K PŘÍRODĚ
14. PROJEVY V INTERVIEWECH A ANKETÁCH (včetně záznamů projevů Janáčkových jinými osobami)
15. SLOVNÍČEK JANÁČKOVÝCH VÝRAZŮ ZE SLEZSKO-LAŠSKÉHO DIALEKTU A OSTATNÍ OSOBITĚ TERMINOLOGIE, NÁZVOSLOVÍ HUDEBNĚ KRITICKÉHO A CHRONOLOGICKÝ SOUPIS ÚPLNÉHO JANÁČKOVA LITERÁRNÍHO DÍLA, REJSTRÁKY, ev. SOUPIS SYSTEMATICKÝ.

II. ŘADA :

1. SLOVNÍK ŽIVÉ ČESKÉ ŘEČI (kritické zpracování odkazu, resp. výboru ze sběratelské práce nápěvkové)

III. ŘADA :

1. KRITICKÉ VYDÁNÍ PŮVODNÍCH LIBRET JANÁČKOVÝCH OPER
 - a) ŠÁRKA (textová předloha: JULIUS ZEYER)
 - b) POČÁTEK ROMÁNU (textová předloha: GABRIELA PREISSOVÁ a JAROSLAV TICHÝ)
 - c) JEJÍ PASTORKYŇA (textová předloha: GABRIELA PREISSOVÁ)
 - d) OSUD (námět Leoš Janáček, veršovaná forma FEDORA BARTOŠOVÁ)
 - e) VÝLET PANA BROUČKA DO MĚSÍCE (textová předloha: SVATOPLUK ČECH, VIKTOR DYK, FRANTIŠEK MAŠEK, ZIKMUND JANKE, FRANTIŠEK GELLNER, JIŘÍ MAHEN, JOSEF HOLÝ, FR. S. PROCHÁZKA)
 - f) VÝLET PANA BROUČKA DO XV. STOLETÍ (textové předlohy: SVATOPLUK ČECH a FR. S. PROCHÁZKA)
 - g) KÁŤA KABANOVÁ (textová předloha: ALEXANDER NIKOLAJEVIČ OSTROVSKIJ, VINCENC ČERVINKA, PETR BEZRUČ)
 - h) PŘÍHODY LIŠKY BYSTROUŠKY (textová předloha: STANISLAV LOLEK, RUDOLF TĚSNOHLÍDEK)
 - ch) VĚC MAKROPULOS (textová předloha: KAREL ČAPEK)
 - i) Z MRTVĚHO DOMU (textová předloha: FEDOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ)
 - j) ZLOMKY LIBRET ZAMÝŠLENÝCH OPER A BALETŮ (pokud šlo prokazatelně o Janáčkův literární zásah)
2. KRITICKÁ VYDÁNÍ OPERNÍCH LIBRET V NĚMECKÉM PŘEKLADU MAXE BRODA A V REVIZÍCH JANÁČKOVÝCH
 - a) JEJÍ PASTORKYŇA
 - b) KÁŤA KABANOVÁ
 - c) PŘÍHODY LIŠKY BYSTROUŠKY
 - d) VĚC MAKROPULOS
3. KRITICKÁ VYDÁNÍ PŮVODNÍCH TEXTŮ VOKÁLNÍCH SKLADEB (pokud šlo prokazatelně o literární zásahy Janáčkovy)
4. KRITICKÁ VYDÁNÍ TEXTŮ VOKÁLNÍCH SKLADEB V PŘEKLADECH (pokud šlo o revize a autorizaci Janáčkovy)

DISKUSE K PRACOVNÍ PORADĚ O PROBLÉMECH EDIC DÍLA LEOŠE JANÁČKA

Diskuse byla nahrávána na magnetofonový pás, který je k dispozici v oddělení muzikologie filosofické fakulty University J. E. Purkyně v Brně. Tištěné znění diskusních projevů představuje zkrácenou a upravenou verzi magnetofonového zápisu. Vynechali jsme společenská oslovení, běžné vyzvání předsedajícího k proslovení diskusního příspěvku a eliminovali jsme pasáže, v nichž diskutující opakují myšlenky vyjádřené v předchozích proslovech.

Diskusi předsedal univ. prof. dr. Jiří Vysloužil, CSc. Do jednání zasáhli následující účastníci pracovní rady: dr. Jiří Berkovec, Jarmil Burghauser, dr. Vítězslav Dam, dr. Jiří Fukač, doc. Ctirad Kohoutek, dr. Jiří Majer, dr. Rudolf Pečman, CSc., Jaroslav Procházka, univ. prof. dr. Jan Racek, DrSc., doc. dr. Jaroslav Smolka, CSc., univ. prof. dr. Bohumír Štědroň, DrSc., univ. prof. dr. Jiří Vysloužil, CSc., univ. prof. dr. Artur Závodský, DrSc. V dalším textu uvádíme tyto diskutující pouze příjmeními.

Vysloužil: (Uvítal přítomné, zahájil diskusi a navázal na příspěvek A. Němcové, uveřejněný v tomto sborníku na str. 117). Doktorka Němcová naznačila, že některé dosavadní janáčkovské edice mají charakter bližící se kritickému vydání. Právem uvažujeme u Leoše Janáčka o edici soubornou a kritickou. Je to požadavek muzikologů i interpretů. Bude třeba brát v úvahu též hlas zástupců nakladatelství a kompetentních orgánů. Souborné kritické vydání, které se nutně musí řídit určitými ukazateli, je velmi náročné a vyžaduje řízenou a plánovitou spolupráci. Té jsme dosud nejvíce postrádali. Ediční úkol měla plnit janáčkovská ediční komise, která vlastně dosud nezahájila práci. Dovolte, abych uvedl schéma partnerů celého edičního projektu:

1. Ediční komise jako hlavní a řídicí odborný orgán celého projektu,
2. editoři a redaktoři jako vlastní autoři edic jednotlivých svazků,
3. ústavy zabývající se tradičně Janáčkovým dílem a vychovávající janáčkovské specialisty z oboru teorie, vědy i praxe (katedra dějin umění a muzikologie na filosofické fakultě UJEP a katedra skladby a teorie na Janáčkově akademii múzických umění v Brně),
4. Ústav dějin hudby Moravského muzea v Brně s depozitem Janáčkových sbírek,
5. brněnská komise Českého hudebního fondu pečující o odkaz L. a Z. Janáčkových,
6. nakladatelství Supraphon, n. p., Praha, případně i další vydavatelství; nakladatelství – toť ediční gestor celého podniku, jehož význam nikterak nesnižuje tím, že jsem je uvedl na posledním místě.

Každý z uvedených partnerů by měl pracovat podle své kompetence a profese. Jedině dokonalou souhrou všech – za řízení ediční komise – může být projekt se zdarem realizován. Byl podán návrh na rozšíření a reorganizaci ediční komise. Je třeba tento návrh zvážit. Bude-li se pokračovat ve vydávání Janáčkových skladeb, měly by vycházet v kritické a souborné edici. Je to plán na mnoho let i desetiletí, je třeba zajistit kontinuitu v řízení i ve vlastní ediční práci. Měli bychom respektovat určitá dynamická generační hlediska – to znamená, že by se mělo počítat se spoluprací mladších odchovanců brněnských muzikologických učilišť a hudebních pracovišť. Současně vznáším do diskuse otázku, co dělat s rukopisy, které jsou nedokončené, neproveditelné atd. Upozorňuji zde na způsob, jímž řeší tuto situaci např. edice Schön-

bergova díla. Je rozčleněna na 9 tematických oddílů a do dvou řad. Řada A zahrnuje dokončená díla a nedokončené skladby schopné provedení, jakož i klavírní výtahy pořízené autorem; řada B přináší neproveditelná a nedokončená díla. Je tu tedy výrazný rozdíl v prodejním efektu mezi oběma řadami. I tyto obtíže bude třeba řešit. Nyní krátce k otázkám edičních a vydavatelských zásad. Existuje jich dnes již tolik, že skutečně kterýkoli dobrý vzor by mohl sloužit i nám. V této souvislosti upozorňuji na nová vydání Riemannova slovníku a na encyklopedii Die Musik in Geschichte und Gegenwart; ediční problematika je tu vypracována v teoreticky zobecněné podobě. Obecně by mělo platit: Nepodceňujeme žádný praktický i teoretický podnět, ale uvárujme se mechanického přejímání. Jarmil Burghauser vypracoval krátké ediční pokyny. Podle mého soudu je to málo, vždyť např. nové bachovské vydání shrnuje své zásady v brožuru o téměř čtyřiceti stranách. My bychom se měli držet – abych tak řekl – někde uprostřed, ale současně bychom měli věnovat pozornost všem problémovým detailům, týkajícím se edičních otázek. I když je např. souhrn bachovských edičních zásad až příliš podrobný, je třeba plně souhlasit s tím, že stojíme teoreticky před otázkou přesného pojmenování různých druhů pramenů, a to i vzhledem k překladu (aby totiž při překládání došlo k terminologickému ujednocení). Zahajuji tedy diskusní část našeho zasedání a prosím, aby se k diskusi přihlásili především hosté uvedení v tištěném programu našeho pracovního setkání.

K o h o u t e k : Nepřipravoval jsem si k diskusnímu vystoupení žádné teze, několik myšlenek jsem si však načrtl v průběhu dosavadního jednání. Ukazuje se, že tato porada je nezbytně nutná, vždyť všichni cítíme potřebu, aby bylo ve vydávání Janáčkovy díla nějak pokračováno. Stav ve vydávání tvůrčího odkazu Leoše Janáčka je značně neutěšený, a to přesto, že všechny zainteresované instituce jsou pro vydávání Janáčkovy díla. Nefunguje však koordinační orgán. Ediční komise nezahájila činnost, ba nebyla ani znovu jmenována. Je třeba ji urychleně uvést v život za podpory všech institucí, které mají s Janáčkem něco společného. Veškeré prestižní a osobní spory by v této věci měly jít stranou. Zkrátka, všichni bychom se měli zaměřit na to, aby se celá věc pohnula vpřed. Nejsem sice pověřen, abych hovořil jménem Českého hudebního fondu, ale domnívám se, že ČHF plně podpoří celou akci, ať již umožněním refundace platů, stipendií apod., nebo podporou činnosti jednotlivých komisí i badatelů. Osobně mohu přislíbit pomoc i za katedru skladby a teorie Janáčkovy akademie múzických umění v Brně. Domnívám se, že při kritickém vydání bude třeba učinit určitou hierarchii. Na trhu je třeba mít kdykoliv všechna reprezentativní stěžejní Janáčkovy díla, aby mohla být poskytnuta všem zájemcům. Ostatní úkoly je pak třeba řešit postupně.

V y s l o u ž í l : Děkuji docentu Kohoutkovi za morální podporu, ale současně bych rád zdůraznil nutnost opravdové podpory v praxi. Katedra skladby a hudební teorie JAMU vychovává mladé odborníky, s nimiž se do budoucna počítá.

K o h o u t e k : Pokud to bude možné, poskytně JAMU i praktickou pomoc, o které hovoří kolega Vysloužil. Měl bych k vedení této konference ještě jednu prosbu. Pokud dojde konference k závěrečnému usnesení, bylo by dobré zaslat je co nejdříve výboru ČHF.

V y s l o u ž í l : Návrh k usnesení vypracují – pokud nemáte proti tomu námitek – dr. Fučač a dr. Bártová. (S návrhem prof. Vysloužila všichni přítomní jednomyslně souhlasí.)

P r o c h á z k a : (Čte příspěvek „K současnému stavu edice literárního díla L. Janáčka“, uveřejněný na str. 132 n. tohoto sborníku.)
(*Konec dopoledního zasedání.*)

V y s l o u ž í l : K odpolední části diskuse se přihlásili docent Smolka, který pohovoří o problematice gramofonových janáčkovských edic, dále skladatel Jarmil Burghauser; počítáme s tím, že v diskusi vystoupí i zástupci Supraphonu.

S m o l k a : Problematikou, kterou se nyní budu zabývat, poněkud rozšířím své dosavadní úvahy, k nimž se vracím již delší dobu. Jsem pracovníkem gramofonové edice hudebního vydavatelství Panton, účelového zařízení ČHF. Jak známo, zaměřuje se Panton k dílům skladatelů žijících nebo nedávno zemřelých. Jde nám především o důležitou problematiku gramofonových edic. Hudba je zvukové umění. Od dob, kdy existuje možnost trvaleji zachovávat zvukový záznam v podobě gramofonové desky, je nutné, aby notové edice byly doprovázeny i znějícím zvukovým záznamem. To se dnes děje v plné míře. Robert Craft například vydal kompletní Webernovo dílo zvukově před tištěným vydáním, k beethovenovskému výročí 1970 vydalo několik firem podstatný výběr z Beethovenova díla, v NDR došlo dokonce k soubornému vydání

Beethovenova odkazu na gramofonových deskách Eterna. Jsme přesvědčeni o tom, že i Leoš Janáček patří mezi skladatelské zjevy, jejichž dílo by mělo být zvukově zachyceno. Bohužel však současná praxe v československé gramofonové dramaturgii nahlíží na vydávání Janáčкова díla z jiného aspektu. Supraphon hledí na to, aby vyšla především podstatná Janáčková díla. Existují dvě nahrávky Tarase Bulby, Sinfonietty, Její pastorkyně; máme k dispozici kompletní nahrávky Janáčkových významných oper. Janáčkovská edice je v Supraphonu budována z nahrávek podstatných děl. V případě Bedřicha Smetany hodlá Supraphon vydat do roku 1974 všechny jeho skladby na gramofonových deskách. U Janáčka ovšem nejde o souborné vydání. V průběhu vydávání se změnila interpretační kritéria, technické parametry jsou jiné; starší nahrávky již nenalezneme na gramofonovém trhu. Trpělivý konzument mající zájem o Janáčkovské nahrávky nutně musí shromažďovat tyto nahrávky rozmanitých kvalit celá léta. Doba ovšem zraje k tomu, aby Janáčково dílo bylo i na deskách vydáno souborně. Panton dosud vydal jeho klavírní a komorní skladby. Gramofonová edice Janáčkových klavírních a komorních děl nebyla důsledná, ošem z klavírního díla jsme zařadili téměř všechno (odmyslíme-li si Hudbu ke kroužení kuželi). V komorním díle zůstalo v nahrávkách Pantonu několik mezer. Chybí rané houslové skladby a violoncellové Presto, i když jsme učinili pokus k získání uvedených nahrávek. I v DGG (Deutsche Gramophon-Gesellschaft) vyšlo nedávno souborné Janáčково klavírní dílo v podání Rudolfa Firkušného – bez Moravských tanců a Vzpomínky. Supraphon nahrával nyní tentýž soubor Janáčkových klavírních skladeb v interpretaci Josefa Páleníčka. To je prozatím ze souborných edic vše – jak vidíte, je toho zatím málo. Při vydávání gramofonových desek nutno mít na zřeteli skutečnost, že do hry tu vstupuje nový činitel – interpret a jeho koncepce. Interpretace výkonného umělce se gramofonovou deskou objektivizuje, postupně vzniká moment určité historické životnosti jednotlivých nahrávek v průběhu let. Gramofonové edice by měly počítat i s tímto aspektem. Janáček žil naštěstí v době, kdy se už na desky nahrávalo. Nahrávky jeho skladeb prováděli lidé, kteří dobře znali jeho dílo a od nichž bylo lze očekávat interpretaci do jisté nebo značné míry autentickou. Existuje například rozlehlý soubor klavírních skladeb Janáčkových v gramofonové nahrávce doktora Ludvíka Kundery, který má určitou autentickou platnost. Takovýto typ nahrávek by měl být technicky „vyčištěn“ a přenesen s novými technickými parametry na dlouhohrající desky. Kromě toho máme v gramofonových, jakkoli již technicky málo vyhovujících nahrávkách řadu různých dalších interpretací, které vstoupily do povědomí veřejnosti. Jsou to např. nahrávky Talichovy, Vogelovy, Bakalovy aj., které by bylo třeba technicky obnovit a tak je uchránit od zapomenutí. Ne vše je však fixováno na gramofonových deskách. Zůstává úkol přepsat zápisy i z rozhlasových fondů a uchovat je na relativně trvalejší gramofonové desce. Gramofonová deska by měla dále sledovat i vývoj Janáčkovské interpretace.

Ukazuje se tedy potřeba, vybudovat dvě gramofonové edice Janáčkovských nahrávek. Jedna z nich by měla obsahovat relativně obektivní nahrávky, k nimž došel interpretační vývoj, zatímco druhá by měla zahrnovat významné Janáčkovské výkony, k nimž jsme dospěli v průběhu desetiletí. Doporučuji budoucí komisi, aby myslila i na tuto významnou zvukovou část Janáčкова souborného vydání a aby v tom smyslu účinně jednala s oběma našimi vydavatelskými podniky, Supraphonem a Pantonem. Nemělo by tu docházet ke konkurenční řevnivosti, nýbrž ke vzájemné spolupráci.

Vysloužil: Mimo rámec předem přihlášených příspěvků zařadíme nyní krátké poznámky profesora Závodského.

Závodský: Má první poznámka se týká ediční komise, která bude vrcholnou institucí dohlížející na úroveň celé edice. Domnívám se, že Janáčково dílo je dílem nejen hudebníka, ale i dramatika a literáta. Obě jeho činnosti tvoří pevnou jednotu. Ediční komise by měla mít ve svém středu i literární vědce, popřípadě teatrology. Jen tak budou vyřešeny všechny problémy edice.

Druhá poznámka se týká způsobu, jak toto dílo vydávat. Dopoledne zde byla správně vyzvednuta věta Arna Nováka, že hudební a literární část Janáčкова díla tvoří jednotu. Jedno doplňuje druhé a podmiňuje je. Nedovedu si představit, že tak grandiózní edice by byla uskutečněna jinak než podle zásady chronologie (mám tu na mysli literární část Janáčкова díla). Zásada chronologie by měla být uplatněna právě u literárního díla Janáčкова, obdobně jako je tomu například u souborném vydání tvorby F. X. Šaldy. Něco jiného je vydat knihu, něco jiného vydat celé dílo.

Berkovec: Dovolím si nyní jménem Supraphonu přednést dvě poznámky, týkající se Janáčкова díla a jeho souborného vydání. Žijeme v představě, že tzv. ochranná

lhůta končí v případě Janáčkově dne 31. prosince 1978 a že tedy jeho dílo bude od ledna 1979 volné. Zcela přesně tomu ovšem tak není. V celé řadě evropských zemí byly ochranné lhůty prodlouženy zhruba o 20 let. Je tomu tak např. v NSR, Francii, Holandsku, Belgii, Španělsku i Portugalsku. I v dalších zemích se projevuje tato tendence. Jak jsme byli informováni, předpokládala by nová situace, jak se nyní vytváří, především novelizaci autorského zákona, k níž nedojde dříve než zhruba za pět let, tedy v době, kdy bude dovršena dosavadní padesátiletá ochranná lhůta. Daleko závažnější je skutečnost, že Rakousko uvažuje o prodloužení této lhůty na dalších 20 let. Skončí-li ochranná lhůta pro Janáčkovy skladby koncem roku 1978, pak není problémem, aby již roku 1979 vyšly první svazky souborné edice. Nebude-li tomu ovšem tak, zejména v Rakousku, pak to znamená, že můžeme sice rok 1979 považovat za začátek souborného kritického vydání Janáčkovy díla, ale v celém dalším dvacetiletém období (do roku 1998) můžeme pak vydávat jen ta díla, na něž máme v ČSSR právo. To by i při dlouhém časovém programu znamenalo, že vznikne pauza, kterou nevyplníme vydáváním oněch sice nepříliš početných, ale stěžejních děl patřících Universální edici. Musíme se na tuto situaci připravit. Bude-li v Rakousku prodloužena ochranná lhůta, bude třeba zvážit, začneme-li kriticky vydávat Janáčkovy díla – ovšem nikoli pod názvem souborné vydání. Kdybychom nevzali tento aspekt v úvahu, mohlo by se stát, že na celé dlouhé období nebudeme mít Janáčkovy díla ani u nás, ani všude tam, kde je mít chceme. Z toho plyne, že musí zahájit práci komise pro kritické souborné dílo. Z úst kolegy Smolky zde již padlo slovo o tom, že bude třeba vydávat gramofonový soubor Janáčkových děl; je vám možná známo, že Supraphon byl ustanoven gestorem v České socialistické republice, pokud jde o hudební vydavatelství, a že je tedy i gestorem souborného vydání. Supraphon navrhuje ministerstvu kultury ČSR vydavatelskou komisi. Supraphon je připraven přijmout okamžitě vaše návrhy – tj. návrhy z brněnského centra –, vzít je v úvahu a předložit ministerstvu, které bude komisi jmenovat. Dobře miněná slova profesora Štědroneš o tom, že by komise měla zahájit svou činnost do čtrnácti dnů (srov. str. 113), nejsou žel reálná. Dohodneme-li se a připravíme-li se i na tu eventualitu, že po roce 1978 nebudeme moci vydávat ta díla, která vyšla v Universální edici, je třeba znovu zdůraznit, že je nezbytně potřebné, aby vydání kritického souboru Janáčkových děl bylo připravováno.

Burghauser: Odeznělo tu mnoho krásných příspěvků, velmi obsáhlých, jak to odpočívá pojetí muzikologie. Janáček je však fenoménem především uměleckým. Do volte proto, abych nyní řekl několik slov z pozice umění. Věda zobecňuje a zabstrahuje, umělec však musí vše vyjádřit konkrétně... K oně komisi bych chtěl říci, že ji bude jmenovat a že bude řídit edici ten, kdo do toho dá peníze. Bude to Supraphon? Myslím si, že podařilo-li by se získat dotaci z ministerstva kultury, pak by celou akci řídilo ministerstvo. Vysvětlím trochu celou tuto problematiku. Supraphon nemá dost peněz, aby zálohoval všechny nutné práce. Zálohovat díla, která vyjdou za dvacet let – to prostě banka nedovolí. Ministerstvu to ovšem nikdo nemůže zakázat...

Smolka: Mám faktickou poznámku. Myslím, že ministerstvo podnik finančně zabezpečovat nebude. Je to záležitost Českého hudebního fondu!

Burghauser: ... Myslím, že ne! Nechci polemizovat, ale myslím, že je zbytečné odebrat prostředky Českému hudebnímu fondu, můžeme-li je získat odjinud. Nepůjdu do detailů, chci mluvit o konkrétních věcech. S jednou ediční komisí nevystačíme. Je třeba uvažovat dvouvrstevně. Musí být ustavena taková ediční rada, která obsáhne všechny obory Janáčkovy tvorby. Možná, že se rozhodneme pro dvě komise, skladebnou a literární. Nepředpokládám ovšem, že komise, v níž budou též literární vědci, bude řešit např. otázku sporného fis ve 4. taktu Káti Kabanové. To by bylo mrhání časem. Někjaká komise se tím ovšem zabývat musí, protože si to žádný editor nevezme na zodpovědnost. Je tedy nutno uvažovat ryze „pavoukovitě“. Ediční komise ustavená pro skladebné dílo určí pro každé jednotlivé dílo kolektiv dvou (u větších děl tři) členů. Tento kolektiv dílo připraví a v komisi přednese jen věci sporné.

Vyslechli jsme zde vyčerpávající přehled stavu janáčkovských edic v referátu doktorky Němcové (v tomto sborníku uveden na str. 117 n.). Chtl bych na několika málo příkladech poukázat na rozdílnost přístupu editorů. Existují sice edice, na jejichž přípravě spolupracoval Janáček, avšak já osobně přičítám jejich autorizování pouze omezený význam. Autori, jak známo, přehlížejí tiskové chyby. Vyšlo-li dílo za autorova života, neznamená to ještě, že je v něm sankcionováno vše, co je obsaženo v notách. První typ editora tedy vychází z předpokladu, že je možné „autorská“ vydání doplňovat a měnit. Druhý typ, k němuž se hlásím já, pracuje na tzv. „mezivydáních“. Když jsem

pracoval na vydání Tarase Bulby, nepokládal jsem své znění partitury za skutečně kritické vydání v pravém slova smyslu. Za kritické doposud považuji své vydání tak jednoduchého díla jako byl Pochod modráčků. Soudím, že je možné vydávat kritická znění po dobu dvaceti let – jak to říkal doktor Berkovec – aniž tato znění tvoří vydání souborné. V tomto smyslu je připraveno kritické vydání kompletního klavírního díla. Netvrdím, že je to kritické vydání souborné, na němž by již nemohla pracovat ediční komise (nikoli rada – ta by měla stanovit jen pořadí důležitosti). Jiný příklad. Povšimněte si tří edic oper vydaných Universální edicí. Každá z oper je vydána pod jiným editorským úhlem. Nesouhlasím např. s vydáním Její pastorkyně. Vůbec z něj nelze rekonstruovat původní Janáčkův text (mně zajímá, jak dílo vytvořil sám Janáček!). Docela jiný přístup vykazuje vydání Káti Kabanové, kde byl editorskou prací pověřen Charles Mackerras. Souhlasím s jeho prakticistním dirigentským přístupem, ovšem ani zde není splněna základní podmínka – aby totiž byl jasně evidentní Janáčkův původní text. V připravovaném znění Věci Makropulos jde vydavatel dokonce tak daleko, že připouští i zásadní enharmonické změny. Je pravda, že Janáčková enharmonika někdy není logicky zdůvodnitelná, to vše je nutné zvažít. Příklady z Universální edice uvádím jako doklad tří rozdílných editorských přístupů v jediném nakladatelství.

A ještě poznámku ke generálním edičním zásadám („Richtlinien“). Odpovídám profesoru Vysloužilovi v tom smyslu, že jsem vlastně žádné zásady nenavrhol, ale šlo mi pouze o vyřešení konkrétních nejasných otázek. To vše má též širší smysl. Měli bychom se v komisi dohodnout například o tom, zda sextoly v taktu alla breve budeme psát v osminách nebo ve čtvrtových hodnotách, když přece je možný obojí způsob a když víme, že Janáček misil oba typy zápisu. Další konkrétní otázka: Jak psát posuvky? Používat metody Albana Berga, nebo volit techniku tzv. „hlavního“ předznamenání? Znáte přece absurdní případ Janáčkova tance Pilky, kdy při předznamenání Des dur nalézáme partii cis moll. To není případ z okruhu debussyovské techniky, kdy např. na konci Nokturen dochází skladatel logicky přes tóninu es moll do H dur. U Janáčka této logiky není. Dokud nejsme sjednoceni v základních věcech, nemá smysl psát směrnice („Richtlinien“).

Vysloužil: Jak je vidět, dostáváme se ke konkrétním problémům. Zdá se, že by nyní bylo třeba shrnout základní myšlenky dosavadního průběhu naší porady. Ale dávám nyní slovo doktoru Pečmanovi...

Pečman: Můj příspěvek bude mít povahu faktografickou a doplňující. Rád bych navázal na doktora Berkovce a docenta Smolku a vznesl dotaz, zda by nebylo možné postupovat v našem případě obdobně jako při vydávání Händlových děl, kdy došlo ke koprodukcí VEB – Deutscher Verlag für Musik v Lipsku a nakladatelství Bärenreiter v Kasselu. Nešlo by to v našem případě alespoň pro období, v němž ještě nebude jasné, zda dojde k uvolnění nakladatelských práv janáčkovských? Myslím, že by bylo vhodné spojit se s Universální edicí a dohodnout se co nejdříve na společném vydání Janáčkova díla.

Smolka: Dovolte jenom faktickou poznámku. Ve srovnání s nakladatelstvími není gramofonový průmysl vázán žádnými právy. Je tedy možno začít nahrávat Janáčkova díla třeba zítra, jestliže se pro tento počin najdou prostředky a jestliže se vytvoří koncepce.

Vysloužil: Předávám nyní slovo Jaroslavu Procházkovi, který hodlá promluvit k otázce prodloužení ochranné lhůty v případě Janáčkovy tvorby.

Procházka: Navazuji na příspěvek profesora Štědrone a upozorňuji na to, že jsem vyvolal na stranách G 68 a G 69 diskusi na obranu Leoše Janáčka, která se týkala článku Kovařovicova syna v Hudebních rozhledech. Nikdo na článek tehdy nereagoval, ačkoli v něm advokát Kovařovic opakoval teorie, které vyvrátil již profesor Helfert, že totiž Janáček prý byl diletant a autodidakt. I vdova po Břetislavu Bakalovi začala uplatňovat autorský podíl svého chotě na opeře Z mrtvého domu. K poznámce přítele profesora Štědrone týkající se materiálů v Universální edici, připomínám, že se mi podařilo objevit v příruční knihovně orchestru Národního divadla původní partituru Příhod lišky Bystroušky s částečným Janáčkovým autografem. Podle razítek v této partituře jde o původní partituru této opery, chybějící ve sbírkách Universální edice. Partitura byla pohozena mezi materiálem na podlaže (neobjevil ji ani Jaroslav Vogel během svého dlouholetého působení v Národním divadle), zatímco druhá partitura Příhod lišky Bystroušky („Ostrčilova“) byla řádně registrována. Psal jsem o tomto objevu ve Svobodném slově a vzhledem k tomu, že moje zpráva nevyšla v moravské mutaci, pokládal jsem za užitečné informovat vás o tom.

Pokud se týká poznámky dr. Berkovce o ochranné lhůtě: Nevím, jak teorie o prodloužení lhůty vznikla a kde je její počátek. Zákonné schválení takového prolongace ochranné lhůty může trvat řadu let. Universální edice sice vydala vrcholná Janáčkova díla, ale jde tu přece jen o zlomek jeho tvorby. Lze proto přistoupit okamžitě k vydávání celé řady věcí, které nejsou blokovány Universální edicí.

F u k a č : Z projevu doktorky Strakové vyplynula přesná charakteristika heuristické základny. Ukazuje se, že heuristika nemůže zvládnout ediční úkoly. Přehlížíme-li gigantickou práci jednotlivých pracovníků vyrostlých na půdě Ústavu dějin hudby Moravského muzea nebo brněnské filosofické fakulty – počítaje v to i Johna Týrrelle – jeví se tu zřetelný nepoměr mezi tím, co bylo zpracováno, a tím, co z této činnosti edičně vzešlo. Nebude-li prosazen ediční mezičlánek, budeme přešlapovat na místě.

V souvislosti s referátem Jaroslava Procházky (srov. str. 132 n.) mě zaujala myšlenka o odštěpení epistolografické literatury a problematiky od vlastních děl. Je problematrické, nakolik je dopis dilem. Je rozhodně dokumentem, který může mít charakter díla. Děje se tak ve výjimečných případech (např. u některých romantických autorů dochází v korespondenci k autostylizačním záměrům). V případě Leoše Janáčka bych nesouhlasil s Procházkovým pojetím. Epistolografická oblast by měla být řešena pokud možno mimo dosavadní devitisvazkový soubor dopisů. Bude záviset na tvůrčí fantazii komise, aby rychle dokázala připravit pro trh takové svazky, které by byly více reprezentativní než dosavadní. Snad by měla být problematika dopisů zahrnuta do kompetence příslušné komise, ale oddělena podobně, jako otázka gramofonových nahrávek. Jde vlastně o paralelní projekty.

S m o l k a : Navázal bych rád ještě na projev profesora Vysloužila. Je správné, že vyzvedl podíl brněnské tradice a že akcentoval tak vehementně, aby v ediční problematice pracovali především absolventi brněnských učilišť. Má-li ovšem jít o jedinou světovou edici Janáčkova díla, neměl by být veden výběr pracovníků lokálními momenty. Jejich erudice a odbornost by měla rozhodovat především.

V y s l o u ž i l : Myslím, že docent Smolka interpretuje má slova nesprávně. Jeho mínění je vyvráceno samotným faktem, že jsme např. na tuto konferenci pozvali maximum mimobrněnských pracovníků. Neuplatňujeme hledisko lokálního patriotismu, i když v této souvislosti podotýkám, že tzv. brněnská škola se zabývá Janáčkem nepoměrně více než pražská, o čemž svědčí např. témata diplomních, rigorózních a kandidátských prací. Kolega Smolka se zajisté nebude zlobit, když jeho výtku odmítnu jako výtku zcela nevěcnou.

S m o l k a : Lituji, že mi nebylo správně porozuměno ...

D a m : Chci stručně reagovat na poznámku doktora Pečmana o eventuálním jednání s majiteli práv ještě před uplynutím ochranné lhůty. Je to jistě možné a je to také předmětem jednání. Byli bychom v těžší situaci, kdyby už lhůta uplynula. Podnikový ředitel Supraphonu Jaroslav Šeda má po tomto sympoziu v úmyslu odejet do Vídně; podle výsledků tohoto symposia hodlá jednat jménem Supraphonu s Universální edicí o modalitách a možnostech spolupráce na souborném vydání.

Ještě ad vocem prodloužení ochranné lhůty v Rakousku. Než jsem jel na tuto naši konferenci, informoval jsem se o tom, že tam bude v dohledné době projednán zákon o prodloužení ochranné lhůty z padesáti na sedmdesát let. Je možné, že schválení zákona by mohlo trvat v rakouské legislativě i několik desítek let. Na druhé straně však víme, že je možné tuto lhůtu projednávání zkrátit.

R a c e k : Dovolte, abych navázal na kolegu Burghausera. Souhlasím s ním v tom, aby ediční pokyny byly vypracovány do posledního detailu. Zdůraznil jsem to již ve svém dopoledním příspěvku. Chtěl bych se zmínit ještě o jedné věci. Nejsem pro edici s aspekty instruktivně pedagogickými, nýbrž pro edici přísně vědeckou. Ediční směrnice nechtě bezpodmínečně slučují hlediska vědecká s praktickými. Vždyť nám jde o interpretaci Janáčkova díla. Nesouhlasím se dvěma extrémny – totiž na jedné straně s hnidopišskými edičními pokyny takové Mozart- nebo Haydnausgabe, na druhé straně s edičními kritérii dělanými lajdácky. Mluvil jsem o tom s profesorem Jensem Peterem Larsenem, když se jednalo o edici Haydnova díla, a vyslovil jsem se proti nicotnému hnidopišství. Doporučuji, aby se přihlédlo k aspektu slučujícímu hlediska přísně vědecká s hledisky praktickými. V edičních směrnících musejí být vyřešeny takové problémy jako je například Janáčkova ortografie (rozmanité používání odrážek v enharmonice, modulaci atd.). Chci však varovat před jakýmkoli edičním formalismem. Svě stanovisko jsem vyjádřil ve směrnících k edici Musica antiqua bohemica a lituji, že je nemohu přesně dodržovat. Má-li dílo zaznít, nechtě se tak stane na základě přísné kritické edice. Tyto zásady platí i pro edici díla Janáčkova.

Vysloužil: Měli bychom se seznámit s několika hlavními body, vyjadřujícími souhrn našeho dosavadního jednání. Měli bychom k nim potom zaujmout stanovisko. **Fukač:** (čte formulaci souhrnu jednání konference. Text uveřejňujeme v prohlášení na str. 151 n. tohoto sborníku).

Procházka: Navrhuji, aby se rezoluce doplnila o bod, v němž by se zaručovalo, že materiály z této konference vyjdou alespoň v improvizované (cyklostylované nebo rotařtintované) formě. Materiály budou jistě vodítkem pro další práci. V usnesení by měl být pasus o tom, že k jednotlivým specifickým otázkám budou svolávány pracovní porady nebo symposia (např. k otázkám Janáčкова tematického katalogu). Šlo by především o otázky, které nelze řešit jinak než konfrontací.

Vysloužil: Děkuji, připomínku včleníme do závěrů konference (srov. str. 152).

Burghauser: Souhlasím se závěry a obdivuji, za jak krátkou dobu byl zpracován velice hodnotný elaborát. Mám však dvě malé výhrady. První je nepatrná. Ve formulaci je třeba říci: „... cizími autorsko-právními vazbami...“, protože autorsko-právně je vázáno všechno. Druhá výhrada je závažnější. Dávám v úvahu, zda by neměla být vytvořena vrcholná ediční rada, která by měla pod sebou komise. Tak by byla zaručena koordinace a otázky porádi a přednosti při vydávání Janáčкова díla.

Štědroň: V závěrech by mělo být jasně formulováno, že se má s kritickým vydáním začít ihned. Je to v duchu toho, co řekl kolega skladatel Burghauser. Již Pochod modráčků má ráz kritického vydání. V podobném duchu pracuje doktor Trojan (dr. Trojan, vydavatel některých drobnějších Janáčkových skladeb v nakladatelství Supraphon, pozn. red.). Je třeba začít. Čím dříve, tím lépe.

Berkovec: Prosim, aby text těchto závěrů byl zaslán vedení Supraphonu.

Vysloužil: Výsledky jednání zašleme pochopitelně všem zúčastněným pozvaným institucím i jednotlivcům, kteří by mohli pro vydávání Janáčкова díla něco udělat. Zdůraznil jsem to již dříve v úvodním projevu a znovu to potvrzuji. Supraphon je svým významem na předním místě. – Slovo má profesor Racek.

Racek: Chtěl bych navázat na problematiku janáčkovské diskografie, o níž tu hovořil kolega Smolka. Je něco zcela jiného autentičnost autorizovaného zápisu a „autentičnost“ interpretů. Mnohokrát jsem to zdůraznil a měl jsem dokonce velkou diskusi s Karlem Boleslavem Jirákem na téma „Interpret, nebo autor?“. (in: Tempo XVI, 1936/37, č. 9 z 20. 2. 1937, str. 116–117. Pozn. red.) Tvrdím jednu věc: Traduje se ještě za života Janáčкова, že Mistr přisoudil interpretaci svého kvartetu Moravským kvartetem vysokou hodnotu a že prý řekl: „Děláte to lépe než jsem si představoval...“ Podívejte se: V otázce autentičnosti je ve hře autor i interpret (mám ovšem na mysli interpreta prvořadého). Tvrdím dokonce to, že interpretace uměleckého hudebního díla je zárukou trvalé životnosti. Zažil jsem to na oslavách Smetanových 1924, když Josef Jiránek, Smetanův žák, hrál České tance a upozorňoval, že jeho tempa by Smetanu jistě udivila. Naše společnost má jiný životní a v důsledku toho i hudební rytmus než generace předchozí. Je to důsledek všeobecného vývoje. Nebyl bych nijak úzkoprsý a nehleděl obdivně na nějaké interpretace prováděné za Janáčкова života. Spíše bych kladl důraz na umění a geniálnost interpreta. Geniální interpret může z Janáčкова díla udělat víc, než si představoval sám autor. V těchto otázkách bych byl tedy liberální. Vy jste to ostatně, kolego Smolko, poněkud naznačil. Myslím však, že byste mohl souhlasit s mými formulacemi. Tedy závěrem: Je třeba respektovat záznam zápisu, ovšem je otázkou, co z něj interpret vytěží.

Smolka: Ve svém příspěvku, pane profesore Racku, jsem se snažil oddělit dvě vrstvy. Paralelně s kritickým vydáním by měly být dostupné nejdokonalejší umělecké interpretace textů tohoto kritického vydání. Vedle toho jsou zde další úkoly, mezi které patří zachycení historických interpretací dokumentujících život Janáčкова díla v jednotlivých etapách, což jako historikové nemůžeme opomenout.

Štědroň: Chtěl bych říci profesorovi Rackovi, že to podle mého názoru přehání, pokud jde o interpretaci. Opomíjí Kunderu, Bakalu, případně též Rudolfa Firkusného, kteří jsou Janáčkovými současníky a kteří jako interpreti rozhodně stojí za to, aby se vydala nějaké reedice jejich nahrávek.

Racek: Nechci diskusi nijak rozšiřovat, ale asi mi nebylo rozuměno. Je pochopitelné, že se např. u Kundery, Bakaly atd. jedná o historicky velmi závažná interpretační gesta. O tom nemůže být sporu. Já jsem pouze říkal, že nemůžeme ustrnout, že interpretační vývoj jde pořád dál. Uvedl bych známý příklad ouvertury k Prodané nevěstě a fakt, jak se hrála před nějakými šedesáti až osmdesáti léty a jak se hraje dnes. Chtěl jsem ve svém příspěvku jen zdůraznit, že bychom ve věcech interpretace neměli být úzkoprsí. Vývoj interpretace jde stále vpřed. Vyvíjí se v projevech vynika-

jičích interpretačních osobností (nemám přitom na mysli interpretační diletanty).

A proto říkám: Autor a interpret, nikoli: autor nebo interpret.

V y s l o u ž í l : Přejete si, přátelé, abychom pokračovali v oficiálním jednání, které protokolujeme?

P r o c h á z k a : Myslím, že ano. Litera scripta manet. Bude to vodítkem i pro práci institucí, které dnes nejsou zastoupeny na našem symposiu. Bylo by to potřebné. Získáme alespoň konkrétní podklady. Chtěl bych se nyní vrátit ještě k jedné věci. Stále mi není jasná otázka ediční rady. Bylo řečeno, že ji ustaví ten, kdo bude ediční podnik financovat. Já postrádám na našem jednání především zástupce Českého hudebního fondu, který převzal veškeré prostředky fondu Leoše a Zdeňky Janáčkových. Vždyť již v roce 1928 čítaly Janáčkovy fondy skoro milión korun. Postrádám také na našem zasedání zástupce divadelního a literárního jednateleství DILIA, jedné z klíčových institucí.

Soudím, že pokud jde o vydávání Janáčкова literárního díla, není třeba čekat na rok 1978. Můžeme začít ihned. S prací jsme mohli započít už v roce 1928, tím spíše, že tenkrát bylo k dispozici mnoho polygrafických základen. Navíc není příprava souborné edice Janáčкова literárního díla tak složitá jako edice díla skladebného. Vzniká pouze otázka, zda je při dnešní polygrafické situaci možné vydat celé gigantické Janáčково dílo. Snad by pro urychlení mělo dojít k nějaké dělbě práce.

V případě souborného díla Dvořákova byla garantem a jakýmsi revizorem tohoto projektu Dvořákova společnost, která vše střežila, urgovala a hájila – v neposlední řadě též inspirovala celé podnikání. Janáčкова společnost (znovuzřízená roku 1965) byla v roce 1951 likvidována zbytečně. Dvořákova společnost – obdobně jako Janáčková – v padesátých letech také de jure neexistovala, ale přesto byla pověřena pořádáním Dvořákových oslav, obdržela dotace atd. Janáčкова společnost byla obnovena roku 1965. Proč doposud nepracuje? Měla by být oním morálním garantem celé Janáčkovy edice, měla by inspirovat naši práci. Uvažme, že zájem o Janáčково dílo nemusí být stále vzestupný. Naštěstí dosud trvá, ale my ovšem promeškáváme dobu! Mělo by se zde hovořit otevřeně o tom, či vinou ji promeškáváme. Měli bychom usilovat o odstranění chyb minulosti, měli bychom napravit, co se ještě napravit dá. Máme před sebou velkou příležitost, kterou bychom neměli promarnit. Nynější situace bychom měli dobře využít.

Upozorňuji, že nadchází Rok české hudby 1974, který bude mít záštitu Světové rady míru a UNESCO. Právě v tomto roce bychom měli zkoncentrovat síly. Pokud jde o Janáčka, očekáváme impulsy právě od Brna – odkud odjinud než z Brna, které vždy vehementně proklamuje svá janáčkovská privilegia?

V y s l o u ž í l : Domnívám se, že sotva můžeme očekávat od tohoto shromáždění, že bude navrhovat ediční radu. Komise byly již jmenovány v roce 1965. Brněnská komise ČHF navrhla v roce 1965 reorganizaci, takže zde jsou již určité předpoklady. Výsledky naší konference by se měly projevit v usnesení konstatováním, že budeme v této otázce dále jednat. Je jisté, že otázka ediční rady a komisí je otázkou klíčovou. Jakkmile například komise začnou pracovat, bude to úspěšný start k další činnosti. Myslím, že otázky obsazení rady a komisí by se měly řešit na půdě brněnské komise ČHF a na půdě Supraphonu.

M a j e r : Pro širší veřejnost připravíme o konferenci materiály v časopisu Opus musicum. A ještě k otázce edičních rad apod.: Jsme nyní před sjezdem Svazu českých skladatelů a koncertních umělců. Domnívám se, že by měl pod záštitou ministerstva kultury ČSR vzniknout vrcholný ideový orgán, který by stanovoval úkoly pro jednotlivá nakladatelství a vydavatelství jako jsou Supraphon a Panton, popřípadě i brněnský Blok atd. Pokud jde o rekrminovanou otázku Janáčkovy společnosti, podotýkám, že situace je ztížena, neboť Brno nemá vazby na hlavní činitele – na Supraphon, na Panton atd. Myslím, že řešení celé této záležitosti v nějakém centrálním orgánu by vytvořilo i faktickou oprávněnost existence této společnosti.

Š t ě d r o ň : Mám faktickou poznámku. Vycházím z dané současné skutečnosti. Status quo naznačil doktor Berkovec. Existuje komise navržená pro ministerstvo kultury. Mohli bychom vědět, kdo je v ní navržen?

B e r k o v e c : To je nedorozumění. Říkal jsem, že komise bude navržena, a vyzval jsem brněnské muzikology, aby v tom smyslu podali Supraphonu příslušné návrhy. S dovolením bych se krátce vyjádřil ještě k tomu, co tu říkal soudruh Procházka, protože určité věci nelze pominout. Nebyl bych o tom hovořil, ale je to nezbytné. Jde o otázku materiálních nákladů celého projektu. Rád jsem slyšel z úst docenta Kohoutka, že ČHF bude ochoten poskytnout prostředky pro badatelskou, respektive

editorskou práci. To je výborné. Znovu opakují: Supraphon je gestorem pro souborná vydání. Uvažujete-li o jiných vydavatelstvích, třebaš o Pantonu, nemějte mi za zlé, řeknu-li, že by to bylo jen teoretické uvažování. Ze Supraphonu nikdo tuto povinnost nesejme a pro nás je to povinnost čestná. Chceme jí dostát. Uvažte však, že materiální náklady, které bude nutné do souborného vydání vložit, nebudou malé. Hovoříme-li o tom, uvedu například, že výrobní pořízení orchestrální partitury obnáší půl miliónu korun. Rovněž distribuční otázky nikdo ze Supraphonu nesejme a my jim chceme čestně dostát. Chtěli bychom v Supraphonu společně s vámi zahájit vše potřebné k přípravě kritického, pravděpodobně i souborného vydání, a to ihned, jakmile to bude možné. Pomoc ČHF nám v tomto případě bude vítána.

A ještě k poznámce soudruha Procházky o Janáčkově literárním díle. Vyšel bych z toho, čím soudruh Procházka ukončil svou poznámku: Záleží na Brnu, aby bylo v čele vydávání Janáčkovy odkazu. V případě literárního díla se tak již stalo. Toto literární dílo vychází a bude vycházet.

Štědroň: Vraťme se k realitě. Komise má být navržena. V usnesení konference by tedy mělo být uvedeno, kdy a kdo se sejde, aby komisi navrhl. Dále je třeba uvést termín, dokdy máme návrh oznámit Supraphonu.

Vysloužil (podotýká, že se nikdo ze Supraphonu neobrátí na brněnské muzikology v záležitosti komise).

Berkovec (vysvětluje, že Supraphon se hodlá na brněnské muzikology obrátit).

Vysloužil: Dodávám, že brněnská komise zaslala Českému hudebnímu fondu 11. 9. 1967 přepis o reorganizaci ve složení komise. Byli tam navrženi pražští kolegové, dále doktor Trojan, já, profesor Blažek, profesor Štědroň, docent Kohoutek – tedy jakýsi krok byl učiněn. Měli bychom udržet kontinuitu. Podle mého soudu by návrhy neměli vypracovávat jednotlivci, u nichž může převládnout osobní motivace. Návrhy by měly vypracovat určité funkční orgány. Tím se znovu vracím ke komisi L. a Z. Janáčkových. I filosofická fakulta UJEP by ovšem měla mít slovo. Nechci zde ovšem nijak rekriminovat. Myslím, že všechny osobní momenty by měly jít stranou. Nejde o nás, jde o Janáčka. – Slovo má doktor Pečman.

Pečman: Navazují na profesora Vysloužila a navrhuji, aby se ustavila malá pracovní komise, v níž by byly zastoupeny jednotlivé instituce, tedy Supraphon, ČHF, Univerzita J. E. Purkyně a Moravské muzeum. Tato komise by podala návrh na obsazení ediční komise a zpracovala závěry dnešního zasedání. Nevím ovšem, komu návrh na obsazení podat – snad ministerstvu kultury ČSR nebo Supraphonu. Práce na vydávání Janáčkovy souborného díla by měla ihned začít.

Vysloužil: Navazují na doktora Pečmana a podotýkám, že na naše zasedání byl pozván hudební odbor ministerstva kultury ČSR (vedoucí s. Hraha a doktor Budiš). Oba uvedení pracovníci projevili o problematiku mimořádný zájem. Myslím, že by vše mělo být vedeno na ministerstvu kultury. – Slovo má Jaroslav Procházka.

Procházka: Vracím se ještě ke dvěma prohlášením, která zde učinili doktor Berkovec a doktor Majer. K doktoru Berkovcovi: Ediční komise by měla být vědeckých institucí, tak jak tomu je analogicky při vydávání díla Jana Nerudy, Boženy Němcové, J. K. Tyla (vydávání jejich děl je záležitostí Ústavu pro českou literaturu ČSAV). K doktoru Majerovi: Vítám, že Opus musicum hodlá přinést o našem dnešním zasedání širší zprávu pro informaci odborné veřejnosti.

Vysloužil: Jmenování komise je záležitost velmi složitá. Jednal jsem s ředitelem ČHF v jiné – lexikografické – záležitosti. I on mi radil v obdobné situaci k trpělivosti. Je třeba vyčkat na výsledky sjezdu Svazu českých skladatelů a koncertních umělců. Pak teprve bude možno začít s prací. Nelze ji bohužel zahájit za 14 dní, jak to požaduje profesor Štědroň. – Slovo má doktor Majer.

Majer: Chtěl bych dodat z čistě brněnského hlediska, že již tři roky nemáme žádnou institucionální bázi, na níž bychom se sešli jakožto brněnští muzikologové. Mám na mysli bázi Svazu skladatelů a koncertních umělců. Jde o to, aby zde existoval a pracoval orgán, který je kompetentní uvést návrhy až ministerstvu, ať Supraphonu.

Fukač: Navrhuji, abychom v tomto bodě formálně ukončili diskusi. Mám ještě malou poznámku k Procházkovým slovům o Janáčkově společnosti. Zde jsme na trochu jiné bázi. Není přímo závislá na Svazu skladatelů a koncertních umělců. Přesto myslím, že nemá smyslu, aby toto zasedání „snímalo hříchy“ za tuto společnost nebo aby jí dávalo nějaké „injekce“. Společnost má totiž své specifické problémy. Zůstává pro mne otevřeným problémem, podaří-li se podnitit nominaci nějaké komise, a dále, jaký bude mít takováto komise nebo orgán vztah k Janáčkově společnosti, jež by ovšem

rozhodně měla vyvíjet práci. Její pracovníci a zástupci však mezitím již ze zasedání odešli.

Vysloužil: Dovolíte-li, proslovím ještě myšlenku k Janáčkově společnosti. Pracovaly v ní tři komise a myslím, že právě hudebněvědná dospěla k určitým konkrétním výsledkům, které byly zčásti zveřejněny. Jsou k dispozici pro budoucí činnost komise. V hudebněvědné komisi se skutečně řešily závažné otázky hudební ortografie L. Janáčka. Chtěl jsem o tom na naší konferenci referovat, ale z časových důvodů to nebylo možné.

Naše zasedání se chýlí ke konci. Dovolte prosím, abych uzavřel jednání a abych poděkoval všem přítomným, že setrvali na této konferenci a proslovili na ní mnoho závažných sdělení. Při další naší práci budeme vycházet ze závěrů tohoto symposia. Těšíme se na vzájemnou spolupráci a věříme, že přinese plodné a kladné výsledky.

Text diskuse na základě přepisu Miloše Štědrone upravil a redigoval Rudolf Pečman

PROHLÁŠENÍ ÚČASTNÍKŮ PRACOVNÍ PORADY O PROBLÉMECH EDIC DÍLA L. JANÁČKA

Stále rostoucí domácí i světový význam Leoše Janáčka v době blížícího se 50. výročí skladatelova úmrtí plně opravňuje a přímo nutí zástupce českých hudebních a hudebně badatelských institucí promýšlet již dnes řešení, jež by umožnilo edičně využít nadcházejícího uvolnění autorských práv vázaných na Janáčkovu dílo. Situaci, která u nás v oblasti janáčkovských edic prozatím panuje, je možno označit za kritickou. Nebudou-li ihned podniknuty kroky k zajištění reprezentativní souborné koncipované a kriticky řešené edice, není naděje, že by česká kultura splnila svou povinnost, kterou vůči Janáčkovu v tomto směru má, a navíc bude promeškán nejhodnější moment, v němž je možno získat naší hudební kultuře značný morální i ekonomický užitek.

Účastníci pracovní poradby se domnívají, že je proto nutné podniknout okamžité kroky k vytvoření takové institucionální základny, která by při relativní nezávislosti na daných heuristických i komerčních aspektech a kapacitách zajistila kompletní ediční realizaci Janáčkovu tvůrčího odkazu. Řešení vidíme v obnovení někdejších edičních komisí cestou jejich funkční i personální rekonstrukce a akčního sjednocení. V nejbližší době bylo by třeba prosadit vznik ediční rady, která by plnila úlohu hlavního řídicího orgánu, a dvou edičních komisí, jedné komise pro literární dílo a jedné komise pro skladebné dílo. Ediční radě by připadl úkol plánovitě koordinovat činnost komisí, editorů, redaktorů a vydavatelských týmů jako autorů plánovaných edičních svazků, zajistit uplatnění odborných aspektů, jak je rozvíjejí např. pracovníci brněnských vysokých škol, hudebněvědného pracoviště filosofické fakulty UJEP a JAMU, Janáčkových sbírek v Brně i dalších našich odborných institucí, a uplatnit plný pracovní styk s ČHF i s nakladatelskou oblastí. Svolavatelé této pracovní poradby, prof. J. Vysloužilovi, se ukládá

podniknout všechny kroky, které by umožnily zahájení pravidelné činnosti rady během roku 1973. Personální vybavení rady by mělo respektovat perspektivní charakter úkolu realizovatelného během desetiletí. Ediční radě by připadly, stejně tak oběma komisím, tyto aktuální úkoly:

a) vypracovat podrobné realizační zásady a směrnice pro jednotlivé oblasti Janáčkova tvůrčího odkazu,

b) navrhnout termíny realizace a zajistit (nejlépe na úrovni ministerstva kultury) jejich stabilizaci v příslušném plánu,

c) sledovat zajištění kritického vydání a v souvislosti s očekávaným vývojem norem v oblasti autorského práva uplatnit hledisko soubornosti kritických edic,

d) získávat mladé kádry pracovníků vědecko-skladatelského typu schopných v budoucnu realizovat složitý úkol kritické edice,

e) konzultovat a vypracovat ediční varianty umožňující takticky přednostně realizovat edice těchto děl, jež v dané chvíli nebudou vázána autor-skoprávními aspekty,

f) dát podněty k urychlenému řešení zvláštních otázek nevázaných projektem souborného vydání, např. k zajištění edice tematického katalogu, edice reprezentativních výborů z epistolografické oblasti, souborných zvukových nahrávek Janáčkova díla atp.,

g) zainteresovat veřejnost publikováním zásadních i speciálních otázek silami pracovního aktivu i jeho spolupracovníků v odborném i denním tisku a dávat podněty k dalším pracovním konferencím monotematicky zaměřeným ke speciálním edičním tématům,

h) zajistit vydání materiálů z konané konference.

V Brně dne 4. prosince 1972.

Účastníci pracovní porady

DVA DOPISY ADRESOVANÉ VEDENÍ PRACOVNÍ PORADY

V závěru otkusujeme dva dopisy adresované univ. prof. dr. Jiřimu Vysloužilovi, CSc.

Zasloužilý umělec prof. Jiří Pauer, ředitel České filharmonie, předseda hudební rady ministra kultury ČSR, píše v dopise ze dne 20. listopadu 1972:

Vážený soudruhu,

velmi vítám podnět, aby se včas uvažovalo o zajištění edičních úkolů v souvislosti s uvolněním nakladatelských práv Leoše Janáčka. Je to pro nás nejen mravní povinností pečovat o dílo geniálního skladatele a o šíření jeho díla, ale zároveň také velký kapitál, který při vhodném využití slibuje mnohostranný a dlouhodobý přínos pro celou naši hudební kulturu.

Přeji proto Vašemu jednání mnoho zdaru, ale zároveň Vás prosím, abyste mě omluvili, protože jsem příliš zaneprázdněn řadou úkolů vyplývajících nejen z mé funkce ředitele ČF, ale i předsedy Hudební rady ministerstva kultury ČSR atd., takže zbývá jen

málo času na to, co je konec konců pro naše skladatele přece jenom to hlavní – na skladatelskou práci.

Děkuji za pochopení a jsem se soudružským pozdravem

Jiří Pauer v. r.
ředitel České filharmonie

Dr. Jaroslav Šeda, podnikový ředitel hudebního nakladatelství Supraphon, píše dne 29. listopadu 1972:

Vážený soudruhu profesore,
děkuji Vám za dopis z 6. t. m. a milé pozvání k účasti na pracovní poradě o problematice vydávání Janáčkovy díla. Závažnost otázek, které budou projednávány, vedla nás ve vedení našeho podniku k rozhodnutí vyslat do Brna skupinu vedoucích pracovníků dr. Jiřího Berkovce, Milana Šolce a dr. Víta Dama, jejichž podniková činnost s vydáváním a rozšiřováním edice přímo souvisí.

Předpokládal jsem, že se Vašeho jednání rovněž zúčastním, bohužel neodvolatelná zahraniční návštěva mně v tom zabraňuje, a proto Vás prosím, abyste moji neúčast omluvil.

Přeji Vašemu jednání hodně úspěchů a zůstávám
se soudružským pozdravem

Jaroslav Šeda v. r.

PROTOKOLL DER ARBEITSBERATUNG ÜBER PROBLEME DER EDITION VON LEOŠ JANÁČEK'S WERK

(Brno 1972)

Am Montag den 4. Dezember 1972 veranstaltete die musikwissenschaftliche Abteilung des Lehrstuhls für Kunstgeschichte der J. E. Purkyně-Universität in Brünn eine eintägige Arbeitsberatung über Probleme der Herausgabe von Leoš Janáček's Werken. Die Beratung fand im Sitzungssaal des Universitätsrektorats von 9 bis 12 und von 14 bis 17 Uhr statt. Am Symposium nahmen Vertreter der einzelnen tschechischen und slowakischen Kunst-, Musikwissenschafts- und Editions-institute teil.

Die Arbeitsberatung verlief unter dem Vorsitz des Universitätsprofessors Dr. Jiří Vysloužil, CSc., und befaßte sich mit Schlüsselfragen der Herausgabe von Janáček's Werk. Die Referate drucken wir im vollen Wortlaut ab, die Diskussion bringen wir in mäßig gekürzter Version, bearbeitet und stellenweise faktographisch ergänzt.

Die ständig wachsende Bedeutung Leoš Janáček's im Inland und in der ganzen Welt berechtigt nicht nur, sondern zwingt sogar die Vertreter der tschechischen musikwissenschaftlichen und editionellen Institutionen angesichts des sich nähernden 50. Jahrestag von Janáček's Tod bereits heute eine Lösung zu erwägen, die es ermöglichte, das kommende Erlöschen der auf Janáček's Werk haftenden Autorenrechte editionell auszuwerten. Die Lage, die in der ČSSR auf dem Gebiet der Janáček-Ausgaben vorläufig herrscht, läßt sich als kritisch bezeichnen. Wenn nicht augenblicklich Schritte zur Sicherung einer repräsentativen, zusammenfassend konzipierten und kritischen Edition unternommen werden, gibt es kaum ein Hoffnung, daß die tschechische Kultur ihre Verpflichtungen gegenüber Janáček erfüllen wird, und außerdem müßte man den Augenblick versäumen, in dem unsere Musikkultur einen bedeutenden moralischen und ökonomischen Nutzen ziehen kann.

Die Teilnehmer der Arbeitsberatung nehmen an, daß es deshalb unumgänglich notwendig ist, augenblicklich Schritte zur Schaffung einer institutionellen Grundlage zu unternehmen, die imstande wäre, bei relativer Unabhängigkeit von gegebenen heuristischen und auch kommerziellen Aspekten und Kapazitäten eine komplette Ausgabe von

Janáčeks schöpferischem Vermächtnis zu gewährleisten. Die Lösung sehen wir in der Erneuerung der einstigen Editionskommissionen auf dem Weg ihrer funktionellen und personellen Restrukturierung und aktionsfähigen Vereinheitlichung. In der allernächsten Zeit wäre die Gründung eines Editionsrates durchzusetzen, der die Aufgabe eines leitenden Organs zu erfüllen hätte, sowie zweier Kommissionen, einer für das literarische und einer für das musikalische Werk des großen Komponisten. Dem Editionsrat sollte die Aufgabe zufallen, die Tätigkeit der Kommissionen, Editoren, Redakteure und Herausgeberteams als Autoren der vorbereiteten Editionsbinden planmäßig zu koordinieren, die Wahrung fachlicher Aspekte zu gewährleisten, wie sie beispielsweise die Mitarbeiter der Brüner Hochschulen, der musikologischen Arbeitsstätte der Philosophischen Fakultät der UJEP und der Janáček-Akademie der musischen Künste, der Janáček-Sammlungen in Brünn und anderer Fachanstalten entwickeln, und die Arbeitskontakte mit dem Tschechischen Musikfond ČHF und dem Editionsreich voll auszuwerten. Die Personal-ausstattung des Rates sollte den perspektiven Charakter dieser in Jahrzehnten zu bewältigenden Aufgabe berücksichtigen. Dem Editionsrat, ebenso wie den beiden Kommissionen, würden folgende aktuelle Aufgaben zufallen:

- a) Ausarbeitung eingehender Verwirklichungsgrundsätze und Richtlinien für die einzelnen Gebiete von Janáčeks schöpferischem Vermächtnis,
- b) Vorschlag der Verwirklichungstermine und Sicherstellung ihrer Stabilisierung im zuständigen Plan auf dem Niveau des Kulturministeriums der ČSR,
- c) Verfolgung der Vorbereitungen einer kritischen Ausgabe unter dem Gesichtspunkt ihrer Vollständigkeit, im Zusammenhang mit der zu erwartenden Entwicklung auf dem Sektor des Autorenrechtes,
- d) Gewinnung junger Kader des wissenschaftlich-kompositorischen Typs, die in Zukunft fähig wären, die komplizierte Aufgabe einer kritischen Edition zu bewältigen,
- e) Konsultierung und Ausarbeitung von Editionsvarianten, die es ermöglichen, von faktischen Aspekten aus bevorzugt die Herausgabe jener Werke zu verwirklichen, die im gegebenen Augenblick nicht von autorenrechtlichen Bedingungen gebunden sind,
- f) Anregungen zur Lösung von Sonderfragen, die nicht mit dem Projekt der Gesamtausgabe zusammenhängen, wie z. B. Edition eines thematischen Katalogs, repräsentativer Auswahlen auf epistolographischem Gebiet, kompletter Platten- und Tonbandaufnahmen von Janáčeks Werk usw.,
- g) Gewinnung des öffentlichen Interesses durch Publizieren grundsätzlicher und besonderer Fragen in Fach- und Tagesblättern und Impulsierung weiterer Arbeitskonferenzen, die auf Sonderthemen der Edition eingestellt wären,
- h) Sicherstellung der Ausgabe von Materialien der stattgefundenen Konferenz.

Im Protokoll drucken wir auch wichtige Zuschriften von Institutionen ab, die während der Vorbereitungen unserer Arbeitsberatung einlangten. Wir sind davon überzeugt, daß das Protokoll der Arbeitsberatung über Probleme der Edition von Leoš Janáčeks Werk eine gute Grundlage für weitere wichtige Verhandlungen und Vorhaben bilden wird, die die besprochene Fragen betreffen.

R. P.